

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Diplomová práce

2013

Bc. Michaela Dobošová, DiS

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav hudební vědy

Diplomová práce

Bc. Michaela Dobošová, DiS

**Christoph Demantius – Tympanum militare 1600 a 1615. Edice a analýza
sbírky**

**Christoph Demantius – Tympanum militare 1600 a 1615. Edition and
analysis collection**

Praha 2013

doc. PhDr. Petr Daněk, Ph. D.

Poděkování

Děkuji především vedoucímu své diplomové práce doc. PhDr. Petru Daňkovi, Ph. D. za velmi cenné rady, připomínky a obětavou pomoc. Mé další poděkování patří doc. PhDr. Zdeňku Hojdovi, CSc. z katedry pomocných věd historických a archivního studia na FF UK a Bc. Tereze Daňkové. Dále bych chtěla poděkovat institucím, které mi umožnily studium historických pramenů: Sächsische Landesbibliothek - Staats- und Universitätsbibliothek v Drážďanech, Országos Széchényi Könyvtár v Budapešti a Národní knihovně v Praze (Oddělení rukopisů a starých tisků).

V neposlední řadě patří mé poděkování celé mojí rodině za podporu při studiu.

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. Práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne 19.8.2013

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na život a dílo skladatele, básníka a hudebního teoretika Christopha Demantia a jeho dvě sbírky kompozic *Tympanum militare* vydané tiskem v roce 1600 a 1615. První část diplomové práce přináší aktualizovaný životopis skladatele, soupis a zhodnocení jeho tvorby a zjištění všech souvislostí s hudební kulturou Čech předbělohorské doby. Ve druhé části autorka provádí důkladnou textovou a hudební analýzu obou sbírek *Tympanum militare*, přičemž zjištěné výsledky zahrnuje do širšího hudebně-historického kontextu. Součástí práce je edice sbírky z roku 1600.

Klíčová slova

Christoph Demantius, Tympanum militare, Gregor Hermann, battaglia, madrigal, Staatsmotette, moteto, sbírka, pramen, rukopis, tisk, edice, RISM, analýza, předmluva, turcica, pevnost Ráb, Freiberg, Rudolf II., Melchior z Redernu.

Abstract

Diploma thesis focuses its attention on life and work composer, poet, music theorist Christoper Demantius and his two collections compositions *Tympanum militare* (1600, 1615). First part of diploma thesis brings on updated composers biography, evaluation his creation and detection of all contexts with bohemian music culture in age before the Battle of White mountain. In the second part author makes thorough text and music analysis of both collections *Tympanum militare*. The obtained results includes into wider music-historical context. The part of this thesis is edition of collection from 1600.

Key words

Christoph Demantius, Tympanum militare, Gregor Hermann, the battle music, madrigal, Staatsmotette, motet, collection, source, manuscript, printing, edition, RISM, analysis, preface, turcica, fort Raab, Freiberg, Rudolf II., Melchior von Redern.

Obsah

Úvod.....	7
1. Historická část.....	9
1.1 Stav bádání	9
1.1.1 Stav bádání- <i>Tympanum militare</i>	11
1.2 Život a dílo Christopha Demantia	14
1.3 Stav pramenné základny	24
1.4 Hodnocení a význam Demantiovy tvorby	31
1.5 Vztah Christopha Demantia k Českým zemím	35
2. Historické a hudební vlivy na Demantiovu battaglii <i>Tympanum militare</i>	38
2.1 „Dlouhá turecká válka“ (1593-1606)	38
2.2 Novověký obraz Turka	43
2.3 Battaglia a její historický vývoj.....	49
3. Analytická část	54
3. 1 Sbírka <i>Tympanum militare</i> z roku 1600	54
3. 2 Sbírka <i>Tympanum militare</i> z roku 1615	67
Závěr	75
Seznam pramenů.....	78
Seznam slovníků a pramenných soupisů	80
Seznam literatury	83
Internetové odkazy.....	85
Příloha 1	86
Obrazová příloha.....	87
Příloha 2 (edice sbírky <i>Tympanum militare</i> , 1600)	88

Úvod

Předkládaná diplomová práce si stanovuje dva cíle. Prvním z nich je vyličení života a díla skladatele, básníka a hudebního teoretika Christopa Demantia (1567-1643). Druhá (analytická) část se zabývá dvěma sbírkami kompozic *Tympanum militare* vydaných v roce 1600 a 1615 v jeho hudebně-historických souvislostech. Součástí analytického oddílu je edice sbírky z roku 1600.

Zadání práce vycházelo z mého vlastního badatelského zájmu v rámci Semináře hudby vrcholné renesance a raného baroka konaného na ÚHV FF UK. Důležitým impulzem pro hlubší studium Christopa Demantia a jeho hudby byl bohemikální původ skladatele a skutečnost, že sbírkám *Tympanum militare* nebyla prozatím v českých hudebněvědných kruzích věnována žádná pozornost. Velmi silnou inspirací pro vznik edice bylo veřejné provedení¹ kompozice *Praelium Ungaricum*, která je součástí sbírky *Tympanum militare* vydané tiskem v roce 1600. Dalším důležitým momentem pro vznik edice byla opera *Kateřina von Roedern* uvedená na scéně divadla Františka Xavera Šaldy v Liberci, ve které se skladatelka Silvie Bodorová inspirovala právě z hudebních motivů *Tympanum militare* vydaného v roce 1600.²

Výzkum prokázal, že největšího zájmu se dočkal Christoph Demantius z řad německých muzikologů. Krom odborných studií, článků a disertačních prací zaměřených na život a dílo neopomenuli badatelé zhodnotit také Demantiovu básnickou tvorbu a jeho přínos v oblasti hudební teorie a hudební pedagogiky. Skladatelovy světské a duchovní kompozice se stávaly od 30. let 20. století součástí mnoha edičních projektů (např. *Das Erbe Deutscher Musik*, ediční řada *Chorwerk* aj.)

Sbírky *Tympanum militare* (vyjma drobných studií, článků a krátkých zpráv německých badatelů³) se dočkaly největší pozornosti v diplomové práci Gregora Hermanna.⁴

---

¹ Koncert se konal 11. listopadu 2011 v kostele sv. Vavřince v Praze. Tématicky byl směřován k připomenutí 400. výročí úmrtí největšího mecenáše umění, císaře Rudolfa II. Vokální kompozice byly provedeny souborem *Octopus Pragensis* pod vedením Petra Daňka.

² Premiéra opery je plánována na září roku 2014 (Za tuto informaci děkuje autorka p. Jiřímu Bartoši Sturcovi, který je členem operního souboru divadla Františka Xavera Šaldy v Liberci).

³ KADE, Reinhard, *Christoph Demant. 1567-1643*, Vierteljahrschrift für Musikwissenschaft 6, Leipzig 1890, s. 469-552 ; KOCH, Klaus-Peter, *Christophorus Demantius (1567-1643). Böhmisches, Schlesisches, Lausitzisches, Ungarisches, Polnisches und Deutsches in Leben und Werk*, Deutsche Musik im Osten 6, Bonn 1994, s. 383-

Autor se kromě podrobnějších analýz jednotlivých kompozic *Tympanum militare* zabýval hudebně-kulturními, politicko-sociálními a filozofickými tendencemi, které se objevily ve středním Německu v prvních dvou desetiletích 17. století. Předkládaná diplomová práce částečně vychází z Hermannových domněnek a závěrů. Současně jsem se však snažila obohatit výzkum *Tympanum militare* o další hudebně-historické souvislosti. Jedná se především o objasnění vztahu obou sbírek ke dvoru a osobě císaře Rudolfa II. a vysvětlení bližších (snad mecenášských) vztahů šlechtického rodu von Redern ke skladateli.

Pro doplnění historických a hudebních vlivů na *Tympanum militare* byla stručně vyličeána turecká expanze v Evropě v letech 1593 až 1606, novověký obraz Turka v představách a myšlení tehdejší společnosti a také byl nastíněn vývoj battagliové hudby.

Ve druhé (analytické) části jsem podrobila obě sbírky důkladné textové a hudební analýze. Pozornost byla soustředěna zejména na obsah textu v jeho historických souvislostech a popis hudební struktury a užitých kompozičních prostředků s ohledem na vývoj podobných či příbuzných hudebních žánrů jako jsou světská moteta (Staatsmotette), madrigal či tzv. battaglia. Výsledky, ke kterým jsem dospěla, byly zařazeny do širšího hudebně-historického kontextu.

Součástí práce je edice sbírky, která byla vydaná tiskem v roce 1600 (viz příloha 2). Pramen z roku 1600 se na základě soupisu RISM/A/I⁵ dochoval ve čtyřech exemplářích. Pro účely edice byl použit pramen uložený v Széchényiho Národní knihovně v Budapešti. Pramen z roku 1615 je v současné době součástí Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek v Drážďanech. Tento unikátní exemplář je však bohužel hlasově nekompletní, a proto bylo od edice kompozic z tohoto důvodu upuštěno.

392; LINDELL, Robert, *Christoph Demantius' »Tympanum militare«*, Slovenská hudba: Revue pre hudobnú kultúru 22 (3-4), Bratislava 1996, s. 386-387.

⁴ HERMANN, Gregor, *Christoph Demantius: Tympanum militare. Eine Battaglia im Kontext mitteldeutscher Musiziersphären des frühen 17. Jahrhunderts*, diplomová práce, Humboldt-Universität Berlin 2004.

⁵ *Répertoire International des Sources Musicales, Serie A/I: Einzeldrucke vor 1800*, Bd. 2, Karlheinz Schlager (ed.), Bärenreiter Kassel Basel Tours London 1972, s. 339; *Répertoire International des Sources Musicales, Serie A/I: Einzeldrucke vor 1800*, Bd. 11, Ilse & Jürgen Kindermann (ed.), Bärenreiter Kassel Basel London 1986, s. 351.

1. Historická část

1.1 Stav bádání

Nejstarší zprávu o životě a díle Christopha Demantia přináší hudební slovník Johanna Gottfrieda Walthera.⁶ Pod heslem *Christophorus Demantius* nacházíme velmi stručnou informaci o životě skladatele⁷ a výčet několika jeho významných duchovních⁸ a hudebně-teoretických děl⁹. *Janovy pašije* v soupise uvedeny nejsou a stejně tak chybí i světské kompozice. Vzácnou výjimku tvoří pouze *Tympanum militare*¹⁰.

Pozoruhodné na tehdejší dobu zůstává, že vzpomínka na osobnost freibergského kantora nezanikla ani v 18. století. Dne 21. srpna 1743 totiž proběhl na tamějším gymnáziu slavnostní vzpomínkový akt ke 100. výročí úmrtí tohoto významného kantora.¹¹

Teprve až v 19. století přichází změna, která byla způsobena všeobecným zájmem o „starou duchovní hudbu“ a její praktickou hudební interpretaci.¹² V roce 1890 podrobil Reinhard Kade život a dílo mistra důkladnému zhodnocení a kritice.¹³ Jeho studie přináší první detailní (i když ne vždy přesné, viz níže) vyličení Demantiova života a díla a představuje dobrý základ pro hudebně-historické bádání o Demantiovi.

---

⁶ WALTHER, Johann Gottfried, Demantius, (Christophorus), in: *Musicalisches Lexicon oder Musicalische Bibliothec*, Leipzig 1732: RAMM, Friederike (Hrsg.), *Studienausgabe im Neusatz des Textes und der Noten*, Bärenreiter Kassel, Basel, London, New York, Prag 2001, s. 185-186 (dále jen WALTHER).

⁷ Autor uvádí pouze místo narození, dále žitavské (1597-1604) a freibergské působení do roku 1643 (autorka čerpala tuto informaci z: WALTHER, s. 185-186).

⁸ *Magnificat*; *Trias precum vespertinarum*, 1602; *Corona harmonica*, 1610; *Te Deum laudamus*, 1618; *Triades Sioniae introitum, missarum et prosarum*, 1619; *Threnodiae*, 1620 (autorka čerpala tyto informace z: WALTHER, s. 185).

⁹ *Isagoge artis musicae*, 1632, 1671 (autorka čerpala tyto informace z: WALTHER, s. 185).

¹⁰ WALTHER, s. 185 (Stejné informace přináší také Dlabaczův *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon*).

¹¹ KADE, Reinhard, *Christoph Demant. 1567-1643*, Vierteljahrschrift für Musikwissenschaft 6, Leipzig 1890, s. 525-526 (dále jen KADE); ADRIO, Adam, Demantius (Demant), (Johannes) Christoph, in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bd. 3 Personenteil, Bärenreiter-Verlag Kassel und Basel 1954, sl. 154 (dále jen MGG 1); KOCH, Klaus-Peter, Demantius (Demuth), Christophorus (Christoph Johann), in: *Lexikon zur deutschen Musikkultur Böhmen, Mähren und Sudetenschlesien*, Bd. 1, München 2000, s. 277 (dále jen KOCH 2000).

¹² Šlo zejména o vznik velkých edičních projektů v podobě Denkmälerů a Monument v Německu, Rakousku, Francii a Velké Británii.

¹³ KADE, s. 469-552.

Navázáním na tuto práci je příspěvek Franze Moissla, který se snažil (bohužel bez výsledku) vnést více světla do doposud nevyjasněného Demantiova dětství a mládí stráveného v Liberci.¹⁴

V průběhu 30. let 20. století došlo ke znovuvydání několika duchovních kompozic v nových edičních projektech.¹⁵

Vlivem politického smýšlení na konci 30. a začátku 40. let se hudebně-vědná pozornost začala soustřeďovat na „německé umění“ v Sudetech, a to zejména na německé skladatele a jejich „lidovou“ tvorbu: tzv. *Gesellschafts-* a *Tanzlied*. Kurt Stangl ve své disertační práci analyzoval dvě sbírky světských písní Demantia, kde poukázal na jejich údajnou vysokou vnitřní hudební hodnotu a neopomenul zhodnotit také skladatelovo básnické umění.¹⁶ Obě písňové sbírky byly současně vydány v rámci projektu *Das Erbe deutscher Musik*.¹⁷

O významu Christopha Demantia jako básníka na přelomu 16. a 17. století pojednává mnohem hlouběji disertace Ilse Hasakové.¹⁸ Krom toho provedla Hasaková bezprostředně po válce první soupis stavu pramenné základny a také se snažila kriticky ověřit líčení Reinharda Kadeho o životě a díle skladatele. Nové výsledky, které zjistila, se staly později součástí odborné literatury.¹⁹

V chronologickém sledu je nutné ještě uvést dvě poslední větší práce o skladatelově tvorbě. První se zabývala Demantiovou světskou tvorbou, resp. tříhlasými německými písněmi Gregoria Langia, které Demantius v roce 1614 a 1615 upravil do pětihlasé poboby.²⁰ Druhá práce Carlose Rudolpha Messerliho se věnovala nejvýznamnější Demantiově sbírce duchovních motet *Corona harmonica* (1610), která jsou odbornou literaturou považována za předstupeň duchovní tvorby Heinricha Schütze.²¹

---

¹⁴ MOISSL, Franz, *Christophorus Demantius (1567-1643). Beiträge zu des Meisters Biographie und Bibliographie*, Reichenberg 1906, s. 3-21.

¹⁵ *Deutsche Passion Nach dem Evangelisten S. Iohanne* (1631), Friedrich Blume (Hrsg.), Chorwerk 27, Wolfenbüttel 1934; *Ps. 116 »Das ist mir lieb«* (1623), Adam Adrio (Hrsg.), Chorwerk 36, Wolfenbüttel 1935; *Corona harmonica* (1610) [čtyři šestihlasá moteta], Anna A. Abert (Hrsg.), Chorwerk 39, Wolfenbüttel 1936.

¹⁶ STANGL, Kurt, *Christoph Demantius: „Neue teutsche Lieder 1595“ und „Farrago 1609“*, disertační práce, Prag 1940 (sign. HV A-43).

¹⁷ *Neue teutsche weltliche Lieder (1595), Convivalium concentuum farrago (1609)*, Kurt Stangl (Hrsg.), in: *Das Erbe deutscher Musik, Landschaftsdenkmale. Sudetenland, Böhmen und Mähren*, Bd. 1, Reichenberg 1939 (=Das Erbe deutscher Musik, Sonderreihe, Bd. 1, Kassel² 1954).

¹⁸ HASAK, Ilse, *Christoph Demantius als Dichter*, disertační práce, Friedrich-Schiller-Universität Jena 1951.

¹⁹ MGG 1, sl. 152-160.

²⁰ GALLWITZ, I., *Die neuen deutsche Lieder von 1584 und 1586 des Gregorius Langius und deren Bearbeitung durch Christoph Demantius und Henning Dedekind*, disertační práce, Universität Wien 1960.

²¹ MESSERLI, Carlos Rudolph, *The Corona harmonica (1610) of Christoph Demantius and the Gospel Motet Tradition*, disertační práce, The University Iowa City 1974.

Současně s těmito snahami koncentrovali badatelé od druhé poloviny 20. století svou pozornost na Demantiův přínos v oblasti hudební teorie a hudební pedagogiky.²²

Nechybí rovněž ani menší studie zabývající se společensko-kulturním postavením skladatele v rámci tzv. „protestantského kantorátu“²³, či také výzkum Klause-Petera Kocha, který ve svých studiích obohatil život a dílo skladatele o nové hudebně-historické souvislosti.²⁴

1.1.1 Stav bádání-*Tympanum militare*

Jak již bylo uvedeno výše, nejstarší písemná zmínka o Demantiově *Tympanum militare* se nachází v hudebním slovníku Johanna Gottfrieda Walthera z roku 1732.²⁵ Autor uvádí o tomto díle pouze stručnou zprávu: „Anno 1615 ist sein aus 21 Streit- und Triumph-Liedern bestehendes »Tympanum militare« von 5. 6. 8 und 10. Stimmen zu Nürnberg ans Licht betreten.“²⁶

Další hudební lexika 19. století (ačkoliv čerpala ze stejných zdrojů jako Waltherův hudební slovník²⁷) o *Tympanum militare* vydaném v roce 1600 mlčí a uvádějí ve svých seznamech pouze *Tympanum militare* z roku 1615.²⁸

V 90. letech 19. století došlo díky přímému studiu pramenů k životě a díle Christopa Demantia také k výraznějšímu posunu v bádání o *Tympanum militare*. Zasloužil se o to již

---

²² EGGBRECHT, Hans Heinrich, *Ein Musiklexikon von Christoph Demantius*, in: *Musikforschung* 10, 1957, s. 48-60; BRZOSKA, Matthias, *Die »Schulle eines alten Mannes«: Zur Notationspraxis in der Jesaja-Weissagung von Christoph Demantius*, in: *Musica* 40, 1986, s. 229-233; BRAUN, Werner, *Deutsche Musiktheorie des 15. bis 17. Jahrhunderts. Von Calvisius bis Mattheson*, in: *Geschichte der Musiktheorie* 8, II, Darmstadt 1994.

²³ KRICKEBERG, Dieter, *Das protestantische Kantorat im 17. Jahrhundert*, in: *Berliner Studien zur Musikwissenschaft* 6, Berlin 1965.

²⁴ KOCH, Klaus-Peter, *Christophorus Demantius (1567-1643). Böhmisches, Schlesisches, Lausitzisches, Ungarisches, Polnisches und Deutsches in Leben und Werk*, *Deutsche Musik im Osten* 6, Bonn 1994, s. 383-392 (dále jen KOCH 1994); KOCH, Klaus-Peter, Demantius (Demuth), Christophorus (Christoph Johann), in: *Lexikon zur deutschen Musikkultur Böhmen, Mähren und Sudetenschlesien*, Bd. 1, München 2000, s. 276-280 (KOCH 2000).

²⁵ WALTHER, s. 185.

²⁶ WALTHER, s. 185.

²⁷ LUDOVICI, Godofredus, Ill. *Gymnasii Saxo-Henneb. Schleusingae Rectoris, Historia rectorum et gymnasiorum scholarumque celebriorum, s. Schul=historie*, Lipsiae 1709, P. 2. p. 94; CARPZOV, Johann Benedict, *Analecta Fastorum Zittaviensium Oder Historischer Schauplatz Der Löblichen Alten Sechs-Stadt des Marggraffthums Ober-Lausitz Zittau*, Zittau 1716, Th. 3, cap. VI, § 4, s. 114 (tento údaj čerpala autorka z: WALTHER, s. 185-186).

²⁸ GERBER, Ernst Ludwig, Demantius, (Christoph), in: *Neues historisch-biographisches Lexikon der Tonkünstler I*, Leipzig 1812, sl. 866; DLABACZ, Johann Gottfried, Demantius, Christoph, in: *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*, Bd. 1, Prag 1815, sl. 319; FÉTIS, François-Joseph, Demantius, (Christophe), in: *Biographie universelle des musiciens et bibliographie générale de la musique*, sv. 2, Paris 1883, s. 464.

v předchozí kapitole zmiňovaný Reinhard Kade.²⁹ Krom toho, že uvedl ve své studii místo uložení³⁰ a diplomatický přepis titulních listů obou sbírek, tak také jako první podrobněji zhodnotil obsah a užité kompoziční prostředky³¹.

Podle nejnovější odborné literatury jsou v celkovém hodnocení tvorby Demantiovy válečné zpěvy *Tympanum militare* 1600 na oslavu znovudobytí pevnosti Ráb (dnes Győr, Maďarsko) od Turků a nové rozšířené vydání z roku 1615 charakterizovány jako dílo tradiční.³² Literatura poukazuje dále na kompoziční blízkost k hudebnímu žánru tzv. *battaglia*³³ a také konstatuje, že texty této jedinečné hudební sbírky (jakož i texty jiných Demantiových světských kompozic) pocházely přímo od skladatele³⁴. Slabikami »*Trip, Trap, Trippe, Trap*« autor tónomalebně zachytil jízdu na koni a »*Wette, Wette, war, wirrerum*« pravděpodobně naznačil řeč nepřítele. Ve druhém vydání *Tympanum militare* z roku 1615 se Demantius podobně jako jeho vrstevník Claudio Monteverdi inspiroval ideou milostné války.³⁵

Okrajově se věnuje sbírce *Tympanum militare* studie Klause-Petera Kocha uveřejněná v roce 1994 ve sborníku *Deutsche Musik im Osten*.³⁶ Autor se na základě dostupné odborné literatury a pramenného průzkumu zaměřuje na možné hudební vlivy na život a dílo tohoto skladatele a zahrnuje je do celkového hudebně-historického kontextu. V podkapitole nazvané *Ungarisches* se zabývá sbírkou kompozic *Tympanum militare* z roku 1600. Podle Kocha tyto zpěvy, které »*mohly být zpívány a hrány lidským hlasem i rozmanitými nástroji*«³⁷ nevykazovaly hudebně nic uherského, i když tento vztah naznačují podtitul³⁸ a popisy jednotlivých

---

²⁹ KADE, Reinhard, Christoph Demant. 1567-1643, Vierteljahrschrift für Musikwissenschaft 6, Leipzig 1890, s. 469-552 (KADE).

³⁰ U *Tympanum militare* 1600 uvádí exemplář uložený ve Wroclavi, u *Tympanum militare* 1615 uvádí pramen uložený v Drážďanech (tento údaj čerpala autorka z: KADE, s. 482, 509).

³¹ KADE, s. 481-484, 509-510.

³² MGG 1, sl. 159.

³³ ALTMAYER, Thomas, Demantius, (Johannes) Christoph, in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bd. 5 Personenteil, Bärenreiter Kassel, Basel, London, New York, Prag, Metzler, Stuttgart, Weimar 2001, sl. 791 (dále jen MGG 2).

³⁴ BLANKENBURG, Walter, SCHRÖDER, Dorothea, Demantius [Demant], (Johannes) Christoph, in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Vol. 7, Oxford [u.a.], Oxford University Press 2001, s. 190 (dále jen Grove 2).

³⁵ BRAUN, Werner, *Battaglia*, in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bd. 1 Sachteil, Bärenreiter Kassel, Basel, London, New York, Prag, Metzler, Stuttgart, Weimar 1994, sl. 1298 (dále jen BRAUN).

³⁶ KOCH 1994, s. 383-392.

³⁷ Překlad části titulního listu: »[...] mit Menschlicher stimme neben allerhand Instrumenten vnd Seitenspielen können Musiciret vnd gesungen werden [...]« (tento údaj citovala autorka z: KOCH 1994, s. 388).

³⁸ »[...]Vngerische Heerdrummel vnd Feldgeschrey, neben andern auch Vngerischen Schlachten vnd VictorienLiedern [...]« (tento údaj citovala autorka z: KOCH 1994, s. 388).

zpěvů³⁹. Koch hodnotí kompozice *Tympanum militare* 1600 jako bitevní hudbu, ve které se ukazuje plnost zvuku vokálních hlasů a nástrojů, dynamika, tónomalba střílení, disonance, chromatika, zvukomalba v rámci básně a komentář celé válečné události v textu. Vše ústí do vítězné písně. Závěr tvoří *Praelium Ungaricum* na latinská slova, které celé líčení ještě jednou rekapituluje.⁴⁰

O *Tympanum militare* 1615 pojednává Koch pouze stručně. Podle něj hlavní kompozici představuje ona vítězná bitva u pevnosti Ráb, a to i přesto, že Turci netvořili na základě příměří z roku 1606 dočasně žádné ohrožení pro Svatou říši římskou. Tuto hlavní skladbu doplňuje Demantius další bitevní hudbou, ale bez konkrétního vztahu k bitvě.⁴¹

Další krátká zpráva, věnující se *Tympanum militare*, je součástí sborníku *Slovenská hudba: Revue pre hudobnú kultúru* z roku 1996.⁴² Krom diplomatického přepisu titulního listu sbírky z roku 1615 a seznamu jednotlivých zpěvů zde autor Robert Lindell poukazuje zejména na výraznou změnu historického a hudebního klimatu, která proběhla mezi léty 1600 a 1615, kdy byly obě sbírky skladeb vydány. Na základě vydání *Tympanum militare* z roku 1600 by mohl být Demantius označen jako první významný představitel hudebního žánru battaglie v Německu. Oproti tomu druhé vydání *Tympanum militare* už z titulního listu, obsahu sbírky a jedenácti nově přidaných skladeb jasně dokazuje celkovou proměnu hudební řeči skladatele.⁴³

Největšího zájmu a pozornosti se dostalo Demantiovi *Tympanum militare* v diplomové práci Gregora Hermanna z roku 2004.⁴⁴ Autor pojednává o Demantiovi životě a jeho obou sbírkách *Tympanum militare* v různých hudebně-historických souvislostech. V širším pojetí se jeho pozornost koncentruje zejména na hudebně-kulturní, politicko-sociální a filozofické tendence ve středním Německu v prvních dvou desetiletích 17. století. V užším pojetí dává autor Demantiovu sbírku *Tympanum militare* do kontextu historického vývoje hudebního druhu battaglie a předkládá podrobnější analýzy. Součástí jeho diplomové práce je rovněž edice prvního vydání *Tympanum militare*.

---

³⁹ 1. Vngerische Heerdrummel, 2. Feldgeschrey des Christlichen Vngrischen Kriegesvolckes, 3. Siebenbürgische Heerpaucken, 4. VictorienLied, der Christlichen Mannhafften Kriegeshelden des Vestung Rab, 5. Praelium Vngaricum, Divo Imperatori Rodolpho II. decantatum (tyto údaje čerpala autorka z: KOCH 1994, s. 388).

⁴⁰ KOCH 1994, s. 388.

⁴¹ KOCH 1994, s. 388-389.

⁴² LINDELL, Robert, *Christoph Demantius' »Tympanum militare«*, Slovenská hudba: Revue pre hudobnú kultúru 22 (3-4), Bratislava 1996, s. 386-387 (dále jen LINDELL).

⁴³ LINDELL, s. 386.

⁴⁴ HERMANN, Gregor, *Christoph Demantius: Tympanum militare. Eine Battaglia im Kontext mitteldeutscher Musiziersphären des frühen 17. Jahrhunderts*, diplomová práce, Humboldt-Universität Berlin 2004 (dále jen HERMANN).

Výsledky, ke kterým dospěl v rámci své diplomové práce, Hermann shrnul o dva roky později ve sborníku studií *Von Schlachthymnen und Protestsongs. Zur Kulturgeschichte des Verhältnisses von Musik und Krieg*, který se tématicky věnoval vztahu hudby a války.⁴⁵

1.2 Život a dílo Christopha Demantia

S vyličením života a díla Christopha Demantia je spojeno mnoho nepřesných či rozcházejících se informací a bílých míst, která již dnes nelze jednoznačně vysvětlit. V současné době bohužel neexistuje odborná studie, která by přinášela ucelený výklad o životě skladatele a která by současně kriticky komentovala sporná místa. Proto jsem vycházela z několika zdrojů.

Nejpodrobnější informace o životě a díle skladatele přináší již zmiňovaná studie Reinharda Kadeho vytištěná v roce 1890 ve sborníku *Vierteljahrschrift für Musikwissenschaft*. I přes své stáří slouží tato studie jako důležitý pramen poznání života a díla skladatele, protože vychází z vlastního pramenného průzkumu.⁴⁶ Pro doplnění rodinných vztahů, dětství a mládí Demantia stráveného v Liberci jsem čerpala ze studie Franze Moissla.⁴⁷ Dále jsem vycházela ze slovníkových hesel v oborových encyklopediích⁴⁸ a studií Klause Petera Kocha⁴⁹.

Christoph Demantius se narodil pravděpodobně 15. prosince 1567 v Liberci. Toto datum narození poprvé uvádí P. Anton Hoffmann ve své práci *Geschichte der alten Häuser auf der Nordseite des Altstädter Marktplatzes in Reichenberg*. Autor k němu dochází na základě výpočtu z pozdějšího úředního zápisu o skladatelově úmrtí (dne 20. dubna 1643).⁵⁰

---

⁴⁵ HERMANN, Gregor, *Vom »Türkenkrieg« zum »Venuskrieg«*. Die gesellschaftliche Funktion der Chanson – Battaglia im Wandel (1515–1615), Annemarie FIRME, Ramona HOCKER (Hrsg.), *Von Schlachthymnen und Protestsongs. Zur Kulturgeschichte des Verhältnisses von Musik und Krieg*, Lübeck – Bielefeld 2006, s. 61-80 (dále jen *Musik und Krieg*).

⁴⁶ KADE, s. 469-552.

⁴⁷ MOISSL, s. 3-21.

⁴⁸ MGG 1, sl. 152-160; MGG 2, sl. 789-793; Grove 2, s. 189-192.

⁴⁹ KOCH 1994, s. 383-392; KOCH 2000, s. 276-280.

⁵⁰ Rukopis *Alte Nachrichten von verschiedenen Merkwürdigkeiten der Domkirche zu Freiberg vom Jahre 1653* uložený ve Freiburger Alterthums-Vereinsbibliothek A.a.6. uvádí: „nachdem Demant auf dieser Welt gelebet 75 Jahr 4 Monate 5 Tage.“ Autorem tohoto zápisu je freiberský kronikář Andreas Möller (tento údaj čerpala autorka z: HOFFMANN, Anton, *Geschichte der alten Häuser auf der Nordseite des Altstädter Marktplatzes in Reichenberg*, Reichenberg 1888, s. 185-186 (dále jen HOFFMANN)). Tento údaj pak přejímala i další odborná literatura: KADE, s. 473, MOISSL, s. 4, MGG 1, sl. 152; MGG 2, sl. 789; Grove 2, s. 189; KOCH 1994, s. 384; KOCH 2000, s. 276.

Demantius byl pokřtěn jako Johannes Christoph, přičemž jména Johannes nepoužíval vůbec.⁵¹ Původní způsob psaní jeho jména bylo Christoph Demuth.⁵²

Ve starších generacích existují také varianty příjmení Diemuth, Diemt či Tiehment.⁵³ Jméno Demandt (Demant) se v městských knihách Liberce objevuje teprve až od roku 1635.⁵⁴ Důvodem k této změně jmen (z Demuth na Demandt/Demant) byla hrdost členů rodiny Demuth setrvávající v Liberci, že právě jeden z jejich členů se stal slavnou osobností, která dosáhla významných úspěchů v cizině (nejprve v Žitavě a později ve Freibergu).⁵⁵

První představitel tohoto jména je Lorenz Demuth, který byl doložen v libereckých městských knihách prokazatelně od roku 1546. Jeho synem byl Urban Demuth, který podle dochovaných zápisů působil v roce 1554 jako městský soudce, v roce 1558 byl městským konšelem a v letech 1560 až 1564 zastával místo starosty. O jeho potomcích nebyly nalezeny v dostupných pramenech žádné informace.⁵⁶ Dále se objevuje v libereckých archiváliích Peter (Piter) Demuth, který se v červnu 1579 podílel na stavbě tamního farního kostela jako dělník. Jeho bratr Adam Demuth získal 5. června 1569 liberecké občanství a je považován za otce našeho skladatele.⁵⁷ Zda byli oba bratři (Peter a Adam Demuthovi) synové nebo synovci Lorenze Demutha, zůstává dodnes nevyřešenou otázkou.⁵⁸

Domněnka, že spolu s Demantiem žil ve Freibergu i jeho synovec, vyplývá ze svědectví freibergského kronikáře Andrease Möllera, který tohoto příbuzného skladatele zmiňuje následujícím způsobem: „*Ut has (literas) ad te darem, impulit me praesens harum exhibitor D. Christophorus Demantius Reichenberga Boiemus, nostri cantoris e fratre nepos.*“ (1629).⁵⁹ Existence mladšího Christopha Demantia je mimo jiné doložena už dříve ve freibergských školních účtech z let 1619, 1625 a 1627.⁶⁰

---

⁵¹ KADE, s. 473.

⁵² HOFFMANN, s. 184-185; MOISSEL, s. 4; KOCH 1994, s. 384; KOCH 2000, s. 276.

⁵³ HOFFMANN, s. 184; MOISSEL, s. 4; KOCH 1994, s. 384.

⁵⁴ Do té doby psal liberecký městský písař Magister Johann Erdtmann všechny příslušníky rodu pod jménem Demuth.

⁵⁵ HOFFMANN, s. 184, 186; MOISSEL, s. 4; KOCH 1994, s. 384; KOCH 2000, s. 276.

⁵⁶ HOFFMANN, s. 184-185; MOISSEL, s. 4-5; KOCH 2000, s. 276.

⁵⁷ HOFFMANN, s. 185; MOISSEL, s. 5; KOCH 1994, s. 384; KOCH 2000, s. 276. Oproti tomu Kade se domnívá, že otcem Christopha Demantia byl Johann Demandt, který se živil v roce 1639 jako městský písař (srov. s: KADE, s. 474).

⁵⁸ HOFFMANN, s. 185.

⁵⁹ KADE, s. 473, 526; MOISSEL, s. 5 (Originál dopisu je uložen v: Hamburg Bibliothek supellex epistol. LXIX, Bd. 2, fol. 195) [Abych ti dal tyto listiny (dopisy), pobídl mě přítomný těchto (listin) skladatel p. Christoph Demantius, Čech z Liberce, potomek bratra našeho kantora]

⁶⁰ Z roku 1619: 9 Gr. Christophoro Demantio discipulo aegrotanti Currendario; 1625: 2 Thlr. 16 gr. Chr. Dem. des Cantoris Vetter; z roku 1627: 2 Thlr. 12 gr. Ch. Dem. Bohem. uff intercession seines Vetter des Hrn. Cantoris (tyto údaje čerpala autorka z: KADE, s. 526; MOISSEL, s. 5). Oproti tomu HOFFMANN (s. 185-188)

Vzhledem ke špatné pramenné situaci bohužel chybí podrobnější informace o skladatelově dětství a mládí stráveném v Liberci. Liberecké kroniky neprozrazují nic o Demantiovi⁶¹ a křestní knihy datované před rokem 1624 vzal při svém odchodu do Žitavy protestantský pastor Andreas Heische, čímž Liberec ztratil tento cenný pramen.⁶²

Je velmi pravděpodobné, že Christoph Demantius získal své výborné vědomosti řecké a latinské řeči a literatury a znalost hudby na protestantské latinské škole v Liberci, kterou uvádí v titulech svých skladeb, dedikacích, předmluvách a básních. Na základě předmluvy k jeho *Trias precum vespertinarum* z roku 1602 víme, že Demantius provozoval hudbu už od dětství („*a puero*“) patrně právě zde.⁶³ V letech 1587-1590 se živil v Liberci jako kantor a pomocník při tamější škole, kde vyučoval hudbu a latinu. Byl placen částečně z finančních prostředků kostela, města a pivovarníků. Dne 3. května 1590 město opouští.⁶⁴

Bohužel neexistuje svědectví, zda Demantius ještě někdy znovu Liberec navštívil. Podle Klause-Petera Kocha je to však velmi pravděpodobné na základě dvou skutečností. První z nich je fakt, že Demantiova budoucí působiště (Žitava a Freiberg) nebyla od Liberce příliš vzdálená; a druhý důvod je spatřován v tom, že v Liberci zůstali jeho příbuzní.⁶⁵ Na základě pramenného průzkumu také víme, že v roce 1650 byly „*partes Demantii*“ součástí inventáře kostelního sboru v Liberci.⁶⁶

Skladatel každopádně zůstává během svého života ve spojení s tímto městem. Ještě v roce 1620, tedy ve věku 53 let (ale i dříve, v roce 1592, 1594, 1595 a 1596) uvádí na titulních stranách svých kompozic svůj původ („*Reichenbergensis*“). V roce 1600 a v roce 1609 zaslal liberecké městské radě skladby, za které dostal peněžní odměny.⁶⁷ Krom skutečnosti, že Demantius posílal městské radě Liberce své kompozice, uvádí Koch ve své studii, že se také někteří hudebníci původem z Liberce nacházeli ve freibergském školním sboru.⁶⁸

---

ve svém pojednání uvádí čtyři syny Adama Demuth jun., bratra našeho skladatele, z nichž všichni žili za Demantiova života v Liberci a ani jeden se nejmenoval Christoph.

⁶¹ Tento údaj čerpal KADE (s. 473-474) z: Johann Carl Bohn, *Chronik von Reichenberg*, Prag 1763; Hermann Hallwich, *Reichenberg und Umgebung*, Reichenberg 1874.

⁶² Knihy nebyly P. Antonem Hoffmannem v Žitavě později nalezeny (tyto údaje čerpala autorka z: KADE, s. 473-474).

⁶³ KADE, s. 474; MGG 1, sl. 152; MGG 2, sl. 789; Grove 2, s. 190; KOCH 1994, s. 384; KOCH 2000, s. 276.

⁶⁴ KOCH 1994, s. 384-385; KOCH 2000, s. 276.

⁶⁵ KOCH 1994, s. 385.

⁶⁶ HOFFMANN, s. 186, 253; KADE, s. 474.

⁶⁷ KOCH 1994, s. 384.

⁶⁸ KOCH 1994, s. 385.

Tři sbírky jeho kompozic úzce souvisí s Českými zeměmi. Jde o *Sieben und siebentzig Tänze* z roku 1601, které skladatel věnoval bratrům Mikuláši a Joachimůvi Spanovským (Spanovským) „aus Lysaw auf Pazoff“, kteří pocházeli z českého rodu svobodných pánů.⁶⁹ Sbírkou *Convivalium concentuum farrago* z roku 1609 věnoval Demantius Christophu von Redern, svobodnému pánu na Frýdlantě, v Liberci a Seidenbergu (polsky Zawidów).⁷⁰

V předmluvě vzpomíná Demantius také na oba rodiče Christopha von Redern. Na jeho otce, císařského polního maršála Melchiora von Redern, který podle skladatelových vlastních slov patřil k „der »Musiken« fürnehmen weitberühmbten beförderung“⁷¹ a jeho manželku Kateřinu von Redern, která angažovala a financovala v Liberci jak městské hudebníky, tak také malý dvorní ansámbl.⁷²

Sbírka *Fasciculus chorodiarum* z roku 1613 byla dedikována Hansi von Tschirnhauf, Freiherrn auf Polckenhayn (něm. Bolkenheim, pols. Bolków). Město Tschirnhauf/Tschernhausen (česky Černousy) leží v okrese Frýdlant, jen pár kilometrů severně od Liberce. Demantius sám v dedikaci uvádí: „daß ich aus E. G. Herrschaft benachbarten Statt Reichenberg bürtig bin.“⁷³

Nesmíme také opomenout, že Demantius vlastnil (a pravděpodobně také prováděl) kompozice významných skladatelů (Jacoba Regnarta a Charlese Luytona), kteří působili v Praze.⁷⁴

Po odchodu Demantia z Liberce v roce 1590 vedla jeho cesta do Horní Lužice, kde v Budyšině (německy Bautzen) vydal v roce 1592 své hudebně-teoretické dílo *Forma*

---

⁶⁹ KOCH 1994, s. 385.

⁷⁰ Český rod svobodných pánů von Redern se sídlem v Liberci byl bohatý díky obchodu s plátnem. Obchod byl později v souvislosti s třicetiletou válkou zabaven ve prospěch Albrechta z Valdštejna, který za své služby dostal titul vévody frýdlantského. KOCH 1994 (s. 385) čerpal tyto informace z: Josef Lansky, Randolph Gränzer (Hrsg.), *Reichenberg, Stadt und Land im Neißetal. Ein Heimatbuch*, Augsburg 1974, s. 26-30.

⁷¹ Tento údaj citovala autorka z: STANGL, Kurt (Hrsg.), *Neue deutsche weltliche Lieder 1595. Convivalium concentuum farrago 1609*, in: *Das Erbe deutscher Musik, Landschaftsdenkmale. Sudetenland, Böhmen und Mähren*, Bd. 1, Reichenberg 1939, s. 3.

⁷² O zámecké kapele na Frýdlantě se dochovala zpráva, že tam Kateřina z Redernu v roce 1602 zaměstnávala čtyři hudebníky, jejichž půlroční plat činil 12 kop, 20 grošů a 4 feníky. Z dochovaných účtů také víme, že Kateřina nechala v Drážďanech opravit pět trubek a v Praze zakoupila struny pro violy a housle. Městskou kapelu v Liberci založila „Bohu všemohoucímu k chvále a slávě, pak také k ozdobě mé zámecké kaple“ dne 20. srpna 1607. Je doloženo, že Kateřina z Redernu zaručovala všem hudebníkům celoroční plat, stravu, ubytování a otop. Náklady na městskou kapelu platili spolu s ní také liberečtí měšťané, protože hudba provázela svatby a jiné události (tyto údaje čerpal SVOBODA, Milan, *Redernové v Čechách. Nalézání zapomenutých příběhů 16. a 17. věku*, Praha 2011, s. 165-166 z: Johann Carl Rohn, *Chronik Vormahls Böhmischer Cron-Lehe, nunmehr ins Allodium gezogener zweyen Städten Friedland, und Reichenberg [...]*, Prag 1753, s. 135; Hermann Hallwich, *Reichenberg und Umgebung*, Reichenberg 1874, s. 116).

⁷³ MOISSL, s. 8; KOCH 1994, s. 385.

⁷⁴ KOCH 1994, s. 386.

musices.⁷⁵ Na konci předmluvy je uvedeno: „*Dabantur in die S. Laurentij*“. Odborná literatura z tohoto údaje mylně vyvozuje, že Demantius v roce 1592 působil jako učitel na „Pädagogiu St. Lorenz“ v Budyšině.⁷⁶ Uvedený termín však neoznačuje název školy, ale jedná se o dataci přemluvy k tisku: „*vydáno v den sv. Vavřince*“ [tj. 10. srpna].

Klaus Wolfgang Niemöller se oproti tomu domnívá, že Demantius v této době působil jako učitel v Žitavě (německy Zittau).⁷⁷

Je tedy velmi pravděpodobné, že po odchodu z Liberce se Demantius zdržoval patrně až do roku 1592 v Horní Lužici. Vztahy s Budyšinem jsou krom vydaného díla (*Forma musices*) doloženy ještě v pamětní knize. List této pamětní knihy je datován dne 24. prosince 1592 ve Wittenbergu a byl věnován Johannu Schönbornovi, příteli z Budyšina.⁷⁸ I přes tyto skutečnosti však zůstává stále nevyřešenou otázkou, kde konkrétně skladatel působil a jakou funkci mezi léty 1590 až 1592 zastával.

Dne 17. února 1593 je doloženo, že se náš skladatel zapsal na universitu ve Wittenbergu. Jaký obor studoval a jak dlouho, prameny neuvádějí.⁷⁹ Při této imatrikulaci přijal latinskou podobu svého jména („*Christophorus Demantius Reichenbergensis*“), která se dále objevovala na všech jeho kompozicích vydaných tiskem.⁸⁰

V letech 1594 až 1597 Demantius pobýval v Lipsku.⁸¹ O jeho pobytu víme na základě několika skutečností. Na Velikonoce roku 1594 se totiž zapsal na lipskou univerzitu. Studium však nebylo dovedeno k magisterskému titulu.⁸² První dvě příležitostné skladby *Epithalamium Honori Nuptiarum*⁸³ a *Epithalamion*⁸⁴ byly vydány u lipského tiskaře

⁷⁵ MOISSL, s. 6; MGG 1, sl. 152, MGG 2, sl. 789, Grove 2, s. 190; KOCH 1994, s. 387; KOCH 2000, s. 276.

⁷⁶ FÉTIS, François-Joseph, Demantius, (Christophe), in: *Biographie universelle des musiciens et bibliographie générale de la musique*, sv. 2, Paris 1883, s. 464; EITNER, Robert, Demantius, Johann Christoph, in: *Biografisch-Bibliographisches Quellen-Lexikon der Musiker und Musikgelehrten*, Bd. 3, Leipzig 1900, s. 171 (dále jen EITNER); RIEMANN, Hugo, Demantius, Christoph, in: *Hugo Riemanns Musik-Lexikon*, Berlin 1929, s. 385; Grove 2, s. 190. Oproti tomu MOISSL (s. 7) na základě dochovaných úředních dokumentů nenalézá v Budyšině v roce 1592 žádného učitele jménem Demantius a vyvrací samotnou existenci školy (tyto údaje čerpal autor z: Stadtarchiv in Bautzen, informace od Dr. Arrase).

⁷⁷ MGG 2, sl. 789 (tento údaj čerpal autor hesla z: Klaus Wolfgang Niemöller, *Untersuchung zu Musikpflege und Musikunterricht an den deutschen Lateinschulen vom Mittelalter bis um 1600*, Kölner Beitrag zur Musikforschung 54, Regensburg 1969, s. 40f.).

⁷⁸ KOCH 1994, s. 387.

⁷⁹ MGG 1, sl. 152; MGG 2, sl. 789, KOCH 2000, s. 276; Grove 2, s. 190.

⁸⁰ MGG 1, sl. 152; KOCH 1994, s. 384.

⁸¹ KADE, s. 475-477; MOISSL, s. 7; MGG 1, sl. 152-153; MGG 2, sl. 789; Grove 2, s. 190; KOCH 1994, s. 390-391; KOCH 2000, s. 276.

⁸² KOCH 1994, s. 390-391; KOCH 2000, s. 276.

⁸³ Skladba byla zkomponována ke svatbě Andrea Goldbecka s Annou Christophori Reichij 27. srpna 1594 (tento údaj čerpal autorka z: KADE, s. 475; *Répertoire International des Sources Musicales, Serie A/I: Einzeldrucke vor 1800*, Bd. 2, Karlheinz Schlager (ed.), Bärenreiter Kassel Basel Tours London 1972, s. 341).

⁸⁴ Kompozice byla složena na počest svatby Johanna Bayera a Sabiny Hechellmüllerové dne 28. ledna 1595 (tento údaj čerpal autorka z: KADE, s. 475; *Répertoire International des Sources Musicales, Serie A/I:*

Zachariase Berwaldta a datovaná předmluva sbírky *Neue Teutsche Weltliche Lieder* z roku 1595 se rovněž vztahuje k lipskému pobytu.⁸⁵

V Lipsku také poznal Nicolause Fritsche, kterému při příležitosti ukončení jeho studia na tamější univerzitě v roce 1595 věnoval šestihlasou kompozici *Melos eyphemetikon*.⁸⁶

O osobním setkání se Sethem Calvisiem v Lipsku či Rogierem Michaellem v Drážďanech není nic dochováno.⁸⁷ Vztah Demantia k Tomášské škole je doložen na základě latinského epigramu, kterým přispěl konrektor Fabian Hippius do jeho sbírky z roku 1595 (*Neue Teutsche Weltliche Lieder*).⁸⁸

Od roku 1595 se datují vztahy Demantia k městu Vratislav, konkrétně k tiskaři a knihkupci Andreasi Wolckenovi.⁸⁹ Ten vydal první tištěnou skladatelovu sbírku *Neue Teutsche Weltliche Lieder* (viz výše). Na druhé straně mu skladatel věnoval svou další kompozici, pětihlasé moteto *Der Spruch Joel* (1596), které je zhudebněno jako křesťanská modlitba s prosbou o božskou pomoc před tureckým nebezpečím.⁹⁰

Ještě v Lipsku se konaly 18. neděli po svaté Trojici roku 1597 ohlášky ke svatbě Christopha Demantia s Annou Geßner. Samotná svatba se však konala až v Žitavě, kde skladatel působil od roku 1597 do 1604 po Tobiasi Kindlerovi jako kantor a učitel.⁹¹

Podle dochovaných skladeb si Demantius své první ženy Anny, jejíž původ není známý, velmi vážil a opěvoval ji ve svých kompozicích.⁹² Protože se do současnosti bohužel

---

Einzeldrucke vor 1800, Bd. 2, Karlheinz Schlager (ed.), Bärenreiter Kassel Basel Tours London 1972, s. 341; *Répertoire International des Sources Musicales, Serie A/I: Einzeldrucke vor 1800, Bd. 11, Addenda et corrigenda*, Ilse a Jürgen Kindermann (ed.), Bärenreiter Kassel Basel London 1986, s. 351).

⁸⁵ „[...] Datum Leiptzig, den 10. Junii/im 1595. Jar. [...]“ (autorka citovala tento údaj z: STANGL, Kurt (Hrsg.), *Neue teutsche weltliche Lieder* 1595, in: *Das Erbe deutscher Musik, Landschaftsdenkmale. Sudetenland, Böhmen und Mähren*, Bd. 1, Reichenberg 1939, s. 3)

⁸⁶ KADE, s. 476 (tento údaj čerpal autor z výpisů z lipských matrik a z existujícího opisu uloženého v lipské městské knihovně); *Répertoire International des Sources Musicales, Serie A/I: Einzeldrucke vor 1800, Bd. 2*, Karlheinz Schlager (ed.), Bärenreiter Kassel Basel Tours London 1972, s. 341; *Répertoire International des Sources Musicales, Serie A/I: Einzeldrucke vor 1800, Bd. 11, Addenda et corrigenda*, Ilse a Jürgen Kindermann (ed.), Bärenreiter Kassel Basel London 1986, s. 351.

⁸⁷ MGG 1, s. 152; Grove 2, s. 190.

⁸⁸ KADE, s. 477; MOISSEL, s. 7; MGG 1, sl. 152; MGG 2, sl. 789; KOCH 2000, s. 276.

⁸⁹ MGG 1, sl. 152-153; KOCH 1994, s. 386.

⁹⁰ „[...] Christlichen Gebet, jetziger zeit in der fürstehenden gefahr , wegen des Türcken nutzlich zu beten, und zu singen. [...] Dem Ehrnvesten, und Wolgeachten Herrn Andreas Wolcken, der Music, und aller freyen Künsten besonder Liebhaber, Befürderer und Patron, zu Ehren [...]“ (tento údaj citovala autorka z: KADE, s. 480; KOCH 1994, s. 386, 388).

⁹¹ KADE, s. 480; MOISSEL, s. 7; MGG 1, sl. 153; MGG 2, sl. 789; Grove 2, s. 190; KOCH 1994, s. 387; KOCH 2000, s. 276-277.

⁹² Viz akrostich „Anna“ ve 22. a 58. písni sbírky *Sieben und siebentzig Tänze* (1601) a akrostich v 17. písni ve sbírce *Fasciculum chorodiarum* (1613). Tento údaj čerpal autorka z: KADE, s. 486-487, 496.

nedochovala žitavská matrika z let 1585-1649, nevíme přesný počet dětí vzešlých z tohoto manželství.⁹³

Léta strávená v Žitavě nebyla pro Demantia příliš šťastná. Školní vztahy byly totiž kaleny mnohými spory a rozeprami s kolegy a rektory⁹⁴. Během sedmi let strávených v Žitavě však zároveň vydal Demantius řadu kompozic, které přispěly k jeho proslulosti.

Jde zejména o *Tympanum militare* (1600), *Sieben und siebentzig [...] Tänze* (1601), *Trias precum vespertinarum* (1602) a další teoretické dílo *Isagoge artis musicae* (1602).⁹⁵

Úzké vztahy se Slezskem a Horní Lužicí se nepřetrhaly ani po odchodu Demantia ze Žitavy. Skladatel se na kompozici *Der Spruch Joel* (1596) podepisoval jako „*Reichenberg[ensis] Siles[ius]*“.⁹⁶

Rovněž list nalezené pamětní knihy datované dne 24. prosince 1592 uvádí „*Christophorus Demantius Reichenbergens[is] Silesius*“, což zmátlo některé badatele natolik, že Demantiovo místo narození nejprve (mylně) hledali ve Slezsku.⁹⁷

O vztazích s vratislavským tiskařem a knihkupcem Andreasem Wolckem bylo pojednáno již výše. V roce 1614 a 1615 se Demantius (patrně přes Wolckena) seznámil se dvěma sbírkami písní *Neuen deutschen Lieder* vratislavského kantora Gregora Langia. Obě Langiovy sbírky byly vydány tiskem v roce 1584 či 1586 právě u Wolckena a Demantius tyto písně přijal, upravil do pětihlasé podoby a první část *Erster Theil, neuer deutscher Lieder* věnoval už v roce 1613 zhořelecké hudební společnosti Convivum musicum.⁹⁸

Vratislavské městské radě věnoval skladatel sbírku kompozic *Tympanum militare* vydanou v roce 1600.⁹⁹ Důležitou roli v životě Demantia hrálo také město Lehnice (Liegnitz, dnešní Polsko). V prvním případě jde o lehnický exemplář *Melos euphematikon* (1595), který se stal součástí hudební sbírky lehnické knihovny díky již výše zmíněnému Andreasi Wolckenovi.¹⁰⁰ Druhá skutečnost souvisí s osmihlasým motetem *Du bist aller Dinge schöne*,

---

⁹³ KADE, s. 496.

⁹⁴ Během Demantiova působení v Žitavě se na tomto postu vystřídala trojice rektorů: Martin Hammer, Samuel Junius a Melchior Gerlach (tento údaj čerpala autorka z: KADE, s. 481; MGG 1, sl. 153).

⁹⁵ KADE, s. 480-481; MOISSEL, s. 7; MGG 1, s. 153; KOCH 2000, s. 277.

⁹⁶ KADE, s. 480; MOISSEL, s. 8.

⁹⁷ Tento údaj čerpal KOCH 1994 (s. 386) z: Harald Schieckel, *Musikerhandschriften des 16.-18. Jahrhunderts in einer neuerworbenen Stammbuchsammlung des Niedersächsischen Staatsarchivs in Oldenburg*, in: *Genealogie* 32 (1983), s. 593-608, 645-649.

⁹⁸ Tento údaj čerpal KOCH 1994 (s. 386-387) z: Max Gondolatsch, *Das Convivum musicum (1570-1602) und das Collegium musicum (um 1649) in Görlitz*, in: *Zeitschrift für Musikwissenschaft* 3 (1920/1921), s. 594f.).

⁹⁹ KOCH 1994, s. 387.

¹⁰⁰ Na hlasu basu se nachází přepis: „*Accepi ab Andrea Wolck. 11. Aug. Ao. 1595.*“ (tento údaj citovala autorka z: KADE, s. 477; KOCH 1994, s. 386; KOLBUSZEWSKA, Aniela, *Katalog zbiorów muzycznych legnickiej biblioteki księcia Jerzego Rudolfa „Bibliotheca Rudolphina“*, Legnica 1992, s. 36).

které bylo zkomponováno v říjnu 1619 při příležitosti svatby faráře Tobiae Damen a jeho ženy Evy konané v Lehnici.¹⁰¹

Rovněž i dedikace sbírky *Corona harmonica* z roku 1610 starostům 6 hornolužických měst (Budyšín, Zhořelec, Žitava, Lobava, Kamenec a Lubaň)¹⁰² svědčí o přetrvávajících kontaktech Demantia se Slezskem.¹⁰³

Po náhlé smrti freibergského kantora Tobiae Praetoria (zemřel 2. února 1604) byl Demantius vybrán z většího počtu zájemců jako nový kantor do Freibergu.¹⁰⁴ Z úředních dokumentů je známo, že už 28. března 1604 zaslal skladatel radě města Freiberg své kompozice¹⁰⁵ a ze 4. dubna 1604 se dochovala písemná žádost Demantia o místo kantora¹⁰⁶. Jak zaznamenávají úřední listiny města Freiberg, již 27. dubna téhož roku nastupuje Demantius na tento velmi vážený post kantora ve freibergském dómu, což bylo spojeno i s povoláním učitele v latinské škole.¹⁰⁷

Demantius vedl ve Freibergu soubor hudebníků (max. 80 členů)¹⁰⁸, kteří hráli při bohoslužbách, průvodech, ke svatbám, pohřbům, kurendám apod. Jako čtvrtý školní kolega pořádal týdně hudbu a latinu, dodával duchovní kompozice, příležitostná díla, písňové a taneční sbírky. Vedle superintendanta Michaela Niedertettera (1602-1609), Helvicuse Gartha (1609-1614) a Abrahama Gensreffa byl ředitelem školy Johann Schellenberg, výrazná osobnost, schopný učitel a spisovatel, okolo jehož osoby se otáčel duchovní život Freibergu.¹⁰⁹

---

¹⁰¹ KOCH 1994, s. 387.

¹⁰² Tzv. „Lužické Šestiměstí“ (něm. Oberlausitzer Sechsstädtebund) byl spolek 6 měst vytvořený v roce 1346. Tento spolek hrál důležitou ekonomickou a politickou roli v dějinách Horní Lužice. Do roku 1635 byla Horní Lužice součástí Zemí Koruny české. Spolek zanikl definitivně v roce 1815, když Vídeňský kongres města rozdělil mezi dvě země (Sasko a Prusko). Tento údaj čerpala autorka z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Horn%C3%AD_Lu%C5%BEice (citováno dne 11. listopadu 2012); http://cs.wikipedia.org/wiki/Lu%C5%BEick%C3%A9_m%C4%9Bsto (citováno dne 11. listopadu 2012).

¹⁰³ KOCH 1994, s. 387; KOCH 2000, s. 276.

¹⁰⁴ O místo se spolu s Demantiem ucházeli Christophorus Weighardt aus Döbeln, Martinus Lindener, Johannes Gisek aus Sayda, Heinrich Spilnerus aus Geithan, Joachim Crassiveldius (tento údaj čerpala autorka z: KADE, s. 492).

¹⁰⁵ Poznámka z úředního protokolu: „*Es hat Christophorus Demantius, Cantor zur Zitaw einem E. Rath seine Magnificat und andere Cantiones so er componiret und in Truck verfertiget, übersant, zugleich auch seine officia offerieret; daraus sol sich der Hr. Dr. Schütze [starosta 1602-1611] mit dem Hrn. Superintendanten unterreden.*“ (tento údaj citovala autorka z: KADE, s. 492; MGG 1, sl. 153).

¹⁰⁶ MGG 1, sl. 153 (tento údaj čerpal autor hesla z: Ernst Müller, *Freiberger Chronik*, 1653, s. 25).

¹⁰⁷ MOISSL, s. 7; MGG 1, sl. 153; MGG 2, sl. 789-790; Grove 2, s. 190. Oproti tomu KADE (s. 492) uvádí ve své studii jako datum nástupu Demantia do nového úřadu 5. duben.

¹⁰⁸ O tom, jak velký byl sbor, víme z dochované žaloby, kterou podal opisovač Göpner proti Demantiovi v roce 1626. Jsou v ní uvedeny informace o mzdách hudebníků a na základě těchto údajů KADE (s. 504-505) odhaduje, že Demantius měl k dispozici přibližně 30 diskantistů, 20 altistů, 12 tenoristů a 12 basistů.

¹⁰⁹ KADE, s. 493, 497; MGG 1, sl. 153.

Při nástupu Demantia do funkce kantora však nastaly v latinské škole personální problémy. Proto se koncem roku 1604 sešlo pět školních inspektorů pod Niederstetterovým předsednictvím k poradě a výsledkem bylo tzv. 25 conclusí, které přesně vymezovaly práva a povinnosti Schellenberga a Demantia.¹¹⁰

Školní dokumenty i přesto zaznamenávají mnohé výtky a spory mezi ředitelem a kantorem. Z roku 1622 a 1623 se zachovala zpráva, ve které Schellenberg dokonce přesně charakterizoval kantorovo chování jako „*importunus homo et turbulentum ingenium*“¹¹¹. Okolo roku 1626 víme z dochovaných pramenů o rozepři kantora se zvoníkem Johannem Krönerem a opisovačem Davidem Göpnerem.

Demantius nebyl očividně snášenlivý kolega, měl podle všeho velmi svéhlavý a energický temperament.¹¹² Ve stáří však získal skladatel uznání a obdiv.¹¹³

Demantius byl čtyřikrát ženatý. O jeho rodinném životě vypráví mnohé úmrtní kniha freiberského chrámu. Dne 20. listopadu 1606 byl pochován jeho syn Karl z prvního manželství s Annou roz. Geßner (viz výše).¹¹⁴ Z tohoto manželství vzešla také dcera Helena Katharina. V roce 1613 se však objevil ve Freibergu mor, který během více než pěti měsíců (od 18. července do 29. prosince) usmrtil 1371 osob. Mezi oběťmi byla i Demantiova manželka Anna, která podlehla morové nákaze dne 3. ledna 1613.¹¹⁵ Morová epidemie vedla následně také k nedostatku studentů a s tím spojeným zvláštním usnesení rady, že „*der Chorus musicus derowegen nicht verlasset, sondern mit Vleiß besucht werde*“.¹¹⁶

Už 7. září 1613 se Demantius oženil se Sabinou Weckerovou. Manželství trvalo 10 let a Sabina dala svému muži celkem 6 dětí (3 syny a 3 dcery), z čehož se vyššího věku dožili pouze dcera Anna Sabina¹¹⁷ a dva synové, Christoph a Johann Ernst. Sabina Demantiová zemřela 27. prosince 1623.¹¹⁸ Vdovce měla utěšit od této bolestné ztráty latinská báseň od

---

¹¹⁰ KADE (s. 493-494) čerpal tyto údaje z: P. Süß, *Geschichte des Gymnasium zu Freiberg*, Osterprogram 1877, s. 57; R. Protok, 20. Mai 1603, f. 130b.

¹¹¹ MGG 1, sl. 153 (tento údaj čerpal autor hesla z: Ernst Müller, *Freiberger Chronik*, 1653).

¹¹² MGG 1, sl. 153; KADE, s. 503-504 (tento údaj čerpal Kade z: Domglöcknerbuch, Bibliothek des Alterthumsvereins, Bl. 2b; Rathsarchiv, Akten Nr. 74).

¹¹³ KOCH 2000, s. 277.

¹¹⁴ KADE, s. 496; MGG 1, sl. 153.

¹¹⁵ KADE (s. 481, 496) uvádí rok 1613 s odkazem na úmrtní knihu freiberského chrámu, zatímco MGG 1 (sl. 153) uvádí chybně rok 1603[!].

¹¹⁶ KADE, s. 481, 496; MGG 1, s. 153.

¹¹⁷ KADE, s. 497; MGG 1, sl. 153 (zemř. 1. října 1632).

¹¹⁸ KADE, s. 497 (Při jejím pohřbu učinil tehdejší superintendent Abraham Gensreiff pohřební řeč, o čemž nás informuje zpráva z knihovny gymnázia ve Freibergu, Leichpredigt Bd. III. 98: „*Christliche Leichpredigt bei dem Begräbnis der ehrbaren frawen Sabina, des Hrn. Christophori Demantii geliebten Eheweibes, welche den 28. Dec. 1623 entschleffen ist [...] durch Gensreiff, Superintendent*“); MGG 1, sl. 153.

Andeas Möllera, pozdějšího kronikáře města Freiberg, ve které básník přirovnává Demantia k Orfeovi, který touží po své Euridice.¹¹⁹

Jeden rok poté (1624 či 1625) vstoupil Demantius se Sabinou N.N. do třetího manželství. Z tohoto svazku vzešel syn Christian. Sabina Demantius zemřela podle zprávy v úmrtní knize „*in Kindsnöthen und blieb samt der Frucht*“ dne 11. října 1626.¹²⁰

Okolo roku 1627 se Demantius oženil počtvrté. Jeho ženou se stala Anna Herden, která mu dala syna Hanse Christopha.¹²¹ Anna přežila skladatele o 24 let.¹²²

Během freibergského období vyprodukoval Demantius největší počet kompozic, které mu zajistily slávu a uznání. V roce 1610 si koupil dům¹²³, který po jeho smrti připadl jeho manželce Anně. V roce 1611 mu bylo uděleno občanství¹²⁴. Obě tyto skutečnosti jsou důkazem úspěchu a prosperity, které Demantius ve Freibergu dosáhl.¹²⁵

Demantius zemřel dne 20. dubna 1643 v 76 letech. Krátce a stručně oznamuje tuto zprávu úmrtní kniha chrámu ve Freibergu, že: „*25. April 1643 J. Christophorus Demantius in die ganzer 39 Jahre gewesener Cantor allhier aetatis suae 75 Jahr und 4 Monat.*“¹²⁶ Pozůstalí a přátelé věnovali zemřelému *Monumentum metricum*, ve kterém ho oslavovali latinskými a německými básněmi.¹²⁷

Z Demantiových potomků máme nejvíce zpráv o jeho dvou synech: Christophovi a Christianovi.

Christoph Demantius z druhého manželství (narozený okolo roku 1615) jmenovaný při otcově smrti „*den ältesten hinterlassenen Sohn*“, byl doložen na universitě ve Wittenbergu (okolo roku 1638), kde pravděpodobně získal magisterský stupeň vzdělání. Mnohé informace o něm máme na základě dochované korespondence s Andreasem Möllerem, freibergským kronikářem.¹²⁸ Christoph Demantius ml. se proslavil zejména svou básnickou tvorbou¹²⁹ a

---

¹¹⁹ KADE, s. 497.

¹²⁰ KADE, s. 497-498; MGG 1, sl. 153-154; KOCH 2000, s. 277.

¹²¹ KADE, s. 498; MGG 1, sl. 154; KOCH 2000, s. 277 (na základě úmrtní knihy zemřel Hans Christoph dne 24. ledna 1635)

¹²² KADE, s. 498; MGG 1, sl. 154; KOCH 2000, s. 277 (podle úmrtní knihy zemřela 15. června 1666).

¹²³ Tento údaj čerpal KADE (s. 503, 525) z: Geschoßbuch Virginis, fol. 194, Nr. 485.

¹²⁴ Tento údaj čerpal KADE (s. 503) z freibergské matriky z let 1605-1628, Bl. 69.

¹²⁵ Grove 2, s. 190.

¹²⁶ KADE, s. 524.

¹²⁷ *Monumentum metricum honori et immortalis Nomini Sacr. celeberrimi atque praestantissimi Musici Dn. Christophori Demantii et Collegae Scholae Freib. dexterrimi meritissimi Anno 1643 d. XX. Aprilis Anno aetatis 76 [...] et die 25. Mens. ejusd [...] tumulati. Freiberg, Characteres Beutheriano* (tento údaj čerpala autorka z: KADE, s. 524).

¹²⁸ KADE, s. 526-527 (Hamburg, Stadtbibliothek Sup. Epistol. LXIX a LXX. u. sup. epistol Uffenbach et Wolf. X. 4⁰); MGG 1, sl. 154-155; KOCH 2000, s. 278.

filozofickými spisy¹³⁰. Zůstává však nadále nevyřešenou otázkou, kde působil a kdy zemřel.¹³¹

Christian Demantius, syn ze třetího manželství (narozený okolo roku 1625), navštěvoval po freibergské škole tomášskou školu v Lipsku. Dále studoval ve Wittenbergu, kde získal v roce 1640 magisterský titul. V roce 1650 nastoupil jako kantor ve Frauensteinu nedaleko Freibergu, kde v roce 1652 zemřel.¹³²

1.3 Stav pramenné základny

Základní přehled o Demantiově tvorbě nalezneme v odborné literatuře v rámci hesel v *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*¹³³, *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*¹³⁴ a *Lexikon zur deutschen Musikkultur Böhmen, Mähren und Sudetenschlesien*¹³⁵. Zde uvedené údaje ukazují, že Demantiovo dílo je dochováno v rukopisné a tištěné podobě.¹³⁶

Tisky Demantiových kompozic vycházely v Německu (Norimberk, Freiberg, Lipsko, Drážďany, Jena, Goslar, Ansbach, Budyšín, Zhořelec a Žitava) a v Polsku (Vratislav).

O tom, zda se Demantius osobně podílel na vydávání některých svých děl tiskem, bohužel neexistuje v pramenech ani v literatuře zmínka. Tuto domněnku však nelze zcela vyloučit s ohledem na dvě skutečnosti. Některá uvedená města se shodují s místy, kde skladatel žil a působil a rovněž také dedikace v předmluvách dokládají mnohdy úzké vztahy mezi skladatelem a tiskaři (viz výše).

Další nepostradatelnou pomůckou pro orientaci v Demantiově tvorbě je databáze RISM, která krom celého Demantiova díla informuje badatele o uložení pramenů

---

¹²⁹ Mezi jeho básnická díla patří *Gamelia in auspicatissimas nuptias* ke svatbě jeho nevlastní sestry Heleny Kathariny (Freiberg, 1629); *Luscinia lugubris* (1638) a *Teutsches/Medusen=Bächlein* věnované občanovi Žitavy, hudebníkovi Andreasi Hammerschmidtovi (Freiberg, 1646). Tyto údaje čerpala autorka z: KADE, s. 527-528; MGG 1, sl. 155; KOCH 2000, s. 278).

¹³⁰ K filozofickým spisům Christopa Demantia ml. patří *Trutina rectitudinis ad probatae vitae specimen, psalmi primi respectu exhibita* (Drážďany 1643); *Philosophische Ariadne der sieben freien Künste und derselbigen Kleinodien durch Christ. Demantium, der freien und mathematischen Künste Beflissenen* (Drážďany 1659); dvě rukopisná díla *Heliotropium universale mentis* (Drážďany) a *Schuldige Pflicht, so dem triumph. Fürsten und Erzherzogen der Seelen Christo Jesu abgelegt wird* (Lipsko 1647). Tyto údaje čerpala autorka z: KADE, s. 527; MGG 1, sl. 155; KOCH 2000, s. 278.

¹³¹ MGG 1, sl. 155.

¹³² Od tohoto syna se dochovaly pouze jedna latinská báseň o 6 dvojverších ve sbírce *Monumentum metricum* a 2 dvojverší věnované rektoru Schellenbergovi z 23. května 1642 (tyto údaj čerpala autorka z: KADE, s. 526; MGG 1, sl. 154; KOCH 2000, s. 278).

¹³³ Grove 1, s. 358; Grove 2, s. 190-191.

¹³⁴ MGG 1, sl. 156; MGG 2, sl. 790.

¹³⁵ KOCH 2000, s. 278-279.

¹³⁶ MGG 1, sl. 156; MGG 2, sl. 790; Grove 1, s. 358; Grove 2, s. 191; KOCH 2000, s. 278-279.

v knihovnách a archivech. Série A/I eviduje tisky světských a duchovních kompozic a skladeb určených k významným příležitostem jako byly svatby, pohřby či udělení akademických hodností.¹³⁷ Série B/VI uvádí tisky Demantiových hudebně-teoretických děl¹³⁸ a série B/I obsahuje tištěné sbírky, v rámci kterých se nachází vybrané kompozice různých autorů¹³⁹.

Na základě zde uvedených informací lze konstatovat, že tisky Demantiových kompozic jsou uloženy v knihovnách a archivech po celé Evropě a v zámoří. Z evropských zemí jmenujme Německo, Polsko, Rakousko, Velkou Británii, Maďarsko, Švédsko, Francii, Belgie a Nizozemí. Z mimoevropských zemí jsou prameny uloženy v USA.

Tiskem bylo vydáno celkem 8 sbírek duchovních¹⁴⁰ a 9 sbírek světských kompozic¹⁴¹. Dále bylo vytištěno 23 skladeb k významným příležitostem¹⁴² a 2 hudebně-teoretické spisy, přičemž druhý (*Isagoge artis musicae*) se dočkal dokonce deseti vydání. O značné popularitě skladatele svědčí i 11 kompozic, které se staly součástí čtyř sbírek spolu se skladbami jiných autorů.

Shrňme nyní údaje do stručných tabulek:

---

¹³⁷ *Répertoire International des Sources Musicales, Serie A/I: Einzeldrucke vor 1800*, Bd. 2, Karlheinz Schlager (ed.), Bärenreiter Kassel Basel Tours London 1972, s. 339-342 (dále jen RISM A/I/2); *Répertoire International des Sources Musicales, Serie A/I: Einzeldrucke vor 1800*, Bd. 11, Ilse & Jürgen Kindermann (ed.), Bärenreiter Kassel Basel London 1986, s. 351 (dále jen RISM A/I/11).

¹³⁸ *Répertoire International des Sources Musicales, Serie B/VI: Écrits imprimés concernant la musique*, Bd. 1, François Lesure (ed.), G. Henle Verlag München-Duisburg 1971, s. 257-258 (dále jen RISM B/VI/1).

¹³⁹ *Répertoire International des Sources Musicales, Serie B/I: Recueils imprimés XVIe-XVIIe Siècles*, Bd. 1, François Lesure (ed.), G. Henle Verlag München-Duisburg 1960, s. 462, 474, 485 a 490 (dále jen RISM B/I/1).

¹⁴⁰ První vydání *Deutsche Passion, nach dem Evangelisten S. Iohanne* (1620) se nedochovalo (tento údaj čerpala autorka z: EITNER, s. 172; KOCH 2000, s. 278); sbírky *Laudes nuptiales* (1641) a *Laudes Sioniae* (1642) se ztratily (tento údaj čerpala autorka z: MGG 1, sl. 156; MGG 2, sl. 790; Grove 1, s. 358; Grove 2, s. 191; KOCH 2000, s. 278).

¹⁴¹ U sbírky *Convivalium concentuum farrago* uvádí KOCH 2000 (s. 279) chybně město Norimberk [!] a u sbírky *Erster Theil, neuer deutscher Lieder* uvádí chybný rok 1613 [!] (srov. s MGG 1, sl. 156; MGG 2, sl. 790; Grove 1, s. 358; Grove 2, s. 191; RISM A/I/2, s. 340).

¹⁴² Kompozice ke svatbě Johanna Salverdera a Anny Hornové z roku 1604 se stala součástí sbírky *Corona harmonica* (1610) (tento údaj čerpala autorka z: MGG 1, sl. 156; Grove 1, s. 358; Grove 2, s. 191; KOCH 2000, s. 278); databáze RISM A/I/2 (s. 342) uvádí u kompozice složené při příležitosti svatby Davida Fritzsche a Sabiny Linckenové chybný rok 1612 [!] (srov. s Grove 1, s. 358; Grove 2, s. 191; KOCH 2000, s. 279); kompozice *Der Weiber Ehrenschnuck* (1618) se ztratila (tento údaj čerpala autorka z: Grove 1, s. 358; Grove 2, s. 191).

Duchovní kompozice			
Rok	Kompozice	Město vydání	Tiskař/nakladatel
1596	Der Spruch Joel	Norimberk	Paul Kauffmann
1602	Trias precum vespertinarum	Norimberk	Katharina (Theodorici) Dietrich/Conrad Agricola
1610	Corona harmonica	Lipsko	Abraham Lamberg
1619	Triades Sioniae Introituum, Missarum, et Prosarum	Freiberg	Melchior Hoffmann
1620	Threnodiae	Freiberg	Georg Hoffmann
1) 1620	Deutsche Passion, nach dem Evangelisten S. Iohanne	Freiberg	[Georg Hoffmann]
2) 1631	Deutsche Passion, nach dem Evangelisten S. Iohanne	Freiberg	Georg Hoffmanns S. Erben
1641	Laudes nuptiales	Freiberg	Georg Beuther
1642	Laudes Sioniae	Freiberg	Georg Beuther

Světské kompozice			
Rok	Kompozice	Město vydání	Tiskař/nakladatel
1595	Neue Teutsche Weltliche Lieder	Norimberk	Paul Kauffmann/Andreas Wolcken
1600	Tympanum militare	Norimberk	Katharina Dietrich
1601	Sieben und siebentzig, neue ausserlesene, liebliche, zierliche, polnischer und teutscher Art, Tänze mit und ohne Texten	Norimberk	Katharina Dietrich/Conrad Bauer
1608	Conviviorum Deliciae	Norimberk	Balthasar Scherff/David Kauffmann
1609	Convivialium concentuum farrago	Jena	Christoph Lippoldt/David Kauffmann
1613	Fasciculus chorodiarum	Norimberk	Balthasar Scherff/David Kauffmann
1614	Erster Theil, neuer deutscher Lieder	Lipsko	Valentin am Ende/Thomas Schürer
1615	Ander Theil, neuer deutscher Lieder	Lipsko	Valentin am Ende Erben/Thomas Schürer
1615	Tympanum militare	Norimberk	Balthasar Scherff/David Kauffmann

Kompozice složené při příležitosti pohřbu			
Rok	Název skladby	Město vydání	Tiskař
1611	Threnodiae. (Quis dabit oculis nostris fontem), das ist: Sehnliche KlagLieder, über den...seligen Abschied des...Fürsten...Herrn Christiani II.	Lipsko	Abraham Lamberg
1618	Das ausserlesene und trostreiche Canticum, oder Symbolum, der heiligen Altväter und Kirchenlehrer Ambrosii und Augustini, Te Deum laudamus...zu Ehrengedächtnis Herrn Michael Rothen	Freiberg	Georg Hoffmann
1642	Morgenröthe, aller Seligen und Ausserwehlten... auff dero... Frauen Hedwig... Frauen zum Ravenstein...entschlaffenen Witwen... Leichbegräbnisse	Freiberg	Georg Beuther

Kompozice složené k jiným významným příležitostem			
Rok	Název skladby	Město vydání	Tiskař
1595	Melos eyphemetikon...iuvenis Nicolai Fritschii...decantatum	Zhořelec	Ambrosius Fritsche

Kompozice složené při příležitosti svatby			
Rok	Název skladby	Město vydání	Tiskář
1594	Epithalamium honori nuptiarum... Dn. Andreae Goldbeckii... cum... foemina Anna... Christophori Reichij	Lipsko	Zacharias Berwaldt
1595	Epithalamion, auff den hochzeitlichen Ehrentag... Herrn Johann Beyers... und der... Jungfrauen Sabinae... zu Kempnitz	Lipsko	Zacharias Berwaldt
1604	Nuptiis... Dn. Iohannis Salvelderi... cum... matrona Anna Hornia	Drážďany	Johann Bergen
1618	Glückseliger Ehe Schatz (Jauchzet dem Herren alle Welt) dem... Herrn Johannes Reger... und der... Jungfrau Susannen... Reisiger	Freiberg	Georg Hoffmann
1618	Der Weiber Ehrenschmuck, das ist: Christliches Braut Lied aus den Sprüchen Salomons am XXXI. Capitel genommen unnd auff die hochzeitliche Eherenfreude welche der... Herr Michael Prager... mit der... Jungfrawen Anna des... Herrn Salomonis Lincken... Tochter	Freiberg	Georg Hoffmann
1618	Euredikos armonikos (Gaudete filiae Jerusalem) super... nuptiarum solennitate... Domini Georgii Schölleri, foeminae Mariae... Casparis Dachsellii viduae	Freiberg	Georg Hoffmann
1618	Hochzeitlicher Davidischer EheSegen (Wol dem, der den Herren fürchtet)... des... Herrn Heinrich Schönleben... und der... Jungfrauen Magdalenen... Tannenbergs	Freiberg	Georg Hoffmann
1619	Der Herrlichste Brautschmuck, aus dem Hohen Lied Salomonis, Cap. IV.,... Herrn Tobias Damen... und: der... Jungfrauen Even	Freiberg	Georg Hoffmann
1619	Epithalamion, zu hochzeitlichen Ehren und Wolgefallen... Herrn Augusto Pragern... unnd der... Jungfrauen Marthen... Lincken	Freiberg	Georg Hoffmann
1619	Manet immutabile fatum; Von Gott beschert, bleibt unerwehrt. Braut-Lied, auff die hochzeitliche EhrenFreunde, des... Herrn Johann Pragern... und ... Frauen Dorotheen... Jöpneri	Freiberg	Georg Hoffmann
1619	Saccharatum conjugiale: Christliches EheLabsal, aus dem 26. Capitel Syrachs genommen, und zu sonderbaren Ehren und Wolgefallen... Christophoro Heydenreiche... und der... Jungfrauen Mariae... Holtzmüller	Freiberg	Georg Hoffmann
1620	Frommer Eheleut Hochzeit Geschenck, auff den hochzeitlichen Ehren und Freunden Tag des... Herrn Johann Hassen... und... der... Jungfrauen Susannen... Horn	Freiberg	Georg Hoffmann
1620	Hochzeitliche Concert-Motet, oder Acht Stimmige Glückwünschung, auff das adeliche Beylager, des... Augusti von Schönberg... und... der... Jungfrauen Ursulae... Haubold	Freiberg	Georg Hoffmann
1621	Der CXXVII. Psalm des Königlichen Propheten Davids, auff das adeliche Beylager, des... Herrn Georgij von Walwitz... und... Catharinae-Sophiae... von Löwen	Freiberg	Georg Hoffmann
1621	Encomium Amoris, Ehrenpreyss der Liebe, das ist: Christliches Concert oder Brautlied, auff die Hochzeitliche EhrenFreunde, welche... Herrn David Fritzsche... mit der... Jungfrauen Sabina... Lincken	Freiberg	Georg Hoffmann
1621	Hochzeit Gesang, dem Herrn Joachimo Ludovico von Penzelin... unnd: der... Frauen Mariae... Schmieden	Freiberg	Georg Hoffmann
1621	Ehrenpreyss eines tugendsamen Weibes, auff den Hochzeitlichen Ehren und Freundentag, des... Herrn Caspar Engels... und der... Jungfrauen Mariae... Schneider	Freiberg	Georg Hoffmann
1622	Dialogus Sponsi & Sponsae, cum voto nuptiali (Mein höchste Freud und Wonne) auff die Hochzeitliche Ehrenfreude des... Herrn Iohannis Caspari Nefens... und der... Jungfrauen Victoriae... Prager	Freiberg	Georg Hoffmann
1622	Deliciae & Divitiae Conjugales, Ehestandes Lust und Reichthumb (Wer eine Haussfrau hat, der bringt sein Gut)... auff die Hochzeitliche Ehrenfreunde, welche... Herr Matthaeus Heinrich... mit... Justitia	Freiberg	Georg Hoffmann

Hudebně-teoretické spisy			
Rok	Název	Město vydání	Tiskař
1592	Forma musices. Gründtlicher und kurtzer Bericht der Singekunst für die allererst anfahende Knaben, wie die können gelehret und auff's kürztzeste unterwiesen werden, domit sie ohne grosse Arbeit und Mühe in kurtzer Zeit singen lernen.	Budyšín	Michael Wolrab
1) 1602	Isagoge artis musicae ad incipientium captum maxime accommodata. Kurtze Anleitung, recht unnd leicht singen zu lernen.	[Žitava]	
2) 1605		Norimberk	
3) 1607		Norimberk	Valentin Fuhrmann
?) 1611		Ansbach	Paulus Bohemius
?) 1615		Norimberk	Georg Leopold Fuhrmann
4) 1617		Goslar	Johann Vogt
5) 1619		Freiberg	
6) 1621		Freiberg	Georg Hoffmann
7) 1622		Freiberg	
?) 1630		[Freiberg]	
8) 1632	Isagoge artis musicae...neben kurtzer, doch gründlicher Erklärung der griechischen, lateinischen und italiänischen Wörtlein, so bey den Neotericis oder jetzigen newen Musicis hin und wieder üblichen und in Gebrauch seyn.	Freiberg	Georg Beuther
?) 1642		[Freiberg]	
8) 1650		Freiberg	Georg Beuther
8) 1651		[Freiberg]	
9) 1656		Freiberg	Georg Beuther
9) 1656		Jena	
10) 1671		Freiberg	
?) 1684		Freiberg	Zacharias Becker

Tištěné sbírky s kompozicemi různých autorů			
Rok	Název sbírky/skladba	Město vydání	Editor/Tiskař
1618	Florilegium Portense/moteto "Herr, nun läßt du deinen Diener" (č. 92)	Lipsko	Erhard Bodenschatz/Abraham Lamberg, Caspar Closemann
1621	Florilegii Musici Portensis/tři moteta "Jerusalem gaude, gaudio magno" (č. 72), "Jam plausus, iterent praecordia" (č. 80), "Gaudent in coelis animae sanctorum" (č. 141)	Lipsko	Erhard Bodenschatz/Abraham Lamberg
1623	Añgst der Helleñ und Friede der Seelen/ Ps. 116 "Das ist mir lieb"	Jena	Buckhard Großmann/Johann Weidner
1625	Sacra Cithara/6 smutečných písní z <i>Threnodiae</i> (1620): "O Jesu, Gottes Lämmelein", "O Welt, ich muß dich lassen", "In aller meiner Angst", "Herzlich tut mich verlangen", "Ein Würmlein bin ich", "Ich armer Mensch gar nichts bin"	Norimberk	Abraham Wagenmann

O rukopisně dochovaných Demantiových skladbách uvádí odborná literatura pouze stručnou zprávu. Do současné doby se dochovala 3 zhudebnění mešního ordinária, dále okolo 130 zhudebnění Magnificat a duchovní kompozice na latinské a německé texty. Tyto prameny jsou uloženy v knihovnách a archivech v Německu a Polsku.¹⁴³

Přesnější a ucelenější informace o rukopisně dochovaných kompozicích přináší badatelům databáze RISM A/II. Na rozdíl od odborné literatury eviduje celkem 116 opisů chrámových kompozic a 1 autograf.¹⁴⁴

Stáří většiny uvedených opisů není známo. Pouze u 23 pramenů je datace odhadována na první a druhou třetinu 17. století a dva další prameny pocházejí na základě vnitřní a vnější kritiky pravděpodobně z pozdější doby (rok 1860¹⁴⁵). Většina hudebnin je dochována v neúplné podobě.¹⁴⁶ Repertoárově výrazně převažují moteta na německé texty (77)¹⁴⁷, dále úpravy chorálních melodií (14), hymny na latinské texty (11), žalmy na německé texty (6), moteta na latinské texty (4), zhudebnění mešního ordinária (2), zhudebnění Magnificat (1) a responsorium (1).

Největší část opisů (66 exemplářů) je v současnosti uložena v USA (Cambridge, Harvard University, Eda Kuhn Loeb Music Library).¹⁴⁸ Ostatní muzikálie jsou roztroušeny po knihovnách a archivech v Německu (Drážďany, Mnichov, Mügeln, Frankfurt nad Mohanem, Udestedt, Kaltensundheim, Göttingen, Braniboř, Altötting, Hannover, Zwickau, Wolfenbüttel, Donaueschingen, Altenhof bei Eckernförde, Výmar, Celle), Polsku (Varšava, Gdaňsk) a České republice (Rokycany).¹⁴⁹

---

¹⁴³ Jde konkrétně o města Augsburg, Berlín, Vratislav, Lipsko, Lehnice, Norimberk, Mügeln, Pirna, Řezno, Zwickau ad. (tento údaj čerpala autorka z: MGG 1, sl. 156-157; Grove 1, s. 358; Grove 2, s. 191; KOCH 2000, s. 278-279).

¹⁴⁴ <http://www.rism.info/de/service/opac-suche.html> (citováno dne 28. ledna 2013).

¹⁴⁵ Jedná se o dvě kontrapunktická zpracování chorálu určená pro varhany: 40. *Freue dich, o meine Seele* a 83. *Von Gott will ich nicht lassen*. Oba exempláře jsou uloženy v Německu, Altenhof bei Eckernförde, Privatbibliothek von Bethmann Hollweg, sign. Mus.ms. S 10 (tyto údaje čerpala autorka z: <http://www.rism.info/de/service/opac-suche.html>, citováno dne 31. ledna 2013).

¹⁴⁶ Z celkových 116 opisů je pouze 22 exemplářů dochováno kompletně. Jde o úpravy chorálních melodií pro varhany (9), či pro 4- či 5-hlasý sbor (2), dále moteta na německé a latinské texty (6) a žalmy (5).

¹⁴⁷ 76 motet + 1 opis motetové sbírky *Corona harmonica*.

¹⁴⁸ Jde o 65 motet na německé texty a 1 hymnus *Te Deum laudamus*.

¹⁴⁹ Vzhledem k nedostatečně zpracovaným rukopisným hudebním pramenům české provenience z předbřlohorského období je v současné době nemožné zjistit, jestli skladby Christopa Demantia byly také opisovány a užívány českými literáty. V této souvislosti bude potřeba tyto prameny podrobit důkladné analýze z hlediska určení a ověření autorství zapsaných skladeb. Informace o uložení pramenů čerpala autorka z: <http://www.rism.info/de/service/opac-suche.html> (citováno dne 31. ledna 2013); MAÝROVÁ, Kateřina, *Hudební prameny literátského bratrstva v Rokycanech ze XVI. a začátku XVII. století*, diplomová práce, Praha 1980, s. 35 (sign. Hv F-33/I).

Ze skladatelových autografů uvádí odborná literatura šestihlasou kompozici *Omen, in Nativitatem auspicatissimam prolis masculae Domino Joanni Georgio Saxoniae Dresdae* (1612), která se nedochovala v kompletní podobě.¹⁵⁰

Druhý autograf *Cantate Domino canticum* z roku 1615, věnovaný saskému kurfiřtovi Johannu Georgu I. při příležitosti narození jeho syna prince Christiana I., je uložen v Berlíně.¹⁵¹

Osud ostatních Demantiovy autografů zůstává zahalen tajemstvím. V tomto ohledu nebyl doposud proveden žádný badatelský výzkum, který by se touto specifickou problematikou zabýval. Můžeme tedy uvažovat o třech hypotézách. První z nich zvažuje myšlenku, že Demantiovy autografy zůstaly v jeho vlastnictví a po skladatelově smrti se pozůstalost buď ztratila, anebo nedochovala. Jako druhá možnost se nabízí domněnka, že po vydání děl tiskem zůstaly autografy u vydavatele, přičemž jejich další osud je neznámý. Jako třetí východisko můžeme předpokládat, že tisky byly „přesnou“ reprodukcí autografů a nedochovaly se právě proto, že byly bezprostředně po vydání díla tiskem (vědomě) zničeny.

1.4 Hodnocení a význam Demantiovy tvorby

Odborná literatura si cení Christopa Demantia jako jednoho z nejoriginálnějších a nejnezávislejších německých hudebníků narozených bezprostředně před generací Schütze, Scheina a Scheidta. Ačkoli jeho životní data odpovídají datům Claudia Monteverdiho, nikdy se do důsledku nechopil nových stylových a výrazových prostředků, jak tomu bylo u tohoto slavného italského mistra. Demantius zůstal naopak věrný tradici a ve svých kompozicích využíval starých forem a tradičních kontrapunktických způsobů zhudebnění.¹⁵²

Demantiovo dílo je značně rozsáhlé a zahrnuje jak duchovní, tak také světské kompozice (viz výše). Ještě před prvními kompozicemi vytvořil budoucí kantor hudebně-teoretický spis, který se zabýval výukou zpěvu a vycházel z jeho pedagogické činnosti. Jedná

---

¹⁵⁰ EITNER, s. 172; MGG 1, sl. 156; Grove 1, s. 358; Grove 2, s. 191; KOCH 2000, s. 279 (místo uložení autografu uvádí pouze Eitner: Drážďany, Ms. B 1244. Grove 1 a Grove 2 uvádí, že se tento pramen pravděpodobně nedochoval).

¹⁵¹ Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz, Musikabteilung (D-B/Mus.ms.autogr.Demantius, J. C. 1; RISM ID no. 464120502 (tyto údaje čerpala autorka z: <http://www.rism.info/de/service/opac-suche.html>, citováno dne 31. ledna 2013).

¹⁵² MGG 1, sl. 157.

se o *Forma musices* vydané v Budyšině v roce 1592 a sloužící jako „*Singekunst für die allererst anfähenden Knaben*“.¹⁵³

Toto dílo je považováno za předchůdce jeho *Isagoge artis musicae*, které bylo mezi léty 1602 a 1671 vydáno desetkrát.¹⁵⁴ Autor v něm podává „*kurzen Anleitung, recht und leicht singen zu lernen*“¹⁵⁵ a formou „otázky-odpovědi“ (latinský výklad s německým překladem) shrnuje základy pěveckého umění.¹⁵⁶ Od osmého vydání (1632) byla součástí spisu abecední příloha s vysvětlením řeckých, latinských a italských hudebních termínů: „*hoch notwendig erachtet, der lieben Jugend aufs kürzeste die vornehmsten griech., lat. und ital. terminos musicos oder Wörtlein, so der Zeit von jetzigen neuen Musicis erdacht und gebraucht werden, beizufügen*“.¹⁵⁷ Tato příloha je považována za nejobsáhlejší (180 hesel) a nejvýznamnější abecedně seřazený německý hudební slovník 17. století.¹⁵⁸

Z duchovních kompozic jsou zastoupeny v Demantiově tvorbě zejména Introity, prózy a mše včetně jejich částí, dále pašije, Magnificat, Te Deum, moteta, žalmy, zhudebněné věty z kancionálů, kontrapunktická zpracování chorálu a další vícehlasé zpěvy v němčině a latině. Tato díla jsou určena pro čtyři až šestnáct hlasů, jejímž základem je kontrapunktická motetová kompoziční technika vycházející z nizozemsko-německé tradice.¹⁵⁹

Názorným příkladem obratu od latinského k německému motetu je sbírka *Corona harmonica* vydaná v roce 1610, která obsahuje 69 šestihlasých německých motet „*auf alle Sonntage und fürnehmste Feste durch das ganze Jahr*“.¹⁶⁰ Podle odborné literatury se styl sbírky opírá o motetový styl Orlanda di Lassa a jeho nástupců, přičemž práce s textem je podle Anny A. Abert¹⁶¹ na vyšším stupni hudební interpretace a přibližuje se motetovým kompozicím Heinricha Schütze.¹⁶²

Sbírka *Trias precum vespertinarum* z roku 1602 obsahuje 29 latinských zhudebnění Magnificat a několik žalmových kompozic pro čtyři až šest hlasů.¹⁶³ Pohřební písně ze sbírky

¹⁵³ Tento údaj citovala autorka z: MGG 1, sl. 157; MGG 2, sl. 792; KOCH 2000, s. 278; Grove 2, s. 190.

¹⁵⁴ KOCH 2000 (s. 278) oproti tomu uvádí, že spis byl vydán ve více než 10 vydáních (srov. s MGG 1, sl. 157; MGG 2, sl. 792; Grove 2, s. 190). Tisky vydané v roce 1602 a 1605 se nedochovaly (MGG 2, sl. 790; Grove 1, s. 358; Grove 2, s. 191; RISM B/VI/1, s. 257).

¹⁵⁵ Tento údaj citovala autorka z: MGG 1, sl. 157.

¹⁵⁶ MGG 1, sl. 157; MGG 2, sl. 792; KOCH 2000, s. 278; Grove 2, s. 190.

¹⁵⁷ Tento údaj citovala autorka z: MGG 1, sl. 157.

¹⁵⁸ MGG 1, sl. 157; MGG 2, sl. 792; KOCH 2000, s. 278; Grove 2, s. 190.

¹⁵⁹ MGG 1, sl. 157; KOCH 2000, s. 277.

¹⁶⁰ MGG 1, sl. 159.

¹⁶¹ Anna A. Abert, *Die stilistischen Voraussetzungen der »Cantiones sacrae« von Heinrich Schütz*, Wolfenbüttel 1935, s. 194 (tento údaj čerpala autorka z: MGG 2, sl. 791)

¹⁶² MGG 1, sl. 159; MGG 2, sl. 790-791; KOCH 2000, s. 277; Grove 2, s. 190.

¹⁶³ MGG 1, sl. 159; MGG 2, sl. 790;

Threnodiae (1620) využívají šestihlasou kancionálovou sazbu a patří do tradice homofonního hymnu s protihlasem v cantu firmu, která navazuje na kompozice Lucase Osiandera (1586).¹⁶⁴

Nejvíce si odborná literatura cení šestihlasých *Deutsche Passion Nach dem Evangelisten S. Iohanne*, které byly vydány tiskem v roce 1631 a které představují poslední příklad prokomponovaných německých motetových pašijí. Toto mimořádné dílo protestantské duchovní hudby o šesti částech bylo rozšířeno o texty z knihy proroka Izaiaše (Iz 53,4-12).

Skladatel v pašijích již nevyužil starý pašijový tón, ale partie Evangelisty zhudebnil ve vícehlasém a capellovém stylu. S textem naložil po madrigalovém způsobu a přesvědčivě tím umocnil dramatické líčení pašijové události.¹⁶⁵

Sbírka *Triades Sioniae* z roku 1619 obsahující 11 Introitů, 4 mše¹⁶⁶ a jiné liturgické zpěvy pro pět až osm hlasů představuje spolu se ztracenými *Laudes nuptiales* (1641) jedinou Demantiovu sbírku, která je opatřena generálbasem. V předmluvě se obrací skladatel proti nové koncertantní duchovní hudbě přicházející z Itálie a kárá zneužívání při zacházení s generálbasem. Protože by hudebník sám z basu nemohl poznat základ celé skladby, vypracoval Demantius model zmiňovaný také Michaelem Praetoriem a Lodovicem Grossi da Viadanou, u kterého je k *bassu generalis* přidán ještě *cantus generalis*.¹⁶⁷

„Italské“ vlivy se objevují také u další Demantiovy sbírky. Jedná se o *Laudes Sioniae* (1642), které se vyznačují specifickou prací s hlasovými skupinami a využitím koncertantního stylu.¹⁶⁸

Ve světské tvorbě zaměřil skladatel svou pozornost zejména na německé světské písně a tance, kde podobně jako Hans Leo Haßler, Valentin Haußmann, Johann Hermann Schein využíval poptávku po tomto vokálním, instrumentálním a vokálně-instrumentálním umění.

Způsob realizace světských kompozic (včetně obou vydání sbírek *Tympanum militare*) je vokální či instrumentální.¹⁶⁹ Autorem německých textů ke světským kompozicím byl

¹⁶⁴ MGG 2, sl. 791; Grove 2, s. 190.

¹⁶⁵ MGG 2, sl. 791; KOCH 2000, s. 277; Grove 2, s. 190.

¹⁶⁶ Z nich dvě jsou parodické podle předloh Perinna a Bassainiho.

¹⁶⁷ Tzv. „*nova bassi et cantus generalis sive continui conjunctio*“ citovala autorka z: Grove 2, s. 190. MGG 1, sl. 158-159; MGG 2, sl. 791; KOCH 2000, s. 277.

¹⁶⁸ KOCH 2000, s. 277.

¹⁶⁹ Titulní listy tisků uvádějí: (*Neue Teutsche Weltliche Lieder*, 1595) „*nicht allein zu singen, sondern auch auf allerley Instrumenten zugebrauchen*“; (*Tympanum militare*, 1600) „*mit menschlicher Stimme, neben allerhand Instrumenten, und Seitenspielen können musiciret und gesungen werden*“; (*Sieben und siebentzig [...] Tänzle*, 1601) „*zu menschlicher Stimme, und allerley Instrumenten accommodiret*“; (*Conviviorum Deliciae*, 1608) „*nicht allein allerhandt Instrumenten und Seitenspielen, sondern auch mit menschlicher Stimme*“, (*Convivialium*

s největší pravděpodobností skladatel sám. Texty jsou vzhledné a formálně vyrovnané, nedosahují však úrovně madrigalu. Dle odborné literatury navazuje Demantius ve svých světských písních na Jacoba Regnarta a Antonia Scandella a na populární městskou vícehlasou píseň, přičemž zde mísí německé a italské prvky, a to jak v metrice, tak také v obsahových schématech.¹⁷⁰

Ve sbírkách *Neue Teutsche Weltliche Lieder* (1595) a *Convivalium concentuum farrago* (1609) nacházíme italské písňové formy¹⁷¹, zatímco sbírky *Sieben und siebentzig neue ausserlesene, liebliche, zierliche, polnischer und teutscher Art, Tántze mit und ohne Texten* (1601), *Conviviorum Deliciae* (1608) a *Fasciculus chorodiarum* (1613) přinášejí vokální a instrumentální tance a taneční písně „německého“ (allemande) a „polského“ (polonéza) typu. Krom toho jsou ve sbírkách zastoupeny také galliardy a intrády.¹⁷²

Ve sbírkách *Erster Theil neuer deutscher Lieder* a *Ander Theil neuer deutscher Lieder* vydaných v letech 1614 a 1615 upravil Demantius původní *Tricinia* Gregora Langia do pětihlasé podoby. Následoval tak příkladu Leonarda Lechnera, který v roce 1579 proměnil do pětihlasé podoby původně tříhlasé villanelly Jacoba Regnarta.¹⁷³

Další velká skupina skladeb jsou svatební, pohřební a jiné příležitostné zpěvy většinou na německé texty pro pět, nejčastěji však šest až osm hlasů.¹⁷⁴

Značný zájem o Demantiovy kompozice dokládá sborník *Angst der Hellen und Friede der Seelen* (1623), v němž spolu s dalšími 13 skladateli přispěl svým zhudebněním žalmu 116. Jeho popularitu dále dokládají dvě vydání značně rozšířené motetové sbírky *Florilegium Portense* (1618 a 1621), do které přispěl náš skladatel svými čtyřmi motety.¹⁷⁵

---

concentuum farrago, 1609) „beydes zu menschlicher Stimme, so wol auch allerley Instrumenten accommodiret.“; (*Fasciculus chorodiarum*, 1613) „beydes vocaliter und instrumentaliter wol zu musiciren.“; (*Tympanum militare*, 1615) „gebracht und so wol mit menschlicher Stimme, alss mit allerhandt Instumenten zu musiciren.“ Tyto údaje čerpala autorka z: RISM/A/I/2, s. 339-340.

¹⁷⁰ MGG 1, sl. 157; MGG 2, sl. 791; KOCH 2000, s. 278; Grove 2, s. 190.

¹⁷¹ Titulní list sbírky *Convivalium concentuum farrago* uvádí: „[...] deutsche Madrigalia, Canzonette, und Villanellen[...]“ (tyto údaje čerpala autorka z: KOCH 2000, s. 277; MGG 2, sl. 791; RISM A/I/2, s. 340).

¹⁷² MGG 1, sl. 159; MGG 2, sl. 791; KOCH 2000, s. 277; Grove 2, s. 190.

¹⁷³ MGG 1, sl. 159; MGG 2, sl. 791; KOCH 2000, s. 277; Grove 2, s. 190.

¹⁷⁴ KOCH 2000, s. 277.

¹⁷⁵ MGG 2, sl. 791.

1.5 Vztah Christopha Demantia k Českým zemím

O hudebně-historických vazbách Demantia k Českým zemím bylo stručně pojednáno již v předchozí kapitole v rámci vyličení života a díla skladatele (kapitola 1.2).

Základní informace o těchto souvislostech přináší studie Klause-Petera Kocha vytištěná ve sborníku *Deutsche Musik im Osten*.¹⁷⁶ V kapitole nazvané *Böhmisches* se autor na základě dostupné odborné literatury a pramenů zabývá hudebními vlivy na život a dílo skladatele a dochází k zajímavým hypotézám a závěrům.¹⁷⁷

Tři sbírky Demantiových kompozic se podle Kocha úzce vztahují k Českým zemím. První sbírka *Sieben und siebentzig [...] Tántze* vydaná tiskem v roce 1601 byla věnována bratrům Mikuláši a Joachimůvi Spanouským (Spanovským) „aus Lysaw auf Pazoff“, kteří pocházeli z českého rodu svobodných pánů.¹⁷⁸ Druhá sbírka *Fasciculus chorodiarum* z roku 1613 byla dedikována Hansi von Tschirnhauf, Freiherrn auf Polckenhayn (něm. Bolkenheim, pols. Bolków).¹⁷⁹ Bližší (snad mecenášské) vztahy výše uvedených osobností ke skladateli však zůstávají bohužel nejasné.¹⁸⁰

Třetí sbírku *Convivalium concentuum farrago* z roku 1609 věnoval Demantius „urozenému pánu, panu Christophu von Redern, svobodnému pánu na Frýdlantě, v Liberci a Seidenbergu [...]“. ¹⁸¹ V předmluvě vzpomíná Demantius také na oba rodiče Kryštofa z Redernu: „[...] na paměť jeho srdečně milovaného pana otce, zesnulého urozeného pána, pana Melchiora von Rehderu [...], jenž celému křesťanstvu věrně prokázal hrdinské skutky, zvláště ale také za daleko proslulou podporu hudby, také za úsilí její milosti srdečně milované paní matky, blahorodé paní, paní Kateřiny rozené Šlikové, hraběnky [...] náleží tím Vaší milosti má ponížená a ke službě ochotná prosba milostivě přijmout ode mne toto věnování,

---

¹⁷⁶ KOCH, Klaus-Peter, *Christophorus Demantius (1567-1643). Böhmisches, Schlesisches, Lausitzisches, Ungarisches, Polnisches und Deutsches in Leben und Werk*, Deutsche Musik im Osten 6, Bonn 1994, s. 383-392 (KOCH 1994).

¹⁷⁷ KOCH 1994, s. 384-385.

¹⁷⁸ KOCH 1994, s. 385.

¹⁷⁹ Město Tschirnhauf/Tschernhausen (česky Černousy) leží v okrese Frýdlant, jen pár kilometrů severně od Liberce. Demantius sám v dedikaci uvádí: „daß ich aus E. G. Herrschaft benachbarten Statt Reichenberg bürtig bin.“ (tyto údaje čerpala autorka z: MOISSEL, s. 8; KOCH 1994, s. 385).

¹⁸⁰ SVOBODA, Milan, *Redernové v Čechách. Nalézání zapomenutých příběhů 16. a 17. věku*, Praha 2011, s. 170.

¹⁸¹ „Dem Wohlgebornen Herrn/Herrn Christoff von Rödern Freyherrn auff Friedlandt/Reichenbergk vnd Seydenbergk/etc. [...]“. (Tento údaj citovala autorka z: STANGL, Kurt (Hrsg.), *Neue teutsche weltliche Lieder 1595. Convivalium concentuum farrago 1609*, in: *Das Erbe deutscher Musik, Landschaftsdenkmale. Sudetenland, Böhmen und Mähren*, Bd. 1, Reichenberg 1939, s. 3).

darování a publikaci, a jako dosud, tedy také v budoucnu zůstat mým milostivým pánem [...] poskytujícím otcovskou ochranu [...].“¹⁸²

O šlechtické rodině von Redern souhrnně pojednává kniha Milana Svobody *Redernové v Čechách*.¹⁸³ Autor předkládá chronologicky a tématicky propojený výklad dějin rodu od jejich příchodu do Čech v roce 1558 až do konfiskace majetků a exilu v roce 1621, přičemž základní osu vyprávění tvoří životy tří nejvýraznějších osobností rodu tzv. frýdlantské linie: Melchiora, Kateřiny a Kryštofa.¹⁸⁴

Krom vyličení politických, kulturních a náboženských vlivů a celkového začleňování Redernů do mocenských struktur Království českého autor v kapitole *Reprezentace hudbou. Redernové jako její mecenáši a Kryštof Demantius* zaměřil svou pozornost na provozování hudby na redernských panstvích a zabýval se rovněž osobností Christopha Demantia, který strávil dětství a mládí v Liberci.¹⁸⁵

Autor se domnívá, že Demantius byl jedním z oněch nadějných chlapců, kterým Melchior z Redernu poskytl finanční prostředky („*Stipendiat*“) pro studium v zahraničí.¹⁸⁶ Krom již výše uvedené kompozice z roku 1609 (*Convivalium concentuum farrago*), kde skladatel projevil úctu zesnulému Melchiorovi z Redernu a jeho vdově, zaujímají zvláštní souvislost s redernovským rodem ještě další dvě kompozice.

---

¹⁸² „[...] in erjnnung deroselben hertzlieben Herrn Vatern/des weiland Wohlgebornen Herrn/Herrn Melchioris von Rehder[n] [...] der gantzen werden Christenheit trewlich erwisener Heldenthaten/sonderlich aber auch der »Musicen« fürnehmen weiterühmbten beförderung/So wol in erwegung das E. Gn. [...] Hertzlieben Fraw Mutter/der Wohlgebornen Frawen/Frawen Catharinen gebornen Schlickin/Gräfin [...] Ist vnd gelanget demnach hiermit an E. Sn. mein vntertheniges vnd vnterdienstliches bitten/dieselbe solche »dedication«, »oblation« vnd »publication« in gnaden von Mir zuvermercken/vnd wie bißhero Also auch hinführo mein genädiger Herr zu sein vnd zuverbleiben geruhen [...]. Auch anderen befehlischshabern/der Väterlichen »protection«.“ (tento údaj autorka citovala z: STANGL, Kurt (Hrsg.), *Neue teutsche weltliche Lieder* 1595. *Convivalium concentuum farrago* 1609, in: *Das Erbe deutscher Musik, Landschaftsdenkmale. Sudetenland, Böhmen und Mähren*, Bd. 1, Reichenberg 1939, s. 3; SVOBODA, Milan, *Redernové v Čechách. Nalézání zapomenutých příběhů 16. a 17. věku*, Praha 2011, s. 164).

¹⁸³ SVOBODA, Milan, *Redernové v Čechách. Nalézání zapomenutých příběhů 16. a 17. věku*, Praha 2011 (dále jen SVOBODA).

¹⁸⁴ Redernové měli k dispozici hrad Frýdlant, město téhož jména, Liberec, Závídiv hraničící s Horní Lužicí a dalších 44 vesnic. Mnohovrstevnaté kontakty mezi Frýdlantem a Libercem na straně jedné a mezi Slezskem, oběma Lužicemi a Saskem na straně druhé se projeví nejen v hospodářské a obchodní struktuře, ale také v oblasti kulturní. Mnohé architektonické skvosty postavené za vlády Redernů ostatně dokazují prolínání všech těchto vlivů. Dle autora redernské panství „patřilo mezi jedny z nejlépe hospodařících statků v předběllohorských Čechách.“ Obě města byla ve své době centrem vývozu plátenické produkce z Českého království do Horní Lužice, Slezska a Saska. V posledních dvou desetiletích 16. století došlo k výraznému hospodářskému a kulturnímu vzestupu Liberec z provinční lokality ve slibně se rozvíjející město, které směle konkurovalo Frýdlantu (tyto údaje čerpala autorka z: SVOBODA, s. 61, 97, 101-102, 119).

¹⁸⁵ SVOBODA, s. 164-171.

¹⁸⁶ SVOBODA, s. 167.

Jedná se o pětihlasé moteto *Spruch Joel* vydané tiskem v roce 1596 a šestihlasou sbírku *Tympanum militare* z roku 1600. Obě sbírky úzce souvisí s úspěchy císařských vojsk v protitureckých bojích.

První jmenovaná kompozice (*Der Spruch Joel*) se člení do dvou částí. Zatímco první část, „*ve které prorok nabádá všechny křesťany k pokání*“, druhá část napomíná křesťany, aby se „*v nynějším čase, v nastálém nebezpečí kvůli Turkům modlili a zpívali*.“¹⁸⁷

O sbírce *Tympanum militare* (1600) a dalších hudebně-historických souvislostech je pojednáno v rámci následující kapitoly 2.1.

---

¹⁸⁷ První část: „[...] in welchem der Prophet alle Christen zur waren busse vermanet [...]“; druhá část: „[...] angehengtes Christliches Gebet, jetziger zeit, in der fürstehenden Gefahr, wegen des Türcken, nützlich zu beten, und zu singen.“ (tyto údaje čerpala autorka z: KOCH 1994, s. 388; SVOBODA, s. 168).

2. Historické a hudební vlivy na Demantiovu *battaglii Tympanum militare*

2.1 „Dlouhá turecká válka“ (1593-1606)

Je velmi pravděpodobné, že vznik kompozic *Tympanum militare* (1600) souvisel s některými vítězstvími císařských vojsk (zjevně u Rábu a snad též u Velkého Varadína), kterých se zúčastnil i výše zmíněný Melchior z Redernu.¹⁸⁸ Proto se následující kapitola zaměřila na stručné vyličení vojenských střetů Osmanské říše s habsburskou monarchií (zejména na tzv. „Dlouhou tureckou válku“ vedenou v letech 1593 až 1606) a mocensko-politické důsledky těchto historických událostí.

Dne 28. září 1594 vydal hrabě Ferdinand z Hardeku pevnost Ráb (dnes Győr) Turkům. Pevnost chránila přístup ke Komárnu, Prešpurku a Vídni a Habsburkové vynaložili na výstavbu opevnění a vyzbrojení pevnosti mnoho nákladů, což zdůrazňovalo její klíčový strategický význam. V noci z 8. na 9. srpna 1594 byla císařská armáda nenadálým osmanským útokem rozprášena a následkem toho se Ráb ocitl v neprodyšném tureckém obklíčení. Matyáš, bratr císaře Rudolfa II. pověřený velením na severním křídle v Horních Uhrách, se sice ještě pokoušel znovu zorganizovat své vojsko, ale to již nebylo schopno žádné akce. Velitel rábské pevnosti, hrabě Ferdinand z Hardeku, odrazil některé další turecké útoky na pevnost, ale nakonec nabídl Turkům kapitulaci s podmínkou, že povolí obráncům pevnosti svobodný odchod. Hrabě z Hardeku, na jehož vinu všichni poukazovali, byl později spolu s italským pevnostním inženýrem Mikulášem Perlinem z Forlí postaven před polní soud a oba byli 15. června 1595 ve Vídni veřejně popraveni. Arcivévodovi Matyášovi nikdo vinu za zhroucení celé habsburské fronty kolem Rábu nepřičítal. Aby však Rudolf II. zabránil podobné katastrofě, jmenoval do funkce zástupce vrchního velitele Karla z Mansfeldu.¹⁸⁹

Ten dosáhl významnějšího úspěchu, když 4. srpna 1595 nedaleko Ostřihomi porazil turecké vojsko. Avšak už 14. srpna Mansfeld v polním ležení umírá. Na jeho místo byl

---

¹⁸⁸ SVOBODA, s. 168.

¹⁸⁹ JANÁČEK, Josef, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha, Litomyšl 2003, s. 329-333 (dále jen JANÁČEK).

jmenován zkušený válečník Adolf ze Schwarzenbergu. Následující dva roky se nesly ve znamení střídavých vojenských úspěchů a neúspěchů na obou stranách.¹⁹⁰

Významná změna nastala až v roce 1598, kdy se císařskému vojsku podařilo dobýt zpět pevnost Ráb. Znovuzískání pevnosti bylo považováno za zlomovou a rozhodující událost ve válce, protože předchozí ztráta (v roce 1594) vyvolala stejné zděšení jako pád Konstantinopole o necelých 150 let dříve. Zpráva o velkém vítězství se rozletěla do celého křesťanského světa a opakovala se ve všech novinách, tištěných letácích a dobových kronikách.¹⁹¹

O dobytí Rábu vypráví ve svých *Pamětech* i Mikuláš Dačický z Heslova: „*V Uhřích Ráb, pevnost hlavní, jest zase Turkuom pohanům odňata, mimo naději lidskou, a tu neděli po Velikonoci 29. dne měsíce března, skrze rozšafnost a statečnost lidu vojenského, křesťanského, nad nímž správcím byl p. Adolf z Švarcnburku, krigsman zkušený, jenž byl k tomu nařízen. A to dobytí stalo se nočně skrze nástroj nový, řečený petarda, od železa připravený a prachem ručníčným naplněný a tak u jedné brány té pevnosti tejně položený a zapálený, čímž brána rozvržena a průchod do pevnosti křesťanuom učiněn mimo naději Turkuov, na pevnost se bezpečících. A ti tam všickni i s bašetem, svým hejtmanem - jenž se velmi bránil - zbiti jsau, a ta pevnost zase křesťany osazena a opatřena jest s potěšením křesťanstva, jimž na té pevnosti, zvláště okolním blíže, mnoho záleželo.*“¹⁹²

V souvislosti s vítězstvím se v dobových publicistických projevech stále častěji objevovalo i jméno císaře Rudolfa II., který dal podnět k válečné akci, jejímž provedením prý osobně pověřil Adolfa ze Schwarzenbergu.¹⁹³

Dobytím Rábu však válka neskončila a Turci ohrožovali další z příhraničních pevností: Velký Varadín (něm. Grosswardein, rum. Oradea). Proto arcivévoda Maxmilián, bratr císaře Rudolfa II. pověřený velením na jižním křídle na hranicích Slovinska a

¹⁹⁰ V červenci 1596 se podařilo císařské armádě dobýt Vácov (Vác) a 3. září se zmocnili obleženého Hatvánu. Turci se 13. října 1596 zmocnili pevnosti Jäger (Eger) a 26. října zvítězili nad spojeným císařským a sedmihradským vojskem v bitvě u Mezökeresztese (tyto údaje čerpala autorka z: JANÁČEK, s. 333-336).

¹⁹¹ Na základě dochovaných pramenů z Českých zemí byla zpráva publikována v osmi novinách, dále se stala námětem kázání Georga Scherera a ve dvou případech se objevuje v rámci příležitostné latinské poezie, která oslavovala hlavní aktéry válečných střetů-císaře Rudolfa II. a Adolfa ze Schwarzenbergu (tyto údaje čerpala autorka z: RATAJ, Tomáš, *České země ve stínu půlměsíce. Obraz Turka v raně novověké literatuře z českých zemí*, Praha 2002, s. 333-335, 356, 372 (dále jen RATAJ); JANÁČEK, s. 336-337).

¹⁹² Tento údaj citovala autorka z: REZEK, Antonín (ed.), *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*, sv. 1, Praha 1878, s. 193.

¹⁹³ Na základě dochované produkce tištěných pramenů z Českých zemí se jména obou hlavních aktérů bitvy objevovaly v novinách, letácích, gratulačních a děkovných kázáních, rovněž v rámci příležitostné poezie a vojensko-politických propagandistických spisů, které měly za úkol vyzvat císaře Rudolfa II. a další křesťanské monarchy k jednotnému boji s Turky. Tyto emotivní výzvy byly postaveny na myšlence jednotné *res publica christiana* (tyto údaje čerpala autorka z: RATAJ, s. 148-150, 335, 353, 356, 372; JANÁČEK, s. 336-337).

Chorvatska, jmenoval Melchiora z Redernu¹⁹⁴ dne 1. července 1598 polním maršálem a velitelem jízdy „v sedmihradském polním tažení“. Redern měl za úkol chránit tento důležitý strategický bod v habsburské pevnostní soustavě proti nepřátelským útokům Turků. Turkové obléhali Velký Varadín od 28. září do 3. listopadu 1598. Redern měl podle dobových záznamů k dispozici okolo 2000 až 2500 mužů, zatímco Turků bylo na 30 000.¹⁹⁵ Nepřátelé udeřili na pevnost celkem dvanáctkrát, avšak bez úspěchu a 3. listopadu odtáhli k Budínu.¹⁹⁶

Na počest Redernova slavného vítězství se dochovaly oslavné básně, v nichž humanističtí učenci, básníci, učitelé a kazatelé oceňovali Melchiorovu statečnost.¹⁹⁷ Dochované prameny se dokonce zmiňují o veřejném vystoupení studentů budyšínského gymnázia dne 10. ledna 1599 při příležitosti oslavy vítězství nad Turky.¹⁹⁸

Dne 16. května 1599 pasoval císař Rudolf II. Melchiora z Redernu a Adolfa ze Schwarzenbergu v Praze na rytíře¹⁹⁹ a za prokázané služby vyplatil Schwarzenbergovi 40 000 a Redernovi 20 000 tolarů²⁰⁰.

Rok po vítězství u Velkého Varadína zavedla hraběnka Kateřina na přání svého chotě novou slavnost, tzv. „Varadínský svátek vítězství“, který měl být poděkováním za Božskou

---

¹⁹⁴ Roku 1577 se zúčastnil obléhání Gdaňska, v letech 1578-1579 válčil v Nizozemí po boku bratra Sebastiana a v roce 1581 bojoval po boku sedmihradského knížete a polského krále Štěpána Báthoryho proti Rusům u Pskova. Patrně na podzim roku 1592 se vydal Melchior do Uher, kde 22. června 1593 zvítězil nad Turky u chorvatské pevnosti Sisak. Dne 30. září 1593 zvítězil Melchior u města Pápy, 20. prosince téhož roku obhájil pevnost Dotis (dnes Tata), která leží přibližně 53 km západně od pevnosti Ráb (tyto údaje čerpala autorka z: SVOBODA, s. 112, 141-144).

¹⁹⁵ Počty obléhatelů se však v dochovaných pramenech značně odlišují (130 000-160 000 Turků). Dobovým kronikářům nešlo o vyličení skutečnosti jako spíše o to, že čím vyšší byl udávaný počet nepřátel proti hrstce obránců, tím bylo hrdinství Rederna a jeho spolubojovníků větší (tyto údaje čerpala autorka z: SVOBODA, s. 145).

¹⁹⁶ SVOBODA, s. 145-146.

¹⁹⁷ Báseň Balthasara Exnera: *Beatis manibus Melchior a Redern* (NM, sign. 59F30); Martin Mylius; zámecký úředník Johann Philipp napsal Melchiorovi z Redernu jako svému mecenáši v letech 1595-1600 několik latinských dopisů (SOA Litoměřice, pobočka Děčín, fond „Historická sbírka Clam-Gallas“, kart. č. 473, inv. č. 1662, sign. XXII/3); Superintendent Mgr. Martin Nussler napsal oslavné latinské verše *Carmina Gratulatoria, De Varadino Daciae [...] liberato* (BS, sign. AA XIV 8, vydáno tiskem v roce 1599 ve Zhořelci); Martin Nussler, *Zwo Christliche LeichPredigten*, Görlitz 1601; Johann Weidner (báseň vydána tiskem v Lehnici v roce 1599); Martin Braschius: *Carmen* (vydána tiskem v Rostocku); Jan Černovický a jeho latinská báseň z roku 1608 (?) vypočítává Redernova vítězství (BS, sign. FK V 3); oslavující latinská báseň z června 1599 od Andrease Calagia z Wróclavi: *De Varadin, Hungariae propugnaculo, strenue, nec citra divinum auxilium asserto*, Praha 1599 (Biblioteca Uniwersytecka Wrocław, sign. č. 353432). Tyto údaje čerpala autorka z: SVOBODA, s. 148, 152.

¹⁹⁸ Rektor gymnázia Mgr. Melchior Gerlach v tomto „dramatickém pásmu“ oslavoval nejen Redernovo vítězství u Velkého Varadína, ale rovněž vzdával díky za Boží pomoc při střetech s Turky. Dílo bylo vytištěno po 16. únoru 1599, dnes je uloženo v Budapešti, Országos Széchényi Könyvtár, sign. RÖPL 420 (tento údaj čerpal SVOBODA (s. 152) z: Melchior Gerlach, *Oratio de praecipuis irae et misericordiae divinae signis, exhibitis Anno patientiae ultimae*, 1598 [Budissin 1599]).

¹⁹⁹ SVOBODA, s. 147.

²⁰⁰ Na tuto částku čekali Redernové 6 let, ačkoliv byla listina datována 3. srpna 1599 (tyto údaje čerpal Svoboda (s. 147) z: SOA Litoměřice, pobočka Děčín, fond „Historická sbírka Clam-Gallas“, kart. č. 472, sign. XXII/2, inv. č. 20).

pomoc během obrany velkavaradínské pevnosti.²⁰¹ Ještě za Melchiorova života byla vyražena stříbrná pamětní medaile s jeho portrétem a záznamem o jeho vítězství nad Turky.²⁰² Při příležitosti povýšení libereckého pána Melchiora z Redernu do rytířského stavu uspořádalo 6. ledna 1600 město Liberec, patřící k redernskému panství, velkou slavnost.²⁰³

Když se zpráva o vítězství u pevností Ráb a Velký Varadín začala šířit po Evropě, žil Demantius již rok v Žitavě. Pro obyvatele města mělo vítězství u Rábu velký význam, protože mnozí Žitavští sloužili na osmansko-uherské hranici v mírových časech jako vojenská posádka. O tom, že se Žitava vojensky podílela na tureckých válkách během celého 16. století, dosvědčuje několik skutečností. V prvním případě se jedná o písemné zmínky v žitavských letopisech Johanna Benedicta Carpzova.²⁰⁴ Ve druhém případě jde o existenci dvou tureckých písní dochovaných v žitavské kronice.²⁰⁵ Na základě těchto skutečností se můžeme domnívat, že zde proběhla slavnost, která však bohužel není zaznamenána v žádném z dostupných pramenů.²⁰⁶ Nelze však ani úplně vyloučit skutečnost, že vznik sbírky mohl souviset s povýšením Melchiora z Redernu císařem do rytířského stavu.²⁰⁷

Oslavy konané v Žitavě a Liberci daly tedy pravděpodobně podnět ke vzniku kompozic *Tympanum militare*. Ostatně názvy jednotlivých skladeb dokazují, že krom uherské bitvy u Rábu (*I. Ungerische Heerdrummel*, *II. Feldgeschrey des Christlichen Ungrischen Kriegesvolcks* a *IV. Victorien Lied/ der Christlichen Mannhafften Kriegeshelden der Vestung Rab*) byla v Demantiově konceptu díla brána na zřetel i slavná sedmihradská bitva o pevnost Velký Varadín (*III. Siebenbürgische Heerpaucken*). Ačkoliv od obou bitev uplynuly dva roky

---

²⁰¹ Naznačuje to Jacob Gottlieb Klob, *Sammlung einiger historischen Nachrichten von der freyen Standesherrschaft und der kleinen Stadt Seidenberg in Oberlausitz*, Lauban, Schillin 1762, s. 149-150, kde přetiskuje modlitbu vytvořenou výhradně pro tento svátek. Poprvé se slavnost konala 3. listopadu 1599 v Liberci a účastnila se jí také její zakladatelka. Velkavaradínský svátek se udržel na frýdlantském panství po další dvě generace. Poslední zmínka o velkavaradínské oslavě pochází z roku 1654 ze závidovského panství, kdy zde již vládl hraběcí rod Nosticů. (tyto údaje čerpala autorka z: SVOBODA, s. 155, 157, 158).

²⁰² SVOBODA, s. 162-164.

²⁰³ Liberecká rytířská slavnost se konala v den Melchiorových 45. narozenin (tyto údaje čerpala autorka z: SVOBODA, s. 79; KOCH 1994, s. 388; HERMANN, s. 50).

²⁰⁴ CARPZOV, Johann Benedict, *Analecta Fastorum Zittaviensium Oder Historischer Schauplatz Der Löblichen Alten Sechs-Stadt des Marggraffthums Ober-Lausitz Zittau*, Zittau 1716, Th. 2, cap. I, § 19, s. 215-218.

²⁰⁵ Anonymus B: *Ein Neu Liedt vonn den Zug wieder den Türcken ins Ungarlandt*, 1594; Anonymus C: *Gespräch zwayer Krieg Leute* (tento údaj čerpá HERMANN (s. 49, 57) z: *Cronica der Stadt Zittau*, Sign. Mscr. Dresden L 39, in: F. Schnorr von Carolsfeld (Hrsg.), *Katalog der Handschriften der Königlichen Öffentlichen Bibliothek zu Dresden*, Bd. 2.2, Dresden 1981, s. 299).

²⁰⁶ HERMANN, s. 50.

²⁰⁷ HERMANN, s. 50; SVOBODA, s. 147.

a vzpomínka na válečné události již vyprchala, nechal Demantius vytisknout v roce 1600 u Kathariny Dieterich v Norimberku první vydání *Tympanum militare*.²⁰⁸

S pražským dvorem a osobností Rudolfa II. úzce souvisí poslední kompozice sbírky *Praelium Ungaricum*. Podtitul skladby zní: »*Divo Imperatori RODOPLHO II. decantatum*«. ²⁰⁹ Na rozdíl od čtyř předešlých skladeb využívá *Praelium Ungaricum* latinský text, čímž se výrazně vyčleňuje z celkového konceptu díla. Gregor Hermann se ve své diplomové práci domnívá, že kompozice mohla vzniknout při příležitosti Říšského sněmu konaném v Řezně v roce 1597, kterého se Rudolf II. osobně zúčastnil a na němž požadoval od říšských stavů finanční pomoc při obraně Uher.²¹⁰

Vznik *Praelium Ungaricum* však mohl úzce souviset i s pražskými oslavami na počest vítězství u pevnosti Ráb v roce 1598. Předmluva k *Tympanum militare* uvádí: »*man dann Sieglieder und Te Deum laudamus gesungen/ und mit freydengeschoß die lufft erkracht*«, což souhlasí s líčením tehdejšího kronikáře Hieronyma Ortelia, který oznamuje: »*Nach solcher Siegreichen erhaltenen Victori/ hat Hochermelter Herr von Schwartzenberg/ solchen froelichen Sieg bey einem eignen Currier der Röm[ischen] Keys[erlichen] Mayst[ät] auff Prag ohne verzug zuwissen gemacht/ Darauff jhr Keys[erliche] Mayst[ät] das Te Deum laudamus in der Schloßkirchen singen/ die Heerbaucken schlagen/ der Trumetenschall darein gehen/ vnd ein Predig zu sonderer Dancksagung deß herzlichen hochrühmlichen Siegs/ Gott dem Allmechtigen zu Ehrn/ thun lassen/ Nach volender Predig find 18. stuck Geschütz zu sonder Siegzaichen zum drittenmal loß gebrent/ Und also in der gantzen Statt ein sonders Frewdenfest Gott zu Lob/ Ehr und Danck gehalten worden.*«²¹¹

---

²⁰⁸ HERMANN, s. 50.

²⁰⁹ Doslovně: »*Božskému císaři Rudolfo II. zazpíváno*«.

²¹⁰ Hermann se domnívá, že Demantius se inspiroval státními a říšskými motety (tzv. Staatsmotette) Heinricha Isaaca, Pierra de la Rue a Orlanda di Lassa. *Praelium Ungaricum* svým hudebním zpracováním (práce s textem, tóninové uspořádání a využití dlouhých rytmických hodnot na začátku skladby) silně připomíná Isaacovo moteto *Imperii Proceres* komponované při příležitosti Říšského sněmu konaném v Kostnici v roce 1507. Demantiovo *Praelium Ungaricum* mělo podobně jako Isaacovo *Imperii proceres* upevňovat moc a vyzářování Římského císařství a velebit představitele španělské a rakouské větve Habsburků (tyto údaje čerpal HERMANN (s. 70) z: A Dunning, *Die Staatsmotette 1480-1555*, s. 36 ad.).

²¹¹ ORTELIUS, Hieronymus, *Chronologia Oder Historische beschreibung aller Kriegsemporungen und bellägerungen der Stätt und Vestungen auch Scharmützel und Schlachten so in Ober und Under Ungern auch Siebenbürgen, mit dem Türcken von Anno 1395 bis auff gegenwertige Zeit gedenckhwürdig geschehen*, Nürnberg 1602, Th. 3, s. 146.

Bohužel neexistuje svědectví, že by v roce 1598 Demantius navštívil Prahu. O průběhu pražských oslav konaných 5. dubna 1598 se však mohl dozvědět z letáků a dobového tisku.²¹²

2.2 Novověký obraz Turka

Turecké války nezasahovaly pouze do mocensko-politické struktury Evropy, ale měly také významný vliv na každodenní život obyčejných lidí.²¹³ Již od traumatické ztráty Konstantinopole narůstala v Evropě atmosféra „tureckého strachu“, kterou šířily především protiturecké propagandistické spisy.²¹⁴

Již v 16. století se pro spisy o Turcích zavedl latinský termín tzv. *turcica*²¹⁵, jež zahrnuje pestrout škálu literárních druhů a žánrů. Tiskem bylo vydáváno několik desítek novin²¹⁶, písní a latinských básní²¹⁷, cestopisů, kázání, proroctví či náboženských polemických traktátů vyvracejících islám. Dále vycházely tiskem kroniky a historie naučného charakteru a propagandistické texty s náboženským a vojensko-politickým podtextem.²¹⁸

Na základě podrobné analýzy dochovaných textů „turecké literatury“ lze nastínit představu o tom, jak byl Turek vnímán ve spisech ze 16. století.

---

²¹² Např. *Alla Sacra Maesta del'Imperatore Rudolpho II. Relazione di Mons. Gio Maria Tagliaferri. In torno la pressa di Giuarino sue lettere de V. di Aprile 1598* (Staré Město pražské, J. Nigrin, 1598); *Eygentlicher und vollkommener Bericht, auch gründliche Particularitet, wie unnd was gestalt [...] Herr Adolff Freyherr von Schwarzenbugk [...] ec. mit geringer Anzahl Kriegsvolcks in nider Hungern gezogen und die Festung Raab [...] dem dem Erbfeind abgetrunken* (Staré Město pražské, B. Valda, 1598); *Gründlicher Particular von glücklicher einnehmung und eroberung der gewaltigen Vestung Raab in Hungern* (Staré Město pražské, J. Dačický a B. Valda, 1598). Tyto údaje čerpala autorka z: RATAJ, s. 334-335.

²¹³ Během probíhajících konfliktů s Turky se v křesťanském světě konala zvonění (tzv. *Türckenglocken*), modlitby, mše proti Turkům, prosebná procesí, bohoslužby spojené často s posty a prodávaly se tzv. „turecké odpustky“. Krom náboženských úkonů se vybíraly zvláštní daně na turecké války a probíhalo verbování obyvatel do nových vojenských jednotek. V případě vítězství křesťanských zbraní se slavnostně zvonilo, střílelo z děl, zapalovaly se ohně a z dobytých území či pevností byla posílána kořist a zajatci. V mírových časech mohli obyvatelé královských měst spatřit turecká poselstva (tento údaj čerpala autorka z: RATAJ, s. 26, 142).

²¹⁴ Specifické problematice reflexe turecké hrozby se věnoval Tomáš Rataj ve své monografii *České země ve stínu púlměšice*. Jeho práce eviduje tištěnou produkci tzv. „turecké literatury“ v Zemích Koruny české od 16. do 18. století a shrnuje obrazy a představy o Turcích v myšlení lidí tehdejší doby: RATAJ, Tomáš, *České země ve stínu púlměšice*, Praha 2002, s. 189 (dále jen RATAJ).

²¹⁵ Poprvé použil tento výraz knihovník Hugo Blotius ve svém katalogu „turecké literatury“ ve vídeňské dvorní knihovně a několika soukromých knihovnách (1576): *Turcica latine, germanice, italice scripta. Librorum et orationum de Turcis et contra Turcas iam inde a capta Constantinopoli scriptarum [...] catalogus*, in: Österreich und die Osmanen, Wien 1983, č. 79 a 80 (tyto údaje čerpala autorka z: RATAJ, s. 16, 294).

²¹⁶ Informovaly čtenáře o tureckých válkách, průběhu bitev, pohybu armád či rozhodnutí Říšského sněmu (tento údaj čerpala autorka z: RATAJ, s. 24-58).

²¹⁷ Mohly být zpravodajského charakteru, případně šlo o zveršovaná napomenutí či modlitby (tento údaj čerpala autorka z: RATAJ, s. 24-58).

²¹⁸ RATAJ, s. 16-17.

Turek byl tehdejší společností chápán jako „nepřítel, boží metla a znamení konce světa, jako vyznavač Alláha a ctitel Mohameda, pán mocné říše, ukrutný krvežíznivec a utlačovatel křesťanů, barbar a divoch,“²¹⁹ Tyto charakteristiky se objevovaly ve větší či menší míře napříč celou tureckou literaturou. Největší podíl na vytváření negativního obrazu Turka v raně novověké společnosti však měla literatura propagandistické povahy: konkrétně náboženská napomenutí a kázání, která měla čtenáře přesvědčit o správnosti svého názoru.²²⁰

Vzhledem ke konfesijnímu uspořádání Svaté říše římské během panování císaře Rudolfa II. bylo přihlédnuto jak k protestantským (Martin Luther), tak také ke katolickým (Georg Scherer) propagandistickým spisům, se kterými mohl skladatel přijít do kontaktu.

Lutherův spisek *Vom kriege widder die Türcken* (O válce proti Turkům) vydaný v roce 1529 ve Wittenbergu a Norimberku zaujímá k turecké válce tzv. „defetistické stanovisko“. Pojetím Turka jako Boží metly trestající křesťanské hříchy došel autor k názoru, že „proti nástroji Všemohoucího nelze bojovat – lze jej buďto pasivně snášet, nebo jej odvracet pokáním.“²²¹

V dalším spisku *Eine Heerpredigt widder die Türcken*²²² z roku 1529 nahlíží na válku ze dvou hledisek. Zatímco z duchovního hlediska „považuje za nepřípustné proti Turku vést válku, ze světského hlediska posvěcuje nutnou obranu vlasti, statků, žen a dětí proti uchvatiteli, zvláště pokud je vedena vrchnostmi ustanovenými od Boha.“²²³ V prvním oddílu textu představuje Turek znamení věstící brzký konec světa. Tato představa vychází z Danielova proroctví o čtyřech apokalyptických šelmách (7. kapitola), kde se jeví Turek jako „jeden ze dvou Antikristů (vedle papeže), kteří mají před koncem světa trýznit křesťanstvo (12. kapitola).“²²⁴ Interpretace z textů Zjevení sv. Jana (tzv. Apokalypsa) ukazuje Osmany jako národ Góga a Magóga, jehož příchod měl rovněž upozorňovat na blížící se Soudný den.²²⁵

Dále Luther nabádá k boji proti příčině této katastrofy – proti vlastním špatnostem formou modliteb a pokání. Ve druhé části textu vyzývá do boje, přičemž „lidé nemají litovat své osobní ani finanční účasti na válce, protože Turek by v případě vítězství nikoho nešetřil:

---

²¹⁹ RATAJ, s. 139, 219-277.

²²⁰ Navíc reformační rozpolcení Evropy na počátku 16. století učinilo z těchto spisů nástroj ideového boje mezi konfesemi (tyto údaje čerpala autorka z: RATAJ, s. 134, 139, 219-277).

²²¹ Tento údaj citovala autorka z: RATAJ, s. 164-165.

²²² Do češtiny přeloženo v roce 1544 jako *Kázání vojenské z řeči německé do české přeloženo od Zykmana Zygy* (viz RATAJ, s. 353).

²²³ Tento údaj citovala autorka z: RATAJ, s. 166.

²²⁴ Tento údaj citovala autorka z: RATAJ, s. 166. Dále s. 225-229.

²²⁵ RATAJ, s. 166.

»neb jest Turek takovej, že tě naučí«. ²²⁶ Tyto výzvy dokládá autor pestrým popisem všech hrožících ukrutností a zvěrstev, kterých se Turci dopouštěli na křesťanském obyvatelstvu. V případě tureckého zajetí varuje Luther před přijetím islámu a odhaluje falešnost a přetvářku zdánlivě sympatických muslimských obyčejů (velká zbožnost Turků, jednotnost náboženství, střídmost v jídle pití, dobré manželské zřízení), které „sice daleko převyšují křesťanské nepořádky, ale jde jen o falešné vnější skutky bez pravé víry.“ ²²⁷

Luther dále důrazně varuje před útekem z tureckého zajetí, „neboť poddanost Turkům je Boží vůle a poddaný má poslouchat vrchnost, ať je jakákoliv [...]. Pilnou službou lze navíc získat respekt pro křesťanstvo.“ ²²⁸ Současné však přiznává, že v případě, kdyby „turecký pán nutil zajatce bojovat proti křesťanským souvěrcům, doporučuje autor odmítnout a přijmout raději smrt.“ ²²⁹ Tyto názory zůstávaly po celé 16. století neměnné a dále je šířili reformační literáti, publicisté a v Českých zemích především Jednota bratrská ²³⁰.

Na straně katolické náboženské propagandy v době patnáctileté války se významně podílel dvorní kazatel arcivévody Matyáše a rektor vídeňské jezuitské koleje Georg Scherer. Jeho vojenská kázání obsahují výzvy k statečnosti a odvaze s velkým množstvím starozákonních a antických příkladů. ²³¹

Schererovo kázání *Ein trewhertzige Vermahnung, dass die Christen dem Türcken nicht huldigen, sondern ritterlich wider ihn streyten sollen* k příležitosti uherského sněmu v roce 1595 varuje před přijetím tureckého panství a uvádí argumenty o nutnosti obrany proti pohanské tyranii, přičemž na závěr usvědčuje luterány z odmítání boje proti Turkům. Autor poukazuje především na 6 hlavních negativních charakteristik Osmanů: jejich „špatnou“ víru, vojenskou sílu, chtivost po dobývání, krutost proti křesťanům (především ženám a dětem), nedodržování smluv a nemravné sociální poměry. ²³² Jeho další kázání jsou orientována k duchovnímu posílení velitelů, přičemž zde nechybí (podobně jako u Martina Luthera) výzvy

---

²²⁶ Tento údaj citovala autorka z: RATAJ, s. 166.

²²⁷ Tento údaj citovala autorka z: RATAJ, s. 167.

²²⁸ Tento údaj citovala autorka z: RATAJ, s. 167.

²²⁹ Tento údaj citovala autorka z: RATAJ, s. 167.

²³⁰ Jedná se konkrétně o náboženská napomenutí: *Zpráva a naučení křesťanům věrným, jak by se v těchto časích nebezpečných při spasení Božím řídit, spravovati a v něm růsti měli, ani i při těžkostech nynějších přicházejících od násilí Tureckého, jak se míti a zachovávatí mají. S přidavkem některých písem a modliteb svatých i písniček příhodných* vydaná v poprvé v roce 1530 a následně v roce 1555, 1566 a dvakrát v roce 1595 (tyto údaje čerpala autorka z: RATAJ, s. 168, 346-347).

²³¹ RATAJ, s. 173.

²³² RATAJ, s. 174, 251-255.

k pokání a modlitbě, či přímé osobní nebo finanční účasti šlechty a prostého lidu na turecké válce.²³³

Turcica se však neomezovala pouze na válečné střety na Balkáně a ve Středomoří, ale reflektovala i zvyky a obyčeje Turků a všímala si rovněž rozdílně strukturovaného společenského, kulturního, náboženského, politického a vojenského uspořádání Osmanské říše.

V tureckých spisech byla Osmanská říše vnímána jako nesmírně mocná a bohatá říše, která disponovala obrovskou armádou, v rámci níž panovala velká kázeň, disciplína a při bitvě dobře promyšlená taktika. Turky provázela po Evropě pověst neporazitelnosti.²³⁴

V naučné, cestopisné a propagandistické literatuře se dostalo nejvíce publicity skutečnosti, že zde neexistoval stavovský systém, tedy žádná dědičná šlechta ani dědičná panství. Všechny statky propůjčoval sultán v léno za vojenskou službu a mohl je kdykoliv odejmout. Člověk nízkého původu mohl tedy dosáhnout vysokých postů. Tento jev byl tureckou literaturou hodnocen různě, zejména podle sociálního zařazení autora a podle toho, komu byl text určen. Například v textech naučné literatury a cestopisech někteří autoři chválili toto sociální uspořádání, kdy o společenském vzestupu nerozhodovala urozenost, ale pouze dosažené zásluhy a někteří dokonce nacházeli na Turcích kladné rysy, které kontrastovaly s mnohými křesťanskými nešvary.²³⁵ Oproti tomu v propagandistických textech dvorních kazatelů a duchovních nacházíme hrozby, že „*Turci ve své ukrutnosti v každé dobyté zemi nejdříve zlikvidují šlechtu*“.²³⁶

Druhým výrazným rysem Osmanské říše byla absolutní moc sultána, kterého zejména propagandistická literatura vylicila jako krutého tyrana a despota. Vláda sultána a jeho ministrů, kteří byli spíše jeho otroky než rádci, byla považována raně novověkou společností za nestabilní a nemoderní. Označením vládního systému Osmanské říše jako systému

---

²³³ Trojice kázání *Jisté umění a zaklínání proti střelení, bodení, sekání, loupeži, pálení, proti pádu a zahynutí v boji aneb zajetí od nepřátel, všem nejvyšším hejtmanům, místodržícím etc. válečným obecným vojákům, též všem městům, pevnostem, hraničním zámkuom v nebezpečí nepřátelského obležení postaveným k dobrému [...]* vydaná z roku 1596 (tyto údaje čerpala autorka z: RATAJ, s. 175, 356).

²³⁴ Od dob Rudolfa II. se však objevovala stále častěji tendence vykreslit Turky jako snadno porazitelné (tento údaj čerpala autorka z: RATAJ, s. 248).

²³⁵ Jednalo se zejména o velkou zbožnost Turků, jež stála v protikladu k úpadku zbožnosti v Evropě; jednotnost náboženství, z čehož dle jejich názoru vyplývaly osmanské vojenské úspěchy; střídmost v jídle a pití, přísnost a spravedlnost trestně-právního systému a náboženskou toleranci vůči jiné konfesi (Židé, křesťané). Tyto údaje čerpala autorka z: RATAJ, s. 109-115, 341-342, 344-345, 251-252.

²³⁶ Tento údaj citovala autorka z: RATAJ, s. 250.

postaveného na tyranidě a zotročování se Evropa cítila být kulturně nadřazená nad Osmanskou říší.²³⁷

Protiturecké agitace sledovaly několik cílů. V první řadě se jednalo o pomlouvání nepřítelů a potvrzení vlastních vojenských sil. Současně s těmito úmysly chtěla protistrana získat pocit morální převahy, kulturní nadřazenosti nad osmanským národem a ospravedlnění nutnosti vést proti Turkům válku.²³⁸ Turecká hrozba působila na konci 16. století v nábožensky rozštěpené habsburské monarchii jako integrační faktor a účinný element vnitřní politiky a administrativy.²³⁹

Strach z turecké tyranie sloužil propagandě (nezávisle na konfesi) zejména jako nástroj k neustálé bdělosti a aktivitě a především barvitě popisy a ilustrace tureckých ukrutností páchaných na křesťanském obyvatelstvu v dobytých oblastech rozšiřované po celé Svaté říši římské (zejména v Německu) měly v poddaných vytvořit obraz Turků jako krvežíznivých nepřátel. Důsledkem této propagandy bylo vyvolání strachu z tureckých nájezdníků v zemích, které je na vlastní kůži nepoznaly, a tím přimět šlechtu a bohaté měšťanstvo, aby pomáhaly s financováním vojenských tažení proti Turkům.²⁴⁰

Přímé vojenské ohrožení Saska (Wittenberg, Lipsko, Freiberg) a Horní Lužice (Žitava), tedy míst, kde skladatel v době turecké války (1593-1606) žil a působil, neexistovalo, protože obě válčící strany přistoupily na taktiku založenou na dobývání či uhájení strategicky důležitých pevností. Vlivem útěšných kázání, napomenutí a modliteb však bylo pocíťováno přímé ohrožení Osmanskou říší velmi akutně a reálně.²⁴¹

Náboženská kázání a napomenutí (tzv. *Trostpredigt*) měla na počátku 16. století značný vliv na utváření hudební varianty německého moteta (tzv. *Spruchmotette*). Tradici *Spruchmotette* založil dle odborné literatury dvorní kapelník krále Ludvíka II. Jagellonského

---

²³⁷ RATAJ, s. 246-251.

²³⁸ RATAJ, s. 183, 224; HERMANN, s. 40.

²³⁹ Financování turecké obrany (tzv. turecké daně) a náboženské neshody mezi říšskými stavy určovaly politiku v celé Svaté říši římské. Často byly dokonce tyto dvě ožehavé otázky sloučeny do jedné, přičemž jednotlivé konfese zastávaly v otázkách finančních příspěvků na vedení války proti Turkům mnohdy rozličné názory, což jen potvrzovalo narůstající protiklady v Říši. Tento údaj čerpal HERMANN (s. 40, 44) z: Winfried Schulze, *Reich und Türkengefahr im späten 16. Jahrhundert*, in: Studien zu den politischen und gesellschaftlichen Auswirkungen einer äußeren Bedrohung, München 1978, s. 46, 62; RATAJ, s. 224.

²⁴⁰ RATAJ, s. 61, 148, 189, 267-268; HERMANN, s. 41, 45.

²⁴¹ Už Martin Luther ve svém *Vermanunge zum Gebet wider die Türcken* (Napomenutí k modlitbě proti Turkům) z roku 1541 prorokoval, že pokud do roku 1600 nenastane konec světa, ovládne Osmanská říše Německo a Itálii! (tyto údaje čerpala autorka z: RATAJ, s. 167, 189; HERMANN, s. 44).

Thomas Stoltzer, když v roce 1525 zhudebnil žalmy 12, 13, 37 a 86. Tyto „útěšné žalmy“ sloužily k upevnění protestantů v jejich víře a zároveň reflektovaly tureckou hrozbu.²⁴²

Pokračování tradice Stoltzerových žalmů nacházíme v kompozicích wittenbergské teologické společnosti ve 40. letech 16. století, která obohatila vývoj německých motet o další turecké žalmy 20 a 79 a také o zhudebnění vybraných textových pasáží z Knihy proroků ze Starého zákona, které byly základem tištěných tureckých kázání.²⁴³

Nelze však ani opomenout další inspirační momenty tohoto hudebního druhu v tzv. *písňových modlitbách*, které vykazují extrémně duchovní až biblické vidění Turků. Tato náboženská napomenutí se obracejí k Bohu, jehož prosí jménem křesťanského lidu o pomoc.²⁴⁴

V Demantiově tvorbě se text „útěšného kázání“ objevuje v pětihlasém motetu *Der Spruch Joel* (1596), které skladatel věnoval svému mecenáši, vratislavskému tiskaři a knihkupci Andreasi Wolckenovi.²⁴⁵

Kompozice je rozdělena do dvou částí. V první části zhudebňuje skladatel verš z Bible: „*Doch auch jetzt noch, spricht der HERR, bekehret euch zu mir von ganzem Herzen mit Fasten, mit Weinen, mit Klagen!*“²⁴⁶, který zcela odpovídá teologickým názorům Martina Luthera o turecké hrozbě (viz výše), kterou lze odvrátit pouze velkou zbožností. Druhá část „*angehängten christlichen Gebet, jetziger zeit, in der fürstehenden gefahr, wegen der Türcken, nützlich zu beten und zu singen*“ napomíná křesťany, aby se v nynějším čase, v nastalém tureckém nebezpečí modlili a zpívali.²⁴⁷

Ze struktury a textového obsahu je zřejmé, že Demantiovo německé moteto vycházelo z čistě literárních tureckých kázání, která měla posílit víru a zcela tak odpovídá formám kázání užívaným v protestantském prostředí na konci 16. století.²⁴⁸

---

²⁴² HERMANN, s. 42.

²⁴³ Tyto údaje čerpal HERMANN (s. 42) z: Wolfram Steude, *Über den Gebrauch der deutschen Sprache als Politikum in der geistlichen Musik der Reformationszeit*, (1983), in: Matthias Herrmann (Hrsg.), *Annäherung durch Distanz. Texte zur älteren mitteldeutschen Musik und Musikgeschichte*, Altenburg 2001, s. 50-51; Wolfram Steude, *Untersuchungen zur mitteldeutschen Musiküberlieferung und Musikpflege im 16. Jahrhundert*, Leipzig 1978, s. 59ff.

²⁴⁴ Na základě pramenného průzkumu bylo zjištěno, že naprostá většina dochovaných náboženských písní pocházela z protestantského prostředí, což dokládá např. starozákonní forma modliteb (tyto údaje čerpala autorka z: RATAJ, s. 189-192).

²⁴⁵ Kompozice je uložena v Londýně (The British Library) a do současnosti se dochovaly pouze tři hlasy (soprán I, soprán II a tenor). Tyto údaje čerpala autorka z: RISM/A/I/2, s. 339.

²⁴⁶ Joel, kapitola II, verš XII (tyto údaje čerpala autorka z: *Die Bibel nach der Übersetzung Martin Luthers*, Evangelische Haupt-Bibelgesellschaft zu Berlin und Altenburg 1990, s. 867).

²⁴⁷ RISM/A/I/2, s. 339; KOCH 1994, s. 388; SVOBODA, s. 168.

²⁴⁸ Gregor Hermann se ve své diplomové práci (s. 43) oprávněně domnívá, že duchovní základ Demantiova moteta mohlo tvořit turecké kázání Esaiase Heidenreicha *Zwölff Türkenpredigten uber den Neun und*

2.3 Battaglia a její historický vývoj

Pod italským termínem *battaglia* označuje Rudolf Gläsel ve své disertační práci *Zur Geschichte der Battaglia* hudební znázornění bitvy z období mezi léty 1500 až 1650.²⁴⁹

V tomto časovém vymezení se však odborná literatura značně rozchází. Zatímco Hans Engel posunuje působení tohoto hudebního druhu na období mezi léty 1400 až 1650²⁵⁰, Alan Brown vymezuje pojem *battaglia* na 16. až 19. století²⁵¹.

Uvnitř tohoto časového období je *battaglia* charakterizována jako kompozice pro vokální ansámbl, ve kterém jsou mimohudební postupy popisovány textem a znázorňovány tónomalebným a zvukomalebným způsobem. Odpovídající označení v dalších evropských jazycích je německy *Die Schlacht vor/bei* (s udáním místa), anglicky *The Battle*, francouzsky *La Bataille* nebo *La Guerre*, italsky *La guerra* a španělsky *La batalla*.²⁵²

V průběhu vývoje tohoto hudebního druhu došlo k pestré škále řešení a hudebních zpracování. Obraz bitvy jakožto boje dvou sil přineslo do kompozic velké množství různých motivů, námětů a inspirací, a to nejen v rovině vojenské, ale rovněž milostné, alegorické, náboženské a groteskní.²⁵³ Z důvodu této velké diferenciaci *battaglie* se autorka zaměřila pouze na přímé hudební předchůdce a vzory, které mohly ovlivnit kompozice *Tympanum militare* vydané tiskem v roce 1600 a 1615.²⁵⁴

Dostupná odborná literatura uvádí základní charakteristické rysy a rozděluje vnitřní strukturu vojenské *battaglie* do tří jednání: od rozmístění vojsk (časně ráno) přes vlastní bitvu (v poledne) až k oslavě vítězství (večer). V tomto smyslu lze téměř všechny velké *battagliové* kompozice chápat jako kroniky, které dokumentují vojenské střety mezi Francií a Španělskem

---

siebentzigsten Psalm vydané poprvé u Defnera v roce 1582 v Lipsku, tedy místě, kde skladatel v letech 1594–1597 žil a působil.

²⁴⁹ Tento údaj čerpal BRAUN (sl. 1294) z: Rudolf Gläsel, *Zur Geschichte der Battaglia*, Diss., Leipzig 1931.

²⁵⁰ ENGEL, Hans, *Battaglia*, in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bd. 1, Bärenreiter Verlag Kassel und Basel 1949–1951, sl. 1405.

²⁵¹ BROWN, Alan, *Battle music*, in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Vol. 2, Oxford University Press 2001, s. 915 (dále jen BROWN).

²⁵² BRAUN, sl. 1294; BROWN, s. 915.

²⁵³ V této souvislosti se alegorické znázornění „bitvy různých druhů a směrů“ stalo dokonce součástí některých hudebně-teoretických traktátů, např. boj mezi hudbou figurální a chorální v satirickém spise Claudia Sebastianiho, *Bellum musicale*, 1563 (tento údaj čerpala autorka z: BRAUN, sl. 1295–1296; HERMANN, s. 26).

²⁵⁴ Vzhledem k obsahu práce autorka odhlížela od nepolitických *battaglií* určených pro instrumentální nástroje.

na počátku 16. století, rekonstruuji turecké války vedené v 16. a 17. století, třicetiletou válku, válku o španělské dědictví či válku o svobodu.²⁵⁵

Clement Janequin je se svým programním chansonem *La Guerre* (1528) považován za „prvního“ skladatele hudebního žánru battaglia. Na základě hudebně-historického bádání je však zřejmé, že tradice bitevní hudby existovala již ve dřívějších staletích. Tuto skutečnost dokládají mnohé světské hudební formy pěstované v okolí dvora jako např. *caccia* napodobující zvukomalbu loveckých scén, *virelai a frottola* využívající tónomalbu a mluvenou deklamací textu, či některé prvky dvorského tance, které měly výrazný vliv na utváření battaglia. Rané pokusy vyjádřit hudebními prostředky válečné děje se začínají projevovat nejprve v prostředí francouzského královského dvora a na severoitalských knížecích dvorech. Toto prostředí definovalo battagliai od počátku výhradně jako dvorský aristokratický hudební žánr a současně předurčilo do budoucna její využití k politickým, propagandistickým a alegorickým účelům.²⁵⁶

Z předchůdců battaglia jmenujme tříhlasé *virelai A l'arme, a l'arme* Magistra Grimaceho, tříhlasou *A la battaglia*, která je součástí sbírky francouzských a italských chansonů tzv. Pixérécourt-Chansonier (ca 1485)²⁵⁷ a čtyřhlasou kompozici *A la battaglia* Heinricha Isaaca, jež představuje první příklad politicko-propagandistické hudby s vojenským pozadím a plně již využívá kompoziční prostředky battagliaiové hudby²⁵⁸. Všechny uvedené kompozice jsou podle Johanna Herczoga předchůdci battaglia, protože líčí „*eine Situation vor der Schlacht, nicht diese selbst*.“²⁵⁹

Vítězství francouzského krále Františka I. nad švýcarskými vojáky vévody Ercole Massimiliana Sforzy v roce 1515 u Marignana představovalo pro mladého francouzského monarchu začátek jeho ambicí na získání říšské koruny. Clement Janequin, který zaujímal během svého života čestné místo u francouzského dvora jako „*Chantre du Roi*“ (1531), zkomponoval pravděpodobně pod vlivem této vítězné bitvy u Marignana (1515) svůj chanson-battaglia *La Guerre* (1528).²⁶⁰

²⁵⁵ Jen ve výjimečných případech je známo, že skladatelé byli odměněni od oslavence nebo své strany a pouze příležitostně byly battagliae komponovány na zakázku (tyto údaje čerpala autorka z: BRAUN, sl. 1295).

²⁵⁶ BRAUN, sl. 1296; BROWN, s. 915-916.

²⁵⁷ Sbírká je v současnosti uložena v Paříži, Bibliothèque Nationale, fr.15123 (tyto údaje čerpala autorka z: BRAUN, sl. 1296; BROWN, s. 915)

²⁵⁸ Jedná se zejména o fanfárovitou akordickou melodiku, strnulou rytmiku, repetování tónů a více částí díla (tyto údaje čerpal HERMANN (s. 28) z: Johann Herczog, *Die Entstehung der Battaglia*, 1983, s. 48)

²⁵⁹ Tyto informace citoval BRAUN (sl. 1296) z: Johann Herczog, *Die Entstehung der Battaglia*, 1983, s. 77.

²⁶⁰ BRAUN, sl. 1297; BROWN, s. 916; HERMANN, s. 30; Musik und Krieg, s. 66.

Janequinova kompozice je rozčleněna do dvou dílů. První část zachycující přípravu k bitvě spočívá v šesti pravidelně postavených a prokomponovaných čtyřverších po způsobu francouzského chansonu.²⁶¹ Druhá část popisující bitvu samotnou ve čtyřech částech²⁶² autenticky zachycuje reálný vojensko-hudební průběh bojů. Polní signály trumpet a bubnů v jejich skutečné původní podobě²⁶³ byly spojeny se zvukomalebně zpracovanou bitevní vřavou. Odstupňovaný slovník střílení z kanónu a pušek imituje velké množství používaných zbraní. Battaglia těmito prostředky přesvědčivě napodobovala vojensko-historický průběh bitvy u Marignana, a to jak ve sledu užitých vojenských taktik (ostřelování artilérií, boj pěšího vojska zblízka, ústup nepřátel, bitevní rámus, vítězný jásot), tak v imitaci národně promísených vojenských sborů s provoláním v různých jazycích²⁶⁴. Těmito znaky se skladatel jeví jako kronikář, který poskytl svědectví o pamětihodném triumfu.²⁶⁵

Janequinova battaglia představuje vzor pro další bitevní zhudebnění a velký dobový zájem o kompozici dokládá rovněž deset dalších vydání tiskem mezi léty 1528 až 1559.²⁶⁶ Ačkoli vítězství francouzského krále Františka I. v bitvě u Marignana nezpůsobilo žádný trvalý politický úspěch²⁶⁷, přesto pokračovaly jeho další pokusy o prosazení vlastní hegemonie v severní Itálii. Teprve bitva u Pavie (1525), kde byla francouzská armáda zničena císařskými vojsky, rozhodla o konci těchto snah.²⁶⁸

Jasnou hudebně-propagandistickou odpověď na Janequinovu *La Guerre* představuje kompozice *La Battaglia taliana* (1525) milánského chrámového kapelníka Matthiase Hermana Werrecorena²⁶⁹. Autor stejnými hudebními prostředky, velkou podobností v textové výstavbě, výrazu a výběru slov adaptoval Janequinovu předlohu.²⁷⁰ Oproti Janequinově kompozici se však Werrecorenova *La Battaglia taliana* vyznačuje trojdílnou strukturou, což

²⁶¹ Imitační zpracování hlasů ve výrazném, fanfárově utvářeném terciovém motivu; využití F-modu; rozdělení čtyř hlasů do dvojic a změny od dvou ke třídobé menzuře. Tyto hudební prostředky patřily k zavedeným poznávacím znakům pro následující battagliaové kompozice (tyto údaje čerpala autorka z: BRAUN, sl. 1297; BROWN, s. 916; HERMANN, s. 30-31).

²⁶² (1) začátek bojů, (2) bitva, (3) rozhodující okamžiky a útěk nepřátel, (4) radost z vítězství a velebení Františka I. (tyto údaje čerpala autorka z: HERMANN, s. 30).

²⁶³ Zachování F-modu odpovídá přirozenému tónovému souboru čtyř trumpet in F (tento údaj čerpal HERMANN (s. 31) z: Johann Herczog, *Die Entstehung der Battaglia*, s. 27, 163).

²⁶⁴ Např. zvolání v řeči žoldnéřů, typický fenomén mluveného mísení řeči: „*Es campe toute frelore bi got*“ (tento údaj čerpala autorka z: HERMANN, s. 31; Musik und Krieg, s. 67).

²⁶⁵ BRAUN, sl. 1297; BROWN, s. 916; HERMANN, s. 30-31; Musik und Krieg, s. 66-67.

²⁶⁶ Tento údaj čerpal BRAUN (sl. 1297) z: Johann Herczog, *Die Entstehung der Battaglia*, 1983, s. 210.

²⁶⁷ Místo Františka I. byl v roce 1519 zvolen římským císařem jeho stejně starý habsburský konkurent, španělský král Karel I. (=římský císař Karel V.)

²⁶⁸ HERMANN, s. 31; Musik und Krieg, s. 67.

²⁶⁹ V prvním německém vydání (Víděň 1544) byla kompozice označena jako *Schlacht vor Pavia* (tyto údaje čerpal BRAUN (sl. 1297) z: DTÖ 147/148, s. 7-23)

²⁷⁰ F-modus; rytmické změny od dvou- ke třídobé menzuře; skutečné polní signály; použití více jazyků ad. (tyto údaje čerpala autorka z: BRAUN, sl. 1297; BROWN, s. 916; HERMANN, s. 31; Musik und Krieg, s. 67).

Johann Herczog interpretuje jako „přetrumfování“ Janequinovy předlohy.²⁷¹ Další rozdíl přináší citát uvedený na konci Janequinovy kompozice, určený původně pro Františka I., který v kompozici Werrecorena velebil milánského protivníka Francesca Sforzu jako vítěze.²⁷²

Od druhé poloviny 16. století se battaglie – ač stále vycházely z Janequinovy předlohy²⁷³ – stále více odkláněly od realistického vyličení bitvy k abstrakci, idealizovanému válečnému představení s historickým vztahem, avšak bez nároku na kronikářské podávání zpráv. Rovněž také boj vojska zblízka, který byl u Janequina symbolizován volnou textovou strukturou se zvukomalebnou imitací bitevního hluku, začíná ustupovat jazykově náročnějším battagliovým textům.²⁷⁴

Názorný příklad těchto proměn představují tři battaglie, které – ačkoliv jejich skladatelé pocházeli z geograficky vzdálených regionů – se přesto podobají v tendenci zachycení bitvy jako duchovní alegorie. Jedná se o battaglii *Sento un rumor* Andrea Gabrieliho, která byla pravděpodobně zkomponována k oslavám vítězství benátského loďstva v námořní bitvě u Lepanta v roce 1571²⁷⁵; dále o sbírku *Ensaladas* (1581) španělského skladatele Mateo Flechy staršího a *Moralia* (1596) Jacoba Handla Galluse.²⁷⁶

Kompozice Gabrieliho a Galluse opouští tradiční F-modus.²⁷⁷ Gabrieliho osmihlasá kompozice *Sento un rumor* plně využívá umění dvousborovosti, které bylo naznačeno již v Janequinově *La Guerre* tvorbou hlasových párů.²⁷⁸

Tradice dvousborovosti či práce s hlasovými skupinami inspirovala také battaglie a quodlibety španělských skladatelů 16. století, konkrétně ve znázornění boje mezi nebem a peklem. Na základě monarchistického propojení mezi španělskými a rakouskými Habsburky proniká do popředí sbírka skladeb *Ensaladas* Mateo Flechy staršího vytištěná v Praze v roce

---

²⁷¹ Tento údaj čerpal BRAUN (sl. 1297) z: Johann Herczog, *Die Entstehung der Battaglia*, 1983, s. 195.

²⁷² HERMANN, s. 32; Musik und Krieg, s. 67.

²⁷³ Vnější strukturální znaky jako dvoudílnost kompozice, využití F-modu, či vítězný pokřik na konci skladby byly zachovány (tento údaj čerpala autorka z: HERMANN, s. 33).

²⁷⁴ BRAUN, sl. 1297; HERMANN, s. 32-33.

²⁷⁵ Odborná literatura o vzniku Gabrieliho kompozice v souvislosti s vítězstvím nad Osmany pochybuje, protože v textu battaglie nebyl tento vztah jednoznačně potvrzen (tyto údaje čerpala autorka z: BRAUN, sl. 1297; BROWN, s. 916; HERMANN, s. 32).

²⁷⁶ BRAUN, sl. 1297; HERMANN, s. 32-33.

²⁷⁷ Gabrieli využil mixolydického modu a Gallusovo čtyřhlasé dílo stojí na jónském modu in C (tyto údaje čerpala autorka z: BRAUN, sl. 1297).

²⁷⁸ Dvousborovost však nemusela být rozuměna dialogicky, ale také antiteticky. Hudebně-teoretické traktáty Michaela Praetoria, *Syntagma musicum* z roku 1619 a traktát *Bellum musicale* Claudia Sebastianiho z roku 1563 popisují antifonální zhudebnění jako zápas mezi hlasovými skupinami. Johann Herczog (s. 203) odmítá označení „dvousborovost“ a interpretuje Gabrieliho koncept jako tzv. „Klangblockkomposition“ (tyto údaje čerpala autorka z: BRAUN, sl. 1297; HERMANN, s. 33-34)

1581, kde se battagliové kompoziční postupy bohatě uplatňují. Jednotlivé skladby této sbírky, které oscilují mezi quodlibetem (ensalada) a battaglií, vystupují pokaždé s rozdílným programním akcentem. Místo historické bitvy líčí Flecha v jednotlivých kusech kupř. *El Jubilate*, *La Negrina*, *La Justa*, *La Guerra*, *El Fuego* a *La Bomba* alegorickou bitvu mezi dívkou Marií (*El Jubilate*), případně „Gran Capitánem“ (*La Guerra*) označovaný jako syn Boží, a Luciferem. Flecha kombinuje ve svém cyklu liturgické a žalmové texty se světskými básněmi, přičemž pochvalné a oslavné žalmy slaví vítězství nebeských zástupů a dávají cyklu jeho duchovní podstatu.²⁷⁹

Vývoj vokální battaglie uzavírají díla německých skladatelů: *Tympanum militare* (1600, 1615) Christopha Demantia a *Die Schlacht für Siverßhausen [...] nach Art der Schlacht für Pavia* (1608) Thomase Mancina²⁸⁰.

Závěrem lze konstatovat, že battaglie 16. století – Janequinem počínaje a Demantiem konče – spojovala jednotná myšlenka bitvy o „Monarchia universalis“. Politické rozbroje v Evropě – ať už šlo o střety Habsburků s francouzským panovnickým rodem Valois či s Osmanskou říší – představovaly boj dvou mocných stran a skladatelé prezentovali svými battagliemi naděje na vytvoření silné a jednotné říše.²⁸¹

---

²⁷⁹ BRAUN, sl. 1297; HERMANN, s. 35.

²⁸⁰ Kompozice byla vydána 55 let od válečné události v roce 1608 v Helmstedtu a byla vytvořena na zakázku pro Jindřicha Julia, vévodu z Brunšviku a Lüneburgu. Do současnosti se dochoval pouze altus (tyto údaje čerpal BRAUN (sl. 1297-1298) z: Rudolf von Liliencron, *Die historischen Volkslieder der Deutschen*, Bd. 4, Leipzig 1869, s. 603f.).

²⁸¹ HERMANN, s. 36; Musik und Krieg, s. 68.

3. Analytická část

3. 1 Sbírka *Tympanum militare* z roku 1600

Sbírka *Tympanum militare*²⁸² vydaná v roce 1600 představuje jeden z nejvýznamnějších německých příspěvků k hudebnímu druhu politické battaglie. Důvody vzniku sbírky vysvětluje Demantius v rámci titulního listu a předmluvy k tisku (viz níže):

*»TYMPANVM MILITARE. Ungerische Heerdrummel und Feldgeschrey/ neben andern auch Ungerischen Schlachten und Victorien Liedern/ Ann alle Ritterliche Helden/ und Kriegsleute/ der gantzen Deutschen Nation/ auch anderer Völcker/ wider der Erbfeind unsers Christlichen Namens den Türcken/ wie solche mit Menschlicher stimme/ neben allerhand Instrumenten/ und Seitenspielen können Musiciret und gesungen werden/ mit besonderm fleiß in sechs Stimmen/ artlich gesetzt und Componiret, Durch Christophorum Demantium Musicum. CANTVS. I. Gedruckt zu Nürnberg/ durch Katharina Dieterichin/ Im Jar Christi . 1600«*²⁸³

Po titulním listu následuje předmluva s dedikací. Drážďanský exemplář uvádí: *»Dem Wolgebornen Herren Herren Abraham Burggrafen zu Dohna/ Freyherrn auf Wartenberg und Brellin/ Röm[ischen] Kay[serlichen] May[estäts] etc. Rath/ des Marggraffthumbs Oberlauffnitz Landvogt/ etc. So wol dem Edlen Gestrengen Herren Casparn von Metzraden auff Dobersitz. Auch Ihrer May[estäten] Rath und Landes Hauptman/ Ingleichen dinen Wolgebornen/ Edlen Gestrengen/ Ehrnvesten/ Achtbarn/ Erbarn/ Wolweisen Herrn/ Herrn Prelaten/ dinen von der Ritter und Landschafft besonders den sechs Städten deselbsten/ Als*

---

²⁸² Sbírka se dochovala ve čtyřech exemplářích: 1) Německo, Drážďany, Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek, Musikabteilung, sign. Mus. Löb. 15,3 [kompletní]; 2) Maďarsko, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár (Nationalbibliothek Széchényi), sign. Mus. pr. 13004 [soprán II neúplný]; 3) Polsko, Vratislav, Biblioteka Uniwersytecka [chybí tenor I]; 4) tamtéž, [soprán II neúplný]. Tyto údaje čerpala autorka z: RISM A/I/2, s. 339; RISM A/I/11, s. 351.

²⁸³ Překlad titulního listu: *»Tympanum militare. Uherské vojenské bubnování a bitevní povyk/ mimo jiné také uherské bitvy a vítězné písně/ všem rytířským hrdinům/ a válečníkům/ celého německého národa/ také jiných národů/ proti dědičnému nepříteli našeho Kristova jména Turkům / jako takové lidským hlasem/ vedle rozmanitých nástrojů/ mohly být hrány a zpívány/ se zvláštním úmyslem pro šest hlasů/ tímto způsobem napsáno a zkomponováno, Christophem Demantiem hudebníkem. Cantus. I. Vytisknuto v Norimberku/ Katharinou Dietrich/ Léta Páně 1600.«* Citováno podle exempláře v Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, Musikabteilung, sign. Mus. Löb. 15,3 a pramene v Országos Széchényi Könyvtár (Nationalbibliothek Széchényi), Budapest, sign. Mus. pr. 13004 (německý text titulního listu a předmluvy je transliterován. Zkratky jsou psány v plném tvaru s hranatými závorkami).

Budissin/ Görlitz/ Zittaw/ Lauben/ Camentz und Löbau etc. Meinen Gnedigen Großgünstigen Herrn und mechtigen förderern etc.

Wolgeborner Burggraff/ Gnediger und Rechtiger Herr Landvogt/ auch Gestrenger Herr Landeshauptman/ Wolgeborne/ Ehrwürdige/ Edle/ Strenge/ Ehrnveste/ Achtbare/ Erbare/ Wolweise/ Gnedige/ Großgünstige gebietende liebe Herren und mechtige Förderer etc. [...].«²⁸⁴

Budapešťský pramen uvádí: *»Den Edlen/ Gestrengen/ Ehrnvesten/ Groszachtbarn/ Erbarn/ hoch und Wolweisen/ auch wolbenambten Herren Haupt und Rathmannen der Keyserlichen weitberhümbten Statt Preßlau etc. Meinen großgünstigen Herren und in sonders geneigten mechtigen Förderern.*

Edle/ Gestrenge/ Ehrnveste/ Groszachtbare/ Erbare/ hoch und Wolweise auch wolbenambte großgünstige Herren/ in besonders geneigte/ mechtige Förderer. [...].«²⁸⁵

Drážďanský pramen byl dedikován Abrahamu, purkrabímu z Donína, zemskému správci Horní Lužice a prezidentovi královské soudní komory v Čechách, jenž v letech 1594 až 1595 vedl velký kontingent slezských rytířů proti Turkům do Uher. Abraham von Dohna patřil rovněž mezi významné diplomaty císaře Rudolfa II., kteří významně ovlivňovali mezinárodní politiku habsburské říše. Drážďanská sbírka byla dále věnována zemskému hejtmanovi Kašparu Metzradovi na „Dobersitz“ a také duchovním a mecenášům tzv. Šestiměstí.²⁸⁶

Oproti tomu budapešťský a oba vratislavské exempláře byly věnovány radě města Vratislav, která byla skladateli přátelsky nakloněna a pravděpodobně finančně podpořila vznik jeho sbírky.²⁸⁷

Existencí dvou dedikací bylo konečně odstraněno v odborné literatuře neustále opakované nesprávné tvrzení Reinharda Kadeho, že *„Am Neujahrstag 1600 konnte das Werk den Rathsherren der Stadt Breslau als Geschenk aus »der königlichen Zittau in Oberlaußnitz«*

---

²⁸⁴ Christoph Demantius, *Tympanum militare. Ungerische Heerdrummel und Feldgeschrey*, Nürnberg, Katharina Dieterich 1600, titulní list. Citováno podle exempláře v Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, Musikabteilung, sign. Mus. Löb. 15,3.

²⁸⁵ Christoph Demantius, *Tympanum militare. Ungerische Heerdrummel und Feldgeschrey*, Nürnberg, Katharina Dieterich 1600, titulní list. Citováno podle exempláře v Országos Széchényi Könyvtár (Nationalbibliothek Széchényi), Budapest, sign. Mus. pr. 13004.

²⁸⁶ SVOBODA, s. 168; HERMANN, s. 71.

²⁸⁷ KADE, s. 482; SVOBODA, s. 168; HERMANN, s. 71-72; Musik und Krieg, s. 75.

dargeboten werden [...].²⁸⁸ Dedikace prvního vydání *Tympanum militare* ukazuje, že dílo bylo věnováno představitelům nejen městského ale též aristokratického stavu, čímž se potvrdila dvojí orientace sbírky a kompozic.

Předmluvy obou pramenů se dále mírně odlišují (viz níže). Autor odkazuje na bojovné a udatné hrdiny ze Starého Zákona, neopomíná vzdát hold a poděkování statečným a nebojáckým válečníkům, podněcuje ke statečnému boji, opovrhne svými nepřáteli (tj. Turky) a opěvuje zastánce míru, kteří skládali velké finanční příspěvky na válku a tím se stejnou měrou přičinili o vítězství: »[...] *Es haben die streitbaren Helden im alten Testament zu sonderlicher dancksagung des Obersten Kriegsfürsten/ deme alleine der außgang des Streits wissend/ zur verachtung der überwundenen Feind/ herzliche/ tröstliche/ Sieglieder gesungen/ die Überwinder damit wackerer zum streitt zu reitzen/ und daß die friedlebenden/ welche grosse Kosten oder Contributiones zum kriegem legeten/ desto williger zu tragen verursacht würden/ Benebenst disem hat man in Zügen und angrieffen der Feinde/ die Trommeten zu blasen angeordnet/ alles zu dem ende/ das dadurch unter den Feinden kunth würde/ daß der allwissende Kriegsfürst/ für seinem Volck im Streitt fürzöge/ und die Kriegsleute tapffer/ und unverzagt dem Feinde begegneten. [...]*«²⁸⁹

Budapešťský exemplář má stejný obsah: »[...] *Es haben die streittbaren Helden im alten Testament/ dem Obersten Kriegesfürsten/ deme alleine der streitte außgang wissend/ zu sonderlicher dancksagung / und zu verachtung der überwundenen Feinde/ herzliche Triumph und Sieglieder gesungen/ die Überwinder damit wackerer zum streitt zu reitzen/ und daß die friedlebenden/ welche grosse kosten oder Contributiones zum Kriegen legeten/ desto williger zu tragen verursacht würden/ Benebenst diesen hat man in Zügen und angrieffen der Feinde die Trommeten zublasen angeordnet/ alles zu dem ende/ daß dadurch unter den Feinden kunth würde/ das der allwissende Kriegsfürst/ für seinem Volck im Streitt fürzöge/ unnd die Kriegsleute tapffer/ unnd unverzagt dem Feinde begegneten.[...]*«²⁹⁰

---

²⁸⁸ KADE, s. 482.

²⁸⁹ Christoph Demantius, *Tympanum militare. Ungerische Heerdrummel und Feldgeschrey*, Nürnberg, Katharina Dieterich 1600, předmluva. Citováno podle exempláře v Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, Musikabteilung, sign. Mus. Löb. 15,3.

²⁹⁰ Christoph Demantius, *Tympanum militare. Ungerische Heerdrummel und Feldgeschrey*, Nürnberg, Katharina Dieterich 1600, předmluva. Citováno podle exempláře v Országos Széchényi Könyvtár (Nationalbibliothek Széchényi), Budapest, sign. Mus. pr. 13004.

Dále pokračují obě předmluvy shodně. Autor děkuje především Božské prozřetelnosti, že válečné střety s dědičným nepřítelem monarchie (Turky) dobytím významné pevnosti (Ráb) dopadly ve prospěch křesťanského světa. Z tohoto důvodu je nutné opěvovat vítězství prostřednictvím vítězných písní a díkuvzdání (*Te Deum laudamus*), přičemž autor opět vyzdvihuje statečnost a vytrvalost hrdinů a nabádá nepřátele k opatrnosti: »[...] Wann dann unser Christliches Kriegesvolck mit den Erbfeinden den Türcken/ Nun etliche Jar hero im Felde gelegen und noch/ die zeit über auch zu mehrmahlen (Gott sey lob und danck) glücklichen gesieget/ auch den Feinden durch einnehmung ansehlicher Vestung/ ein mechtigen abbruch gethan/ darauff man dann Sieglieder und Te Deum laudamus gesungen/ und mit freudengeschoß die lufft erkracht/ hiedurch die Kriegshelden/ im werenden Streitt zur tapffer und standhaftigkeit/ den Feinden in die Augen zusehen ermahnet. [...]«

Dále Demantius opět opakuje, že vše dopadlo dobře díky zbožným modlitbám. Aby však tyto chrabré činy a památná vítězství zůstaly nadále uchovány v paměti, zkomponoval »Feldgeschrey/ oder Tympanum militare«, které oceňuje hrdinství křesťanských bojovníků hudbou. Autor nabádá posluchače, aby si této skutečnosti byli vědomi a doufá v další vítězství křesťanských vojsk v Uhrách: »[...] Auff daß aber nun die/ so allhier in guten frieden sitzen/ und beneben jhrem andechtigen Gebete beschwerliche Contributiones zu solchen Kriegen erlegen müssen: Von denselben/ so stettiges gegen den feinden im Felde liegen/ nicht angesehen würden/ als hett man jhre Mannhaffte Thaten oder glückliche Victorien auß den augen gesetzt/ So habe ich auff fürnemer guthertziger und der Music nicht unverständiger Leute anhalten unnd gutdüncken/ durch die Musas auch ein frölich Feldgeschrey/ oder Tympanum Militare zurichten wollen/ die mannliche Thaten/ so das Christliche Kriegesvolck wider die Erbfeinde bißanher in Hungern sieghafft erhalten/ zupreisen. [...]«

V této části přemluvy Demantius děkuje všem mecenášům z řad městské rady za podporu, předává své „dílo“ do jejich ochrany a současně doufá, že mu zůstanou stále příznivě nakloněni. Prostřednictvím jeho hudby nebude slavné uherské vítězství nikdy zapomenuto a přispěje k věčné památce na tuto významnou událost: »[...] In erwegung/ daß ich sonst kein Kraut noch lott/ denn die Diapasonische Voces hiermit zu solchen Hungerischen Kriegswesen zu contribuiren weiß/ sondern nachfolgende/ einfeltige/ jedoch treu wolmeinende Victorien Lieder in offenen druck zuverfertigen. Habe derohalben solches Tympanum Militare unter E[uere] G[naden] Ehrnvest[igen] Großachtb[aren] Erbar[en]

hoch und Wolweiß[en] gunst[en] patrocínio außgeben lassen/ mit untertheniger/ demütiger/ gehorsamer bitt/ solches pfundt/ daß mir Gott der Herz zu verwahrung unnd zugebrauchen übergeben/ mehr dadurch zuerlangen/ für die Calumniatores Musices wol zubeschützen/ und diese geringschätzige Arbeit in allen Gnaden und gunsten im besten zuvermercken/ auff und anzunemen/ Meine gnedige großgünstige Herren/ geneigte Förderer/ zu jederzeit zu sein/ und zu bleiben (wie mir dann nicht zweiffelt wol geschehen werde) Hierunter mich und dieses opusculum in derselben Gnaden gunsten/ schutz und schirm unterdienstlich empfelende.

Datum Zittaw/ am Neuen Jarstag/ 1600

E[uer] E[uer] G[naden] Ehrnvest[en] Großacht[baren] Erb[aren] hoch und Wolw[eisen] gunst[en] Untertheniger dienstgehorsamer und gantz williger.²⁹¹ Christophorus Demantius an jetzo Cantor der königlichen Statt Zittaw in Oberlaußnitz etc. «

Jak je patrné z obsahu titulního listu a předmluvy k tisku, důraz byl kladen především na linii statečnosti a udatnosti, která spolu s Božím přičiněním přinesla vítězství křesťanským zbraním. Demantius chtěl svými kompozicemi »*Victorien Liedern*« postavit hudební památník vítězství u pevnosti Ráb a současně navázat na biblickou starozákonní tradici vítězných, a pochvalných žalmů, kterou by ospravedlnil nutnost vést spravedlivou a Bohem posvěcenou válku proti tureckým dědičným nepřátelům. Skladatel touto svou protiturecky zaměřenou kompozicí oslavující křesťanské bojovníky přispěl k dobové propagandě a upozorňováním na slávu a čest Turkobijců posílil vůli k boji a současně i vlastenectví. V tomto ohledu se autor patrně inspiroval z dobových protitureckých kázání a dalších publicistických projevů, které během patnáctileté války s Turky vycházely v hojném počtu po celé Svaté říši římské.²⁹²

Sbírka *Tympanum militare, Ungerische Heerdrummel und Feldgeschrey* obsahuje pět dvoudílných šestihlasých kompozic (viz tabulka):

²⁹¹ Mírná odchylka v drážďanském exempláři: »*Euer Gnaden Gestrengkeiten Achtbarweiß[en] und gunsten Untertheniger dienstgehorsamer und treuwilliger.[...]*«

²⁹² V 16. století byl nejvýraznější vzestup ediční činnosti v oblasti turcic zaznamenán především na počátku patnáctileté války (rok 1595), kdy se „*věci vyvíjely pro křesťanské zbraně nadějně.*“ (tyto údaje citovala autorka z: RATAJ, s. 18-20; HERMANN, s. 48, 51; Musik und Krieg, s. 70-71; SVOBODA, s. 170).

I.	Ungerische Heerdrummel
	1. Nun Edle Music hochgeehrt. Der Erste Theil.
	2. Jetzt wir ein neues fangen an. Der Ander Theil.
II.	Feldgeschrey des Christlichen Ungrischen Kriegesvolckes
	1. Rüst euch jhr tapffern Kriegesleut. Der Erste Theil.
	2. Wolauff/ wolauff baldt auff die Pferd. Der Ander Theil.
III.	Siebenbürgische Heerpaucken
	1. Allher/ allher/ Jhr lieben Knecht. Der Erste Theil.
	2. Frisch auff/ Frisch auff tapffer dran. Der Ander Theil.
IV.	Victorien Lied/ der Christlichen Mannhafften Kriegeshelden der Vestung Rab
	1. O Jesu Christe dein gewalt. Der Erste Theil.
	2. Weil dann die Feind erlegt mit Gott. Der Ander Theil.
V.	Praelium Ungaricum, Divo Imperatori RODOLPHO II. decantatum
	1. Magnamini Heroës. Prima pars.
	2. Pro patria pugnare pium est. Secunda pars.

Pořadí a tituly jednotlivých skladeb kladou otázku, zda se jedná o cyklus battaglií, nebo jde o volnou sbírku kompozic. Z textové, tóninové a kompoziční struktury jednotlivých zpěvů vyplývají tyto závěry. Zatímco kompozice I až IV jsou podloženy německým textem a jejich tóniny navazují na tradici battagliových kompozic Janequina a Wercorena (iónský F-modus s předznamenáním b-rotundum), v kompozici V byla použita latina a tóninové uspořádání je odlišné od předcházejících zpěvů (iónský C-modus).

Ze čtyř kompozic s německým textem kompozice I (*Ungerische Heerdrummel*), II (*Feldgeschrey des Christlichen Ungrischen Kriegesvolcks*) a IV (*Victorien Lied/ der Christlichen Mannhafften Kriegeshelden der Vestung Rab*) odpovídají textově-obsahové, hudební a dramaturgické stránce battagliového cyklu založené Janequinem („příprava k bitvě-bitva-oslava vítězství“). Kompozice III (*Siebenbürgische Heerpaucken*) z tohoto cyklického principu vypadává na základě tří výrazných kompozičních znaků. Jedná se především o přímý sled kompozic I, II a IV spojený na začátcích a koncích v ojedinělých hlasových polohách; dalším společným znakem kompozic I, II a IV je použití melodického motivu (c-d-e-f-g-a-g příp. f-g-a-b-c-d-c)²⁹³ a využití zvukomalebných hlásek v polyfonní faktuře.²⁹⁴

²⁹³ Demantius tímto motivem navázal na tradici battagliových kompozic Janequina, Wercorena a Mateo Flechy staršího. Motiv nepřináší žádný konkrétní afekt a skladatel jej využil pouze jako vnitřní spojující klíč uvnitř celého cyklu. Původ a význam této tónové řady nám není znám. Reinhard Kade (s. 483) se domnívá, že se jedná

V následujícím textu se zaměříme na obsah jednotlivých zpěvů.

První část *Ungerische Heerdrummel* představuje úvodní proslov k publiku, který se však nevztahuje k bitevní tématice.²⁹⁵ Druhá část (I/2) líčí přípravu k bitvě, ve které autor vyzývá křesťanské bojovníky z různých zemí – »*francouzští jezdci, němečtí hrdinové, stateční Čechové, Vy odvážní Slezané, Vy šlechtění Sasové*«²⁹⁶ – ke společnému tažení proti dědičnému nepříteli říše. Současně zdůrazňuje jejich „národní“ povahové rysy: »*uherskou statečnost, vlašskou/italskou rychlost a německou odvahu*«²⁹⁷. Využitím pestré škály zvukomalebných slabik se posluchač ocitá na bojišti, kde se mísí pokřik oznamující poplach²⁹⁸ s duněním kopyt koní křesťanské jízdy a doprovázený výstřely z pušek a děl²⁹⁹.

V první části druhé kompozice *Feldgeschrey des Christlichen Ungrischen Kriegesvolcks* nabádá autor všechny bojovníky k odvaze, neohroženosti a věrnosti.³⁰⁰ Ve druhé části *Feldgeschrey* (II/2) představující bitvu vybízí autor k popohnání koní³⁰¹, k hrdinství a statečnosti bojovníků³⁰² a oprávněnosti války³⁰³, protože »*Bůh stojí při nás*«³⁰⁴. Současně autor uvádí, jak se k nepříteli zachovat: »*nešetřete nikoho, bijte je s radostí, tlučte je všechny až k smrti, jako by to byla prasata*«.³⁰⁵

Třetí část *Siebenbürgische Heerpaucken* poprvé pojmenovává společného nepřítele – Turka³⁰⁶ – , nabádá křesťanské bojovníky k boji: »*držte se dobře, sekáním a bodáním, dejte*

---

o motiv propůjčený z písně *Tandernaken* rozšířeně v Porýní. Toto tvrzení však Hermann (s. 59-60) zpochybňuje, protože spojení písně s tradicí battaglie z obsahu písně nevyplyvá a uvedení skladatelé dle tvrzení Hermanna prokazatelně tuto píseň neznali. Hermann vidí původ tónové řady v instrumentální hudbě polních trubačů (motiv se ve sbírce *Tympanum militare* objevuje v taktách 1-14 (I/1); 179-185 (I/2); 89-91 (II/1); 17-24 (II/2); 75-83 (IV/1); 147-164 (IV/2).

²⁹⁴ Tyto údaje čerpala autorka z: HERMANN, s. 53-55.

²⁹⁵ »*Nun Edle Music hoch geehrt/Bis/her viel freuden hast gemehrt/Mit Harpfen und mit Lauten klang/mit allerley lieblichem gsang/Mit tanzen springen Musicieren/mit kurtzweiligem jubiliren.*«

²⁹⁶ »[...] *Ir Fränckischen Reuter euren muth/ zun Teutschen Helden setzen thut/ Ir tapffern Behmn/ Ir Schlesier steht Manhafftig/ bey unserm Heer/ Ir Sachsen und gantz Ritterschafft seidt keck [...]*«. Motiv křižácké výpravy zpřítomňuje Demantius užitím francouzských jezdců, kteří se však vojenských střetů v rámci patnáctileté války neúčastnili. Jmenování ostatních středoevropských etnik mělo s největší pravděpodobností finanční význam, protože Demantius v těchto oblastech žil a působil.

²⁹⁷ »[...] *Ungrische Mannhafftigkeit, Welsche geschwindigkeit, Teutschen Helden [...]*«

²⁹⁸ »[...] *wolher ir Helden alle gescheid in Gottes Namen fangt an den streit [...]*«

²⁹⁹ »*trap/ trap/ trippe trap/ trappe/ trappe/ trip trap/trarararara/wette wette wan/ wirrerum/lerm/ lerm/allarm/pom bidi pom/diri diri diride/kirff/ korff trifft/ troff/puff puff/sasasasasa/bidi bidi pom pom*«

³⁰⁰ »[...] *seidt keck und unverzagt [...]* steht einander bey/ seidt nicht ungetreu [...]

³⁰¹ »*Wolauß bald auff die Pferd [...]*«

³⁰² »[...] *thut ir nur euer best/ das glück wil han ein tapffern Mann [...]*«

³⁰³ »[...] *wir han zum Kriege fug und recht [...]*«

³⁰⁴ »[...] *Wolan seit getreu/ Gott steht uns bey [...]*«

³⁰⁵ »[...] *und schlagt in hauffen das es kracht/schont niemands/ schlagt mit freuden drein/schlagt all zu todt als werens Schwein [...]*« (tento údaj citovala autorka z: SVOBODA, s. 169).

³⁰⁶ »[...] *gebt den Türcken gute kappen [...]*«

*Turkům správně sekance [...] nepolevujte a neustávejte v boji*³⁰⁷ a současně zdůrazňuje vzájemnou pomoc svým spolubojovníkům, kdy »žádný nesmí druhého opustit«³⁰⁸. Jedině společnými silami, statečností a odvahou, ať už je bojovník rytířem či pouze pacholkem jezdce, se dojde k vítězství.³⁰⁹

Čtvrtá kompozice nazvaná *Victorien Lied/ der Christlichen Mannhafften Kriegeshelden der Vestung Rab* je oslavou vítězství, ve které je vzdáváno poděkování Ježíši Kristu za jeho »moc a silnou pomoc«³¹⁰. Zatímco Turci získali svou porážkou »věčnou hanbu a výsměch«³¹¹, křesťané si zajistili »slávu a velkou kořist«³¹², nikoliv však hmotnou, ale »pro vlast dobrý mír a pokoj«³¹³. Nyní se autor plně oddává zpěvu a radosti z vítězství.³¹⁴

Poslední skladba *Praelium Ungaricum* věnovaná císaři Rudolfovi II. podložená latinským textem pouze reflektuje tureckou hrozbu a její úspěšné odvrácení v abstrahované idealizované rovině. V první skladbě *Praelium Ungaricum* jsou opět oslavováni udatní hrdinové zúčastněných národů³¹⁵, které autor vyzývá k boji³¹⁶, přičemž »jejich obklíčení neunikne nikdo, čímž se naplní smutný osud tureckého království«³¹⁷. Druhá část *Praelium Ungaricum* se nese ve znamení oslav a vyjádření radosti z vítězství zpěvem.³¹⁸ Nadšení z poražení nepřítele vrcholí na konci skladby prostřednictvím zvukomalebných slabik: »juch, juch, juch, juch«.³¹⁹

Na základě textové analýzy lze konstatovat, že Demantiova sbírka *Tympanum militare* přispěla k dobové propagandě a byla s největší pravděpodobností ovlivněna tureckým kázáním a tureckou písňovou publicistikou. Charakteristické znaky v textech kompozic, které se shodují s obrazy a představami Turka v myšlení tehdejší společnosti, je jednotící

³⁰⁷ »[...] halt euch wol/ mit hauen und mit stehen/ gebt den Türcken gute kappen [...] biß wir die feinde müde machen/schiesset frisch drein/ das es thut krachen. « (tento údaj citovala autorka z: SVOBODA, s. 169).

³⁰⁸ »[...] keiner den andern thu verlassen [...]« (tento údaj citovala autorka z: SVOBODA, s. 169).

³⁰⁹ SVOBODA, s. 169.

³¹⁰ »[...] O Jesu Christe dein gewalt/Preisen wir all so mannigfalt [...]« (tento údaj citovala autorka z: SVOBODA, s. 169).

³¹¹ »[...] und darvon tragen ewign Spott [...]«

³¹² »[...] wir aber rhum und groß beut darzu [...]«

³¹³ »[...] dem Vatterland gut fried und ruh [...]« (tento údaj citovala autorka z: SVOBODA, s. 169).

³¹⁴ »[...] So wollen wir singen/ Victori, So wollen wir singen/ Victori [...]«

³¹⁵ *Magnanimi Heroës, Myse, Itale, Belga, Boheme Et tu Silesi, Saxo Austriace atque Borusce [...]«*

³¹⁶ »[...] pugnate viri, non cernitis hostem? Ei agite, oppugnat hostem, expugnat que fortes [...]«

³¹⁷ »[...] Cingite crudeles cuncti vos fortiter hostes, Evadat nemo, referat qui Tristia fata Turcarum regi [...]«

³¹⁸ »[...] Gaudete sodales, gaudete, audete, atque instate, Deus fugat hostem [...]«

³¹⁹ SVOBODA, s. 169.

křesťanský svět bojující proti dědičnému nepříteli³²⁰; dále přesvědčení o nutnosti společného postupu, ohledu na své spolubojovníky, vzájemná pomoc před nepřáteli a především názor, že válečníci se nedopouští ničeho zlého, když pobíjejí Turky jako zvířata³²¹. Historicky přesný průběh bitvy, jak ho popisují dobové kroniky³²² se v *Tympanum militare* představilo jen obecně. Tímto znakem sbírka zcela odpovídá tendencím, které se dostaly do battaglií v druhé polovině 16. století (viz výše).³²³

Následující část se bude zabývat popisem a analýzou kompozičních prostředků použitých ve sbírce.

První kompozici *Ungerische Heerdrummel* charakterizuje Reinhard Kade jako „*Eine Apostrophe an die Macht der Musik [...]*“ a srovnává ji s tehdejšími pašijovými zhudebněními. Argumenty těchto závěrů však autor ve své studii neuvádí.³²⁴

Jak již bylo uvedeno výše, první část kompozice *Ungerische Heerdrummel* (I/1) tvoří úvodní proslov k publiku, který se nevztahuje k bitevní tematice. Autor se patrně inspiroval tehdejší německou písňovou a madrigalovou lyrikou a ve formě oblíbeného tance, případně ansámblové písně svůj text zhudebnil.³²⁵

Druhá část *Ungerische Heerdrummel* (I/2), která je z celé sbírky textově nejobsáhlejší, využívá ve své kompoziční struktuře mnoha protikladů. Skladatel zde střídá skromný počet hlasů s prokomponovaným vícehlasem (a to často v rámci dvojice veršů), mísí krátké polyfonní pasáže s mohutnými homofonními zvukovými bloky, bezprostředně za sebou spojuje akordy chromatické terciové příbuznosti (G-dur + Es-dur, C-dur + A-dur + F-dur) a využívá tónomalebných a zvukomalebných slabik a motivů (např. »trap, trap, trippe, trap« naznačuje dusot koňských kopyt, »lerm« a »allarm« představuje volání a bitevní povyk a »trrarara« naznačuje polní fanfáry). Všechny výše uvedené postupy předjímají další bitevní šum.³²⁶

³²⁰ Myšlenka *Res publica christiana* byla součástí většiny propagandistických spisů, konkrétně tehdejších vojensko-politických napomenutí a kázání (tyto údaje čerpala autorka z: RATAJ, s. 149, 155, 350-357).

³²¹ V představách tehdejší společnosti byl Turek nepřítel všech křesťanů, protože odmítal Krista a ctil proroka Mohameda. Jakožto člověk bez pravé víry nebyl Turek ani člověkem, ale „nečistým psem“, který má menší rozum (tyto údaje čerpala autorka z: RATAJ, s. 234, 275).

³²² Např. Hieronymus Ortellius, *Chronologia Oder Historische beschreibung aller Kriegsempörungen*, Nürnberg 1602.

³²³ HERMANN, s. 58; Musik und Krieg, s. 73.

³²⁴ KADE, s. 482.

³²⁵ HERMANN, s. 56; Musik und Krieg, s. 71.

³²⁶ HERMANN, s. 58.

Explicitní označení dědičných nepřátel (Turků) se v textu kompozice I/2 neobjevuje. Werner Braun a před ním Reinhard Kade tuto skutečnost vysvětlují užitím zvukomalebných slabik »wette wette wan/ wirrerum«³²⁷, ve kterých spatřovali ohlasy turecké řeči a tedy nepřímý odkaz na křesťanské úhlavní nepřátele.³²⁸

Odborná literatura poukazuje na blízký vztah textové pasáže »*Wolher ir Helden unverzagt/ hört was man jetzund neues sagt/ man will noch nicht in Ungerland/ ablassen von dem Kriegen stand/ [...]*« s dochovanými tureckými písněmi.³²⁹ V této souvislosti je nutné upozornit na skutečnost, že se jedná o jediné místo v celé sbírce, kde skladatel pracoval pouze se dvěma hlasy (alt a tenor I).

Druhá kompozice sbírky *Feldgeschrey des Christlichen Ungrischen Kriegesvolckes* přináší ve srovnání s předešlou kompozicí hudebně jen velmi málo nových elementů. V první části *Feldgeschrey* (II/1) opakuje skladatel podstatné dramaturgické momenty (odjezd do bitvy), které jsou představeny v podobné formě s bitevním hlukem jako tomu bylo v první kompozici (I/2). Druhá část (II/2) představuje bitvu samotnou.³³⁰

Čtvrtá kompozice *Victorien Lied/ der Christlichen Mannhafften Kriegeshelden der Vestung Rab* se ve svém zhudebnění liší od předchozích skladeb (I a II) využitím zcela jiných obsahových a stylových elementů. Z obsahového hlediska Demantius zcela opomíjí historický okamžik bitvy a ústup nepřátel, čímž dosahuje viditelného kontrastu mezi válečnou akcí na straně jedné (II/2) a klidem zbraní na straně druhé (IV/1). Co se týče stylových elementů, přijímá Demantiova kompozice *Victorien Lied* (IV/1, 2) stylové prostředky německé ansámblové písně a módních tanců (podobně jako v I/1). Touto skutečností zcela odpovídá tendencím, které se objevily v battagliích po druhé polovině 16. století, kdy se do jejich struktury zcela běžně dostávaly prvky světských a duchovních hudebních druhů.³³¹

Na začátku čtvrté kompozice *Victorien Lied* skladatel střídá polyfonní struktury (verš 1 a 4) se dvěma homofonními oddíly v trojdobé menzuře (verš 2 a 3). Po přísně motetově

³²⁷ BRAUN (sl. 1298) čte jako »Wette, Wette war, wirrerum«, zatímco KADE (s. 482) čte jako »Wette, Wette Wau, Wirrerum«.

³²⁸ BRAUN, sl. 1298; KADE, s. 482.

³²⁹ V oblasti středního Německa uvádí odborná literatura *Türkengebet* Davida Teuchera vydanou v roce 1595 a tureckou píseň k příležitosti vítězství u pevnosti Ráb od augsburského měšťana Samuela Dilbauma. Obě písně se přibližují Demantiovu konceptu co se obsahové (volba slov, propagandistické působení kompozice) a formální (párové rýmování po osmihláskách) stránky týče. Žitavské turecké válečné písně *Ein Neu Liedt vonn den Zug wieder den Türcken ins Ungerlandt* a *Gespräch zwayer Krieg Leute* (viz kap. 1.5 této práce) nevykazují žádné textové shody s Demantiovou kompozicí. Jejich existence dokládá recepci tureckých písní v Žitavě v období tzv. „Dlouhé turecké války“ (tyto údaje čerpala autorka z: RATAJ, s. 359; HERMANN, s. 57).

³³⁰ HERMANN (s. 60) se dokonce domnívá, že druhá kompozice *Feldgeschrey* mohla být prováděna bez cyklického propojení, protože její úvod a závěr působí uzavřeným dojmem jako samostatná battaglia.

³³¹ BRAUN, sl. 1297; HERMANN, s. 34-35, 61.

zhudebněném úseku následuje opět volné hudební zpracování vítězného jásotu, polních signálů s oslavou Ježíše Krista. Z novějších konceptů využívá Demantius v kompozici IV/1 princip dvousborovosti, kdy rozděluje šest hlasů do dvou antifonálních skupin. V této souvislosti lze vidět inspiraci v kompozicích benátských autorů (především Andrea Gabrieliho a jeho *battaglie Sento un rumor*). Demantius uzavírá první část kompozice *Victorien Lied* jen polovičním závěrem, čímž umocňuje textový protiklad obou částí kompozice. Zatímco poslední verš první kompozice vzdává díky Bohu za vítězství³³², první verš druhé skladby³³³ se vysmívá nepřátelům. Druhá část *Victorien Lied* (IV/2) využívá rétorických figur na dvojicích významově protikladných párů slov (např.: »*Gott-Spott, leid-freud, gringe leut-groß ehr*«). Závěr čtvrté skladby tvoří válečné motivy, figury a zvukomalebné vyličení vítězného povyku s fanfárami a dělostřelbou, která byla využita nejen jako smrtonosná hrozba v bitvě, ale také jako prostředek oznamující vítězství.³³⁴

Sbírka *Tympanum militare* se na rozdíl od *battagliá* Janequina a Werrecorena výrazně vyčleňuje společenským směřováním svých německých kompozic (I-IV). Tyto skladby nevykazují stavovsky definované omezení na čistě aristokratické publikum, ale orientují se rovněž na měšťanské publikum. Především třetí kompozice *Siebenbürgische Heerpaucken* (III) se explicitně dovolává městského stavu, přičemž pobídka k rytířství městského vojáka »*lieben Knecht*« může být interpretována jako povzbuzení občanů, aby statečností a udatností v boji aspirovali na rytířský stav. Tuto domněnku dokládá autor popisem vojenského stavu v předešlých dvou kompozicích (I, II), kdy kavalérie³³⁵ byla charakterizována jako aristokratická část armády, zatímco pěší vojsko se rekrutovalo z řad měšťanstva. Skladatel v kompozici *Siebenbürgische Heerpaucken* tematizoval dobývání, bodání, boj a střílení žoldnéřů³³⁶ a jejich statečné rytířské chování. Pobídka k rytířství mohla rovněž souviset s povýšením libereckého pána Melchiora z Redernu do rytířského stavu.³³⁷

Pátá kompozice *Praelium Ungaricum, Divo Imperatori RODOLPHO II. decantatum* (doslovně »*Božskému císaři Rudolfo II. zazpíváno*«) oslavující majestát císaře Rudolfa II. má s předešlými částmi sbírky jen málo společného. Z hudebního hlediska podřizuje autor hudební formu hexametrum latinské básně, což je zřejmé zejména ve srovnání bitevních scén.

³³² »[...] Gott lob sie liegen all zu hauff.«

³³³ »Weil dann die feind erlegt mit Gott/ und darvon tragen ewign Spott [...]«

³³⁴ HERMANN, s. 62-64.

³³⁵ »Wolher/ ir Reuter Edler art« (I/2); »Ir vom Adel werth/ schwingt euch auff die Pferd« (II/1).

³³⁶ »[...] halt euch wol/ mit hauen und mit stehen/ gebt den Türcken gute kappen/ daß sie nach dem athem schnappen [...]«

³³⁷ HERMANN, s. 65-66; Musik und Krieg, s. 73-74.

Demantius i zde líčí výzvu k lidu Svaté říše římské³³⁸, hřmot trumpet, třaskání dělostřelby, údery bubnů, cval koní a konečný vítězný jásot, přičemž německé zvukomalebné slabiky převádí do latiny (německé »sassassa« bylo transformováno na »tax tax taxque«, zvuk dělostřelby »bidibom« byl přeměněn na »bidibumb bidibumbque/pom bidibidi bomb«). Hymnický způsob hudebního zpracování a bitevní líčení ukazuje skladatel (oproti předešlým čtyřem skladbám) nikoliv v realistickém dění, ale jako projekci na abstrahující idealizované rovině.³³⁹

Vnější znaky odlišnosti páté kompozice – jiný modus a použití latinského textu – interpretoval Reinhard Kade jako kratší shrnutí celého bitevního líčení s využitím latinského hexametru určeného „für die klassisch Gebildeten“.³⁴⁰ Důvody tohoto závěru vidí odborná literatura ve skutečnosti, že latina byla považována nejen za jazyk vzdělanců, řeč a komunikační prostředek císaře, tedy znak ohraničení od nevzdělaných vrstev, ale také jako výraz životního pocitu univerzálního řádu a symbol jednotného Římského císařství. Císař byl až do katastrofy třicetileté války zosobněním vnitřního a vnějšího pořádku, jistoty a kontinuity univerzálního císařství. Rudolf II. rozvíjel tuto říšskou ideu jednoty Habsburků, která v sobě spojovala důstojnost a božský původ císařské moci, jednotu křesťanstva, posvátnost říše, přičemž císař svému poslání jako ochránce křesťanské Evropy a jediný vítěz nad Turky hluboce věřil.³⁴¹

Rudolf II. však patřil nejen k politickým, ale také k významným kulturním osobnostem své doby. Císařovy zájmy v oblasti okultních věd, astrologie, alchymie, uměleckého mecenášství a sběratelství vyzdvihly pražský dvůr k nejvýznačnějším uměleckým a kulturním centům v Evropě.³⁴²

O tom, že se skladatel během svého života zajímal o pražský dvorní život, jeho kulturu a hudbu, dokládá částečně dochovaná hudební sbírka z freibergské doby, která krom jiných obsahovala díla skladatelů působících v jižní části Říše s přímými vztahy k pražskému dvoru.³⁴³

---

³³⁸ »Magnanimi Heroës, Myse, Itale, Belga, Boheme, Et tu Silesi, Saxo Austriace, atque Borusce [...]«

³³⁹ HERMANN, s. 67-69; Musik und Krieg, s. 74.

³⁴⁰ Tento údaj citovala autorka z: KADE, s. 483.

³⁴¹ HERMANN, s. 66- 67, 72; Musik und Krieg, s. 74; EVANS, Robert John Weston, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*, Praha 1997, s. 19, 27-29 (dále jen EVANS).

³⁴² HERMANN, s. 73-74; EVANS, S. 146-290; JANÁČEK, s. 244-266.

³⁴³ V dochovaných hlasových knihách, které jsou v současnosti uloženy v knihovně gymnázia ve Freibergu, se nachází krom jiných díla Lechnera, Perckheimera, Tonsora, Uttendala, Werteho, Zannotiho, Fabricia, Lassa, de Monteho, Wirckera a kompozice protestantských dvorních kapelníků R. Michaela a T. Riccia (tyto údaje čerpala autorka z: HERMANN, s. 67).

Závěrem lze konstatovat, že kompozice *Tympanum militare* netvoří cyklus battaglií, ale jedná se o volnou sbírku skladeb, které vznikaly k různým příležitostem.

Zatímco kompozice *I. Ungerische Heerdrummel*, *II. Feldgeschrey des Christlichen Ungrischen Kriegesvolcks* a *IV. Victorien Lied/ der Christlichen Mannhafften Kriegeshelden der Vestung Rab* tvoří cyklus battaglií k dobytí pevnosti Ráb, bylo *III. Siebenbürgische Heerpaucken* pravděpodobně zkomponováno při příležitosti povýšení libereckého pána Melchiora z Redernu do rytířského stavu. Poslední kompozice sbírky *Praelium Ungaricum* je výrazem obdivu k císaři jako významné politické a kulturní osobnosti a současně oslavou Rudolfa II. jako jediného vítěze nad Turky.³⁴⁴

Odborná literatura poukazuje na symbolickou spojitost Demantiovy hudební řeči s malířskými, sochařskými a jinými uměleckými skvosty, které souvisely s tureckými válkami a v Demantiově *Praelium Ungaricum* spatřuje „[...] Charakter des rudolfinischen Manierismus“.³⁴⁵

---

³⁴⁴ Císařovo osobní motto „*A.D.S.I.T.=ADIUVANTE DOMINO SUPERAVIT IMPERATOREM TURCARUM*“ (doslova „*S pomocí Boží přemohl tureckého panovníka*“). Znovuzískání pevnosti Ráb do křesťanských rukou je odbornou literaturou považováno za nejúspěšnější vojenskou akci během Rudolfova panování (tyto údaje čerpala autorka z: EVANS, s. 205, 207-208).

³⁴⁵ Na paměť vítězství u Rábu byly vyraženy památné medaile s tematikou turecké války od Hanse Vermeyense s připsím „*Gott dem Herrn Lob a Dank daß Raab wieder kommen in der Christen Hand*“. Dále byly zejména v Dolním Rakousku při cestách vztyčovány na znamení díky Bohu tzv. rábské kamenné kříže. Na císařovu objednávku vznikaly sochy a reliéfy od Adriaena de Vries (*Alegorie na turecké války* z let 1603-1604), malby a reliéfy s náměty turecké války od Bartolomea Sprangera (*Alegorie ctností Rudolfa II.* z roku 1592; *Bellona dující na roh války*) a Hanse von Aachena (*Alegorie na turecké války*). Průběh bitev byl v těchto obrazech upozaděn ve prospěch alegorických výjevů a symbolů oslavujících panovníka a uvedená díla vyjadřovala habsburkou „státní ideu“, v níž Habsburkové vystupovali jako obránci Evropy před osmanskou hrozbou (tyto údaje čerpala autorka z: HERMANN, s. 71, 74; Musik und Krieg, s. 74; EVANS, s. 197-234; RATAJ, s. 56, 177, 199-201; JANÁČEK, s. 337).

3. 2 Sbíрка *Tympanum militare* z roku 1615

Druhým vydáním sbírky *Tympanum militare* v roce 1615³⁴⁶ se Demantius zařadil do okruhu skladatelů, kteří reagovali na nevšedně velkou popularitu původních kompozic a své battaglie složené původně pro určitou historickou událost v novém vydání prezentoval v poněkud pozměněné podobě.³⁴⁷

Názorný příklad velké popularity představuje Janequinova *La Guerre* (1528), která se mezi léty 1528 až 1559 dočkala deseti vydání tiskem.³⁴⁸ Autor svůj původně čtyřhlasý chanson-battaglii upravil v roce 1555 do pěťihlasé podoby, přičemž textová a kompoziční struktura skladby byla výrazně ovlivněna aktuální politickou a společenskou situací ve Francii za vlády Jindřicha II. (vládl 1547-1559).³⁴⁹

Podobně jako Janequinova *La Guerre* také Demantiovo nové vydání *Tympanum militare* reflektovalo změny v politické, společenské, kulturní a hudebně-estetické oblasti, které nastaly v prvních dvou desetiletích 17. století (viz níže).

V roce 1606 skončila „Dlouhá turecká válka“ žitvatorockým mírem, čímž Svatá říše římská ztratila prostředek „turecké hrozby“, který stmeloval jinak vyhocené náboženské spory v Říši. Císař Rudolf II. v roce 1612 umírá a nástupcem se stává jeho bratr Matyáš.³⁵⁰ V osobním životě skladatele nastaly rovněž změny. Demantius se stal v roce 1604 kantorem tehdy význačného saského města Freiberg. V roce 1611 mu bylo uděleno občanství a v roce 1613 se podruhé oženil. Do roku 1615 byla vydána tiskem poměrně velká část jeho díla, která skladatelovi zajistila slávu a uznání.³⁵¹

---

³⁴⁶ Sbíрка se dochovala v jediném neúplném exempláři, který je v současné době uložen v Sächsische Landesbibliothek – Staats-und Universitätsbibliothek v Drážďanech, sign. Mus. 1359-H-2, [tenor chybí]. Tyto údaje čerpala autorka z: RISM A/I/2, s. 340.

³⁴⁷ Existují nová vydání battaglií s mnohačetnými hudebními citacemi, parafrázemi, parodiemi motivů, témat či celých battagliových částí; dále také mše „a la Battaglia“ či úpravy známých battagliových kompozic do instrumentální podoby (tyto údaje čerpala autorka z: HERMANN, s. 75; Musik und Krieg, s. 77).

³⁴⁸ Tento údaj čerpal BRAUN (sl. 1297) z: Johann Herczog, *Die Entstehung der Battaglia*, 1983, s. 210.

³⁴⁹ Janequin odstranil jméno Františka I. ve prospěch všeobecněji užívaného „*Roi de France*“ a stejně tak i odkazy na bojující německé žoldnéřské vojenské jednotky, čímž vymazal vzpomínku na původní historickou událost z roku 1515 a oddálil realistické bitevní líčení (tyto údaje čerpala autorka z: HERMANN, s. 75; Musik und Krieg, s. 77).

³⁵⁰ JANÁČEK, s. 338, 511; PÁNEK, Jaroslav, BŮŽEK, Václav, VOREL, Petr, *Kronika českých zemí. Doba předbělohorská 1526-1617*, Praha 2003, s. 266, 291.

³⁵¹ Jedná se konkrétně o 3 sbírky duchovních a 8 sbírek světských kompozic, dále 5 skladeb k významným příležitostem a oba hudebně-teoretické spisy, přičemž druhý (*Isagoge artis musicae*) byl do roku 1615 třikrát vydán tiskem (srov. s kapitolou 1.3 této práce).

Z hudebně-estetického hlediska se odráží v battagliové hudbě prvních dvou desetiletí 17. století dvě tendence: narůstající počet hlasů³⁵² a značná obliba antické mytologie a alegorických motivů.³⁵³

Druhé vydání sbírky *Tympanum militare* bylo vytištěno v Norimberku, tentokrát však nikoliv u Kathariny Dietrich, ale u Balthasara Scherffa na náklady Davida Kauffmanna. Oproti prvnímu vydání však pramen neobsahuje předmluvu ani dedikaci. Bohužel nejsou dochovány žádné písemné prameny, které by přímo vysvětlovaly motivaci skladatele k tomuto novému vydání.

Titulní list a seznam kompozic zřetelně dokládá hudebně-estetické změny, které se udály v prvních dvou desetiletích 17. století:

»*TYMPANVM MILITARE, Allerley Streit und Triumph Lieder/ Alß: Helden mut/ Martialisches wesen/ Heerdrummel/ Feldgeschrey/ Schlachten/ Venus Krieg/ Friedseeligkeit/ und Liebes verbündtniß. Allen Mannlichen und Tapffern Kriegeshelden/ so mit Ritterlichem gemüthe pro aris & focis gestritten/ und so es die not/ und wolffahrt deß Vatterlandes erfordert/ noch zu Streitten geneiget. Zu sonderbahrer Ehre/ Lob/ Ruhm/ und freudigem gedächtniß/ jetzund auffß neue/ mit besonderm fleiß in 5. 6. 8. und 10. Stimmen gar artlich gebracht/ und so wol mit Menschlicher Stimme/ alß mit allerhandt Instrumenten zu Musiciren gantz freudig und anmutig. Verbessert/ augiret, und anderweit publiciret Durch CHRISTOPHORVM DEMANTIVM, Musicum Freiberg: Hermund. CANTVS. Gedruckt zu Nürnberg/ bey Balthasar Scherff/ In verlegung David Kauffmanns. MDCXV.*«³⁵⁴

»*Register der Martialischen Gesänge/ Mit fünff/ Sechs/ Acht und Zehen Stimmen.*

1. Ein Liedlein woln wir Singen. Erster Theil.

³⁵² Podle HERMANNA (s. 77-78) vedl stále větší počet hlasů – osmi- až šestnáctihlas – k vicesborové koncipované hudební sazbě.

³⁵³ BRAUN, sl. 1295-1297.

³⁵⁴ Christoph Demantius, *Tympanum militare, Allerley Streit und Triumph Lieder*, Nürnberg, Balthasar Scherff 1615, titulní list. Překlad titulního listu: »*Tympanum militare, rozmanité válečné a vítězné písně/ o: hrdinské statečnosti/ válečnictví/ vojenském bubnování/ polním křiku/ bitvách/ milostné válce/ mírumilovnosti/ a lásce. Všem statečným a udatným válečníkům/ s bojovnými sklony/ kteří čestně bojovali za umění & hlasy/ a tak podporovali blaho i bídu vlasti. Nyní a nově zkomponováno ke zvláštní poctě/ chvále/ slávě/ a radostné paměti/ především pro 5. 6. 8. a 10 hlas/ a to jak ke zpěvu/ tak k hraní nejrozličnějšími nástroji /a to způsobem veselým a půvabným. Vylepšeno/ rozšířeno, a jiným způsobem publikováno Christophem Demantiem, hudebníkem ve Freibergu: Hermund. CANTVS. Vytlačeno v Norimberku/ u Balthasara Scherffa/ na náklady Davida Kauffmanna. MDCXV.*«Citováno podle exempláře v Sächsische Landesbibliothek – Staats-und Universitätsbibliothek Dresden, Musikabteilung, sign. Mus. 1359-H-2 (německý text titulního listu a seznam kompozic byl transliterován).

2. *Wann sie nur hörn die Drummel/ Ander Theil.*
3. *O Music Schatz die fröligkeit. Der Erste Theil.*
4. *Frisch auff jhr werthen theuren Heldt. Der Ander Theil.*
5. *Darumb jhr tapffern Kriegesleut. Der Dritte Theil.*
6. *Nun Edle Music hochgeehrt. Der Erste Theil.*
7. *Jetzt wir ein neues fangen an. Der Ander Theil.*
8. *Rüst euch jhr tapffern Kriegesleut. Der Erste Theil.*
9. *Wolauff/ wolauff baldt auff die Pferd. Ander Theil.*
10. *Allher/ allher/ Jhr lieben Knecht. Der Erste Theil*
11. *Frisch auff/ Frisch auff tapffer dran. Der Ander Theil.*
12. *O Jesu Christe dein gewalt. Erster Theil.*
13. *Weil dann die Feindt erlegt mit Gott. Ander Theil.*
14. *Magnanimi Heroes. Prima pars'.*
15. *Pro patria pugnare pium est. Secunda pars.*
16. *Magnanimi procures'. Prima pars.*
17. *Magnanimi procures, nunc strepat. Altera pars.*
18. *In Venus Krieg ich ziehen wil. ab 8. Erste Theil.*
19. *Der Feindt ist in die flucht gejagt. ab 8 Der Ander Theil.*
20. *Apollo Gott der Music Kunst. Dialogus ab 8.*
21. *O Echo in dem tieffen Thal. â 10. «³⁵⁵*

Z nového podtitulu sbírky »*Allerley Streit und Triumph Lieder*« je zřejmé, že kdysi oslavovaná událost z turecké války již netvoří hlavní motiv pro 21 skladeb obsažených v novém tisku. Na základě důkladnějšího zkoumání obsahu jednotlivých kompozic se domnívám, že písně, moteta a dialogy tvoří celkem osm navzájem propojených tematicko-programních okruhů. Jedná se konkrétně o *Heldenmuth* a *Martialisches Wesen* (kompozice č. 1-5), které uvádí důvody konfliktu. Dále pokračují *Heerdrummel*, *Feldgeschrey*, *Schlachten*, *Venuskrieg* (kompozice č. 6-17) popisující konflikt samotný. Sbírkou zakončují *Friedseeligkeit* a *Liebesverbündtniß* (kompozice č. 18-21), ve kterých se konflikt uklidňuje. Poslední čtyři skladby (č. 18-21) se zakládají na čistě alegorických a mytologických motivech.³⁵⁶

³⁵⁵ Citováno podle exempláře v Sächsische Landesbibliothek – Staats-und Universitätsbibliothek Dresden, Musikabteilung, sign. Mus. 1359-H-2.

³⁵⁶ HERMANN, s. 79-80; Musik und Krieg, s. 78-79.

Tématické okruhy	Kompozice
Helden muth	I. Helden muth
	1. Ein Liedlein woln wir Singen. Erster Theil.
	2. Wann sie nur hörn die Drummel/ Ander Theil.
Martialisches wesen	III. Martialisches wesen
	3. O Music Schatz die fröligkeit. Der Erste Theil.
	4. Frisch auff jhr werthen theuren Heldt. Der Ander Theil.
	5. Darumb jhr tapffern Kriegesleut. Der Dritte Theil.
Heerdrummel	VI. Ungerische Heerdrummel
	6. Nun Edle Music hochgeehrt. Der Erste Theil.
	7. Jetzt wir ein neues fangen an. Der Ander Theil.
Feldgeschrey und Schlachten	VIII. Feldgeschrey des christlichen Kriegesvolckes
	8. Rüst euch jhr tapffern Kriegesleut. Der Erste Theil.
	9. Wolauff/ wolauff baldt auff die Pferd. Der Ander Theil.
	X. Siebenbürgische Heerpaucken
	10. Allher/ allher/ Jhr liebenKnecht. Der Erste Theil.
	11. Frisch auff/ Frisch auff tapffer dran. Der Ander Theil.
	XII. Victorienlied aller mannhafftten Kriegshelden/ nach erlangtem glückseligen Sieg
	12. O Jesu Christe dein gewalt. Erster Theil.
	13. Weil dann die Feindt erlegt mit Gott. Ander Theil.
	XIV. Praelium Ungaricum, divo Imperatori Rodolpho II. decantatum
	14. Magnanimi Heroes. Prima pars.
	15. Pro patria pugnare pium est. Secunda pars.
	XVI. Classicum auspiale
	16. Magnanimi proceres. Prima pars.
	17. Magnanimi proceres, nunc strepat. Altera pars.
Venus Krieg	XVIII. Venus Krieg
	18. In Venus Krieg ich ziehen wil. ab 8. Erste Theil.
	19. Der Feindt ist in die flucht gejagt. ab 8 Der Ander Theil.
Friedseeligkeit	XX. Dialogus Apollinis & Musici, de Pacis commoditatibus
	20. Apollo Gott der Music Kunst. Dialogus ab 8.
Liebesverbündtniß	XXI. Parecho, de conventione Amantium conjugali
	21. O Echo in dem tieffen Thal. â 10.

Jak ukazuje výše uvedená tabulka, do nové sbírky *Tympanum militare* začlenil Demantius všechny kompozice z prvního vydání (č. 6-15). Tyto skladby však v novém vydání ztrácejí úpravami titulního listu a podtitulů k některým kompozicím své historicko-politické pozadí.³⁵⁷ Změny v druhém vydání *Tympanum militare* se odrážejí rovněž ve struktuře, uspořádání sbírky a obsahu jednotlivých skladeb.

Pořadí kompozic se již nezakládalo na jejich modu, ale na počtu hlasů, přičemž s tímto uspořádáním patrně souvisel i vznik jednotlivých kompozic. Pětihlasé písně (č. 1-5) představují pravděpodobně rané Demantiovo dílo, protože textově a hudebně se tyto kompozice přibližují Demantiově sbírce *Neue teutsche Lieder* z roku 1595. Oproti tomu kompozice č. 18 až 21 vznikly pravděpodobně po roce 1600 a byly výrazně ovlivněny italskými vzory.³⁵⁸

Nejvýraznější shodu s německými kompozicemi prvního vydání sbírky *Tympanum militare* po stránce tóninové, obsahové a hudební představují písně z prvních dvou tématických skupin *Helden muth* a *Martialisches wesen* (kompozice č. 1-5).

Skladby č. 1 a 2 jsou zkomponovány v transponovaném dórsském modu G, zatímco následující tři kompozice (č. 3-5) se nacházejí v iónském modu C.

První dvě kompozice oslavují statečné a udatné hrdiny.³⁵⁹ Skladby *Martialisches wesen* (č. 3-5) oslavující válečnictví připomínají svou třídlínnou strukturou a obsahem (chvála hudby³⁶⁰-výzvy k boji³⁶¹ a bitevní hluk³⁶²-vítězný jásot³⁶³) žitavský cyklus skladeb vytvořený při příležitosti vítězství u pevnosti Ráb v roce 1598.³⁶⁴ Autor v nich využívá stejně jako v prvním vydání polní signály³⁶⁵ a „battagliový“ motiv c-d-e-f-g-a-g (č. 5)³⁶⁶.

³⁵⁷ Změna původního titulu *Ungerische Heerdrummel und Feldgeschrey* na *Allerley Streit und Triumph Lieder*; titul kompozice *Victorien Lied, christlichen Mannhafften Kriegeshelden der Vestung Rab* autor v novém vydání rozvádí do obecnější roviny: *Victorienlied aller mannhafften Kriegshelden/ nach erlangtem glückseligen Sieg*. Další drobné úpravy se objevují v textech jednotlivých skladeb č. 6-15 (viz níže).

³⁵⁸ HERMANN, s. 81.

³⁵⁹ »[...] den Kriegshel den zu ehren/ weil sie von uns abwehren/ deß Feindes grimm und wüten/ und uns tapffer behüten [...]« (č. 1)

³⁶⁰ »O Music Schatz der fröligkeit/ Labsal in aller not und leidt/ du zwingst und/ mit lieblicher art/ zum freudensviel zu mancher fart/ [...] den edlen friedt habn wir bißher/ mit hellem schall/ gepreyset sehr [...]« (č. 3)

³⁶¹ »[...] und rüstet euch tapffer zum streit/ [...] nemmt euer Sach in gute acht/ den Feind woln wir ohn alles zagen/ bald in die flucht von dannen schlagen [...]« (č. 4)

³⁶² »[...] blast auff Trommeter mit gewalt/ Trarara/ das weidlich schalt/ der Drummel schall macht uns ein muth/ bom bom bom bidi bom [...]« (č. 4)

³⁶³ »[...] jo jo Victoria, Soli Deo sit Gloria.« (č. 5)

³⁶⁴ Textové paralely »[...] risch her wir woln geschwindt daran/ ein jeder besteh seinen Man/ schiest tapffer drauff/ das pufft und kracht/ der Feindt ist schon zur flucht gebracht.« č. 4 s II/1 prvního vydání.

³⁶⁵ Č. 4 »Trarara/ bom bom bom bidi bom«; č. 5 »Trarara«.

³⁶⁶ Viz příloha 1.

V následujících kompozicích (č. 6-15) převzatých z prvního vydání došlo k mírným textovým úpravám. Všechny německé kompozice prvního vydání se v druhém vydání vyznačují novým hudebním zpracováním začátku v celkově zkrácenější podobě. Ve druhé části *Ungerische Heerdrummel* (č. 7) odstranil Demantius některé zvukomalebné části³⁶⁷, které předjímaly samotnou hudební bitvu. Dědičné turecké nepřátele autor v druhém vydání vyškrtl nejen z titulů kompozic (viz XII. *Victorienlied*), ale v textu samotném, kde »gebt den Türcken gute kappen«³⁶⁸ nahrazuje »gebt den schelmen gute kappen«³⁶⁹.

Utlumení historických motivů turecké války svědčí o skladatelově úmyslu sbírku obsahově a hudebně „modernizovat“. Oproti tomu zařazení poslední kompozice *Praelium Ungaricum* (ve druhém vydání jde o kompozice č. 14 a 15) i s explicitním opakováním věnování císaři Rudolfo II. je projevem trvalé úcty k této významné osobnosti. Demantius nezasahuje nijak výrazně do struktury kompozic *Praelium Ungaricum*³⁷⁰ a i přes mocensko-politické změny³⁷¹ zahrnuje obě skladby do nově vydané sbírky.³⁷²

Dvoudílné *Classicum auspicale* (č. 16 a 17) představuje podobný kompoziční a textový protějšek k předešlým dvěma skladbám *Praelium Ungaricum*. Oproti *Praelium Ungaricum* se však *Classicum auspicale* nevztahují ke konkrétní události ani osobě. Použitím latinského textu, využití verše jako rytmického elementu a podřízení hudební formy latinské básni popisující bitevní tematiku podobnými formulacemi jako tomu bylo v předešlých kompozicích *Praelium Ungaricum* zařazuje odborná literatura kompozice *Classicum auspicale* k hudebnímu žánru tzv. Staatsmotette.³⁷³

Proměna zhudebněné „turecké války“ k „milostné válce“ se projevuje v posledních čtyřech kompozicích sbírky (č. 18-21). Zatímco první vydání *Tympanum militare* vychází z historické události „Dlouhé turecké války“ a skladby ve svých textově-hudebních strukturách představují „pravé“ battaglie v úzkém smyslu definice tohoto hudebního žánru, druhé vydání sbírky reaguje na všeobecný společenský vývoj. Písně, moteta a dialogické kompozice přidané do druhého vydání jsou výsledkem rozšířeného pojmu battaglie, přičemž v

³⁶⁷ »trap/ trap/ trippe trap/trappe/ trappe/ trip trap/ Trarararara/ trarara/ trarara [...] wette wette wan/ wirrerum/ trarara/ trarararara/ lerm/ lerm/ lerm/ lerm/ allarm/ allarm/ trarara/ trarara/ trarara«

³⁶⁸ První vydání *Siebenbürgische Heerpaucken* (kompozice III/1)

³⁶⁹ Druhé vydání *Siebenbürgische Heerpaucken* (kompozice č. 10)

³⁷⁰ Skladatel zkrátil *Magnanimi Heroes* o poslední verš »Cingite crudeles cuncti vos fortiter hostes, Evadat nemo, referat, qui Tristia fata Turcarum Regi, crassos quoque frangite muros.«

³⁷¹ Císař byl po letech psychické nemoci v roce 1608 zbaven svým bratrem Matyášem vlády a umírá v roce 1612 (tyto údaje čerpala autorka z: JANÁČEK, s. 419-438).

³⁷² Osobnost Rudolfa II. byla dle odborné literatury symbolem ideologie politické, náboženské a společenské stability v rámci Svaté říše římské. Tato utopická představa se tři roky před druhou pražskou defenestrací v roce 1615 zdála být stále aktuální (tyto údaje čerpala autorka z: EVANS, s. 19, 27-29; HERMANN, s. 83).

³⁷³ HERMANN, s. 84.

jejich obsahové proměně od válečného námětu k milostné tematice lze spatřovat rostoucí vliv italské hudby, který se projevil nejen ve středním Německu³⁷⁴, ale v celé Evropě.³⁷⁵

Poslední čtyři kompozice sbírky (č. 18-21) využívající osmi až desetihlasých dvousborových dialogů se výrazně odlišují od ostatních skladeb a dokládají tak změněný hudební vkus vyšších vrstev ve středním Německu na počátku 17. století.³⁷⁶ Obě části *Venus Krieg* (č. 18 a 19), *Dialogus Apollinis & Musici* (č. 20) a sbírku uzavírající *Parecho* (č. 21) jsou typickou ukázkou námětu „milostně-alegorické“ války, která má svůj původ v Itálii jako hudební druh *guerra d'amore*.³⁷⁷

Dramatizující působení *guerry d'amore* na italskou hudbu přelomu 16. a 17. století se však neodráží na Demantiových dialogických kompozicích ani v textové, ani v hudební stránce. Autor ve svých skladbách zachycuje námět lásky, milostné konflikty dobývání citů a oslavuje mír, ve své hudební řeči však zůstává věrný tradici vokální polyfonie.

Z italských inspiračních momentů uvádí odborná literatura námět *guerra d'amore* v básni Andrea Salvadorise z roku 1615.³⁷⁸ Z ryze hudebních inspirací lze vidět tvůrčí podnět ve dvousborovém díle Orazia Vecchiho *Battaglia d'amore e dispetto* (1590)³⁷⁹, ve kterém autor spojil v alegorických battagliích programní aspekt bitevního líčení s tradicí scénické mascheraty a madrigalu. Vecchi podobně jako Demantius využívá dvojice rozdílně obsazených sborů (sbor I: 4 hlasů, sbor II: 6 hlasů), které popisují válku mezi alegorickými armádami lásky a pohrdání. V kompoziční práci se Vecchi (podobně jako Demantius) nezřekl

---

³⁷⁴ V rostoucím vlivu italské hudby u Demantia a jeho německých současníků však není myšlena „seconda prattica“ a generálbasová struktura (viz s. 32 této práce), ale inspirace italskými hudebními žánry jako byly madrigal, cansonetta, mascherata a baletti, které odpovídaly Demantiovu hudebnímu a intelektuálnímu zájmu a společenské poptávce (tyto údaje čerpala autorka z: HERMANN, s. 85-86).

³⁷⁵ BRAUN, sl. 1295-1297.

³⁷⁶ Demantiovy světské sbírky vydané po roce 1600 mají společné rysy především ve struktuře kompozic. Např. ve sbírce *Convivalium concentuum farrago* (1609) jsou poslední tři kompozice dialogy a echokompozice pro 8 hlasů (tyto údaje čerpala autorka z: STANGL, Kurt, (Hrsg.), *Neue deutsche weltliche Lieder 1595. Convivalium concentuum farrago 1609*, in: *Das Erbe deutscher Musik, Landschaftsdenkmale. Sudetenland, Böhmen und Mähren*, Bd. 1, Reichenberg 1939, s. 2).

³⁷⁷ BRAUN, sl. 1295-1296; HERMANN, s. 86-87.

³⁷⁸ Uvedeno pod titulem *Guerra d'Amore, festa del Serenissimo Gran Duca di Toscana Cosimo Secondo fatta in Firenze il Carnevale*. Tato linie vede přes hudební díla Jacoba Perriho k Monteverdiho *Combattimento di Tancredi e Clorinda* (1624). Tyto údaje čerpala autorka z: HERMANN, s. 87.

³⁷⁹ Kompozice vznikla při příležitosti svatby Marca Pio von Savoyens s Clelií Farnese v roce 1587 a stala se součástí sbírky *Selva di variaricreatione nella H. V. quale si contengono varii Soggetti a 3, a 4, a 5, a 6, a 7, a 8, a 9 & a 10v. Cioè Madrigali, Capricci, Balli, Arie, Iustiniane, Canzonette, Fantasie, Serenate, Dialoghi, un Lotto amoroso, con una Battaglia a diece nel fine & accommodatovi la Intavolatura di Liuto alle Arie, ai Balli & alle Canzonette*, Venedig, 1590 (tyto údaj čerpala autorka z: BRAUN, sl. 1296; HERMANN, s. 89).

tradice a skládal ve stylu vokální polyfonie, přičemž v dialogickém textu autor inklinoval k výrazu „*affeti delle parole*“.³⁸⁰

Zájem o Vecchiho světskou tvorbu se projevil ve středoněmeckém prostoru vydáním velké části jeho canzonett, villanell a madrigalů tiskem u vydavatelské rodiny Kauffmannů, u níž nechal vytisknout některá svá díla také Demantius.³⁸¹ Můžeme se tedy domnívat, že přes svého norimberského nakladatele Demantius pravděpodobně poznal kompozice Orazia Vecchiho. Výskyt těchto tisků v knihovně gymnázia ve Freibergu, která uchovávala dochované části Demantiovy hudební sbírky, však nebyl doložen.³⁸²

Hudební řeč Demantiova druhého vydání *Tympanum militare* odráží tedy nejen podobné hudebně-estetické tendence, ale také politické, společenské a kulturní změny, které nastaly v prvních dvou desetiletích 17. století ve středním Německu.

---

³⁸⁰ Tento termín citovala autorka z: MISCHIATI, Oscar, Vecchi, Orazio Tiberio, in: *Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bd. 13 Personenteil, Bärenreiter Kassel, Basel, Paris, London, New York 1966, sl. 1353; HERMANN, s. 89.

³⁸¹ V období mezi léty 1597 až 1610 bylo u Paula Kauffmanna v Norimberku vydáno celkem 9 sbírek světských kompozic Orazia Vecchiho (tento údaj čerpala autorka z: *Répertoire International des Sources Musicales, Serie A/I: Einzeldrucke vor 1800*, Bd. 9, Karlheinz Schlager (ed.), Bärenreiter Kassel Basel London 1981, s. 61-64; *Répertoire International des Sources Musicales, Serie A/I: Einzeldrucke vor 1800*, Bd. 14, Addenda et corrigenda, Gertraut Haberkamp (ed.), Bärenreiter Kassel Basel London, New York, Prag 1999, s. 240).

³⁸² Tyto údaje čerpal HERMANN (s. 89-90) z: Reinhard Kade (Hrsg.), *Die älteren Musikalien der Stadt Freiberg in Sachsen*, Monatshefte für Musikgeschichte (Beilage), Leipzig 1888.

Závěr

Diplomová práce si stanovila v úvodu dva cíle. První spočíval ve vyličení života a díla skladatele, básníka a hudebního teoretika Christopha Demantia.

Jak ukazuje výzkum, v současné době neexistuje podrobná biografie skladatele, která by přinášela ucelený a detailní výklad o Demantiově životě. Autorka se snažila na základě dostupné odborné literatury a studia pramenů vykreslit Demantiovy životní osudy, přičemž sporná a bílá místa, která nešla jednoznačně vysvětlit, byla v práci alespoň hypoteticky nastíněna.

Stav pramenné základny ukazuje Demantiovo tištěné dílo do jisté míry v kompletně dochované podobě.³⁸³ Značné rozšíření tisků Demantiových kompozic po Evropě potvrzuje velkou popularitu skladatele. O rukopisně dochovaných skladbách panují značné dohady. Zatímco odborná literatura uvádí 3 zhudebnění mešního ordinária, dále okolo 130 zhudebnění Magnificat a další duchovní kompozice na latinské a německé texty, databáze RISM A/II eviduje celkem 116 opisů chrámových kompozic a 2 autografy. Osud ostatních Demantiových autografů a skladatelovy pozůstalosti však zůstává zahalen tajemstvím. V tomto ohledu nebyl doposud proveden žádný badatelský výzkum, který by se touto specifickou problematikou zabýval.

Zkoumání vztahu skladatele k hudební kultuře předbělohorských Čech přineslo několik zajímavých zjištění. Dvě sbírky kompozic (*Sieben und siebentzig [...] Tántze*, 1601; *Fasciculus chorodiarum*, 1613) byly věnovány českým šlechticům. S redernovským rodem jsou spjaty další tři sbírky. Jedná se konkrétně o *Convivalium concentuum farrago* (1609), dále pětihlasé moteto *Spruch Joel* (1596) a šestihlasou sbírku *Tympanum militare* (1600). Poslední sbírka úzce souvisí s úspěchy císařských vojsk v protitureckých bojích u pevností Ráb a Velký Varadín v roce 1598, jichž se osobně účastnil i Melchior z Redernu.

Přímé mecenášské vztahy skladatele k rodu von Redern nebyly ve sbírce *Tympanum militare* potvrzeny, avšak na základě důkladného studia pramene a odborné literatury se domnívám, že III. kompozice (*Siebenbürgische Heerpaucken*) byla pravděpodobně zkomponována pro liberecké rytířské slavnosti (6. ledna 1600), které se uskutečnily při příležitosti povýšení libereckého pána Melchiora z Redernu císařem do rytířského stavu.

---

³⁸³ MGG 1, sl. 157.

S pražským dvorem a osobností císaře stojí v úzkém vztahu poslední (V.) kompozice sbírky *Praelium Ungaricum*, dedikovaná Rudolfovi II.. Odborná literatura uvádí, že skladba mohla vzniknout při příležitosti konání Říšského sněmu v Řezně v roce 1597. Předmluva sbírky však také naznačuje souvislost s pražskými oslavami na počest vítězství u pevnosti Ráb v roce 1598. Přímý (snad mecenášský) vztah této skladby k císařskému dvoru v Praze však prokázán nebyl.

Kompozice *Praelium Ungaricum* je výrazem obdivu k císaři jako významné politické a kulturní osobnosti a současně oslavou Rudolfa II. jako jediného vítěze nad Turky.

Druhá část diplomové práce se soustředila na podrobnější textovou a kompoziční analýzu obou sbírek *Tympanum militare* v jejich hudebně-historickém kontextu.

Sbírka z roku 1600 představuje jeden z nejvýznamnějších příspěvků k hudebnímu žánru politické battaglie. Propagandistické německé texty prvních čtyř kompozic byly ovlivněny s největší pravděpodobností tureckým kázáním a dalšími publicistickými projevy, které během „Dlouhé turecké války“ (1593-1606) vycházely v hojném počtu po celé Svaté říši římské. V kompoziční práci skladatel zůstal věrný tradici, kdy prokomponované polyfonní části střídal s homofonními úseky. Pestré využití zvukomalebných a tónomalebných slabik znázorňovalo přípravu k bitvě, bitevní hluk a vítězný jásot. Poslední kompozice *Praelium Ungaricum* věnovaná císaři Rudolfovi II. tvoří zcela samostatnou battaglii, v níž skladatel použil latinský text. Svým hudebním zpracováním se *Praelium Ungaricum* přibližuje hudebnímu žánru tzv. Staatsmotette.

Demantius navazuje (nevíme do jaké míry vědomě) v prvním vydání *Tympanum militare* jak na své předchůdce Janequina, Wercorena a Mateo Flechu staršího, tak také rozšiřuje battagliovou hudbu o další hudební trendy.

Druhé vydání sbírky z roku 1615 obsahující celkem 21 skladeb již reflektuje politické, společenské, kulturní a hudebně-estetické změny, které se udály v prvních dvou desetiletích 17. století. Sbírka je typickou ukázkou přechodu námětu od „turecké“ k „milostné válce“. Prvních pět kompozic zachycující bitevní tematiku představuje pravděpodobně rané Demantiovo dílo. Následujících deset skladeb, které tvořily první vydání *Tympanum militare* z roku 1600, skladatel podrobil drobným textovým úpravám, díky kterým byl vztah k původní bitevní události zcela potlačen. Zařazení kompozice *Praelium Ungaricum* (i s opakováním věnování císaři Rudolfovi II.) do druhého vydání je projevem trvalé úcty skladatele k této

významné osobnosti. Poslední čtyři skladby (č. 18-21) vznikly pravděpodobně po roce 1600 a byly ovlivněny italskými vzory.

Závěrem lze konstatovat, že obě sbírky *Tympanum militare* představují mimořádný případ jedné z nejrozsáhlejších sbírek battaglií v německojazyčném prostoru a reflektují jak politické, tak také společenské, kulturní a hudební procesy změn, které se udály v prvních dvou desetiletích 17. století. Pro Demantia a jeho generaci znamenala tato citelně nastávající „změna epochy“ dovršení vývoje, která se kryla na straně jedné s končící tureckou válkou, na straně druhé se začínající třicetiletou válkou, říšskými idejemi a jejím zhroucením, četnými změnami ve společenské a politické struktuře. Ačkoliv skladatel žil a působil hluboko do 17. století, jeho myšlenkový a duchovní svět zůstával v 16. století.

Těmto závěrům odpovídá i hodnocení Christopha Demantia odbornou literaturou, která jej charakterizuje jako jednoho z nejosobitějších a nejnezávislejších skladatelů narozených bezprostředně před generací Schütze, Scheina a Scheidta.³⁸⁴

---

³⁸⁴ MGG 1, sl. 157.

Seznam pramenů

Soupis pramenů je řazen chronologicky.

DEMANTIUS, Christoph: Tympanum militare, Ungerische Heerdrummel und Feldgeschrey, neben andern auch Ungerischen Schlachten und Victorien Liedern, An alle Ritterliche Helden, und Kriegsleute, der gantzen Deutschen Nation, auch anderer Völcker, wider den Erbfeind unsers Christlichen Namens den Türcken, wie solche mit Menschlicher stimme, neben allerhand Instrumenten, und Seitenspielen können Musiciret und gesungen werden, mit besonderm fleiß in sechs Stimmen, artlich gesetzt und Componiret. Nürnberg, Katharina Dieterichin, Im Jar Christi. 1600 (Országos Széchényi Könyvtár (Nationalbibliothek Széchényi), Budapest, sign. Mus. pr. 13004; Sächsische Landesbibliothek – Staat-und Universitätsbibliothek Dresden, sign. Handschrift Nr. Mus[ica] Löb[au] 15,3)

ORTELIUS, Hieronymus: Chronologia Oder Historische beschreibung aller Kriegsemporungen und bellägerungen der Stätt und Vestungen auch Scharmützel und Schlachten so in Ober und Under Ungern auch Siebenbürgen, mit dem Türcken von Anno 1395 bis auff gegenwertige Zeit gedenchwürdig geschehen, Nürnberg 1602 (NK ČR – Oddělení rukopisů a starých tisků, sign. 66 H 25)

DEMANTIUS, Christoph: Tympanum militare, Allerley Streit und Triumph Lieder, Alß: Helden mut, Martialisches wesen, Heerdrummel, Feldgeschrey, Schlachten, Venus Krieg, Friedseeligkeit, und Liebes verbündtniß. Allen Mannlichen und Tapffern Kriegshelden, so mit Ritterlichem gemüthe pro aris & focus gestritten, und so es die not, und wolffahrt deß Vatterlandes erfordert, noch zu Streitten geneiget. Zu sonderbahrer Ehre, Lob, Ruhm, und freudigem gedächtniß, jetzund auffß neue, mit besonderm fleiß in 5. 6. 8. und 10. Stimmen gar artlich gebracht, und so wol mit Menschlicher Stimme, alß mit allerhandt Instrumenten zu Musiciren gantz freudig und anmutig. Verbessert, augiret, und anderweit publiciret. Nürnberg, Balthasar Scherff 1615 (Sächsische Landesbibliothek – Staat-und Universitätsbibliothek Dresden, sign. Handschrift Nr. 1359-H-2)

LUDOVICI, Godofredus: Ill. Gymnasii Saxo-Henneb. Schleusingae Rectoris, Historia rectorum et gymnasiorum scholarumque celebriorum, s. Schul=historie, Lipsiae 1709 (NK ČR – Oddělení rukopisů a starých tisků, sign. 4 K 201)

CARPZOV, Johann Benedikt: *Analecta Fastorum Zittaviensium Oder Historischer Schauplatz Der Loeblichen Alten Sechs-Stadt des Marggraffthums Ober-Lausiz, ZITTAU* Auf welchem nicht nur Von der Stadt Lager, Nahmen, Ursprung, Erbauung, Wappen, Graentzen, Nachbarn, Geistlichen und Civil-Gebaeuden, Hoher Landes-Herrschaft, Stadt-Obrigkeit, gelehrten Leuten, Kriegs-Helden, Kirchen- und Schul-Geschichten, und was sich sonst zu Kriegs- und Friedens-Zeiten an Gluecks- und Ungluecks Faellen, vom Anfang der Stadt biß auf gegenwaertige Zeiten schrifft wuerdiges zugetragen hat, gruendlich handelt: Sondern auch zugleich Die merckwuerdigsten, und von andern Autoribus unberuehrte Geschichte, so sich unter denen Koenigen zu Boehmen in denen benachbarten Laendern, Boehmen, Schlesien, Maehren, Ober- und Nieder- Lausitz ereignet, nicht weniger die von denen in Zittau vormahls residirenden Commendatoribus des Maltheser Ritter-Ordens, wie auch von dem alten beruehmten Berg-Schlosse Oybin, und darauf gestandenen Coelestiner-Kloster, auch deroselben Ordens bißher unbekante Nachrichten, sammt andern zur Erlaeuterung der Antiquitaet dienende particularitaeten vorgestellt werden. Alles Aus Archivischen Uhrkunden und beglautten Monumenten sorgfaeltig zusammengezogen, durch beygebrachte Documentam, Diplomata, Tractaten und Briefschaffen, wie auch durch das Zeugnuß derer Boehmischen, Schlesischen, und Lausitzischen Historicorum bekraefftiget, die hin und wieder vorkommende Irrthuemer entdeckt, das gantze Werck in gewisse Theile, Capitul und Paragraphos ordentlich verfasset, mit dientlichen Marginalien, auch beuvethigten Registern und Kupffern versehen, und der Nachkommenschaft zum Dienst ans Licht gegeben, Zittau, Johann Jacob Schoeps 1716 (NK ČR – Oddělení rukopisů a starých tisků, Oddělení rukopisů a starých tisků, sign. D 80)

Seznam slovníků a pramenných soupisů

Seznam slovníků a pramenných soupisů je řazen abecedně.

ADRIO, Adam, Demantius (Demant), (Johannes) Christoph, in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bd. 3 Personenteil, Bärenreiter-Verlag Kassel und Basel 1954, sl. 152-160

ALTMAYER, Thomas, Demantius, (Johannes) Christoph, in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bd. 5 Personenteil, Bärenreiter Kassel, Basel, London, New York, Prag, Metzler, Stuttgart, Weimar 2001, sl. 789-793

BLANKENBURG, Walter, Demantius [Demant], (Johannes) Christoph, in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Vol. 5, Macmillan Publishers Limited London, New York, Hong Kong 1980, s. 357-359

BLANKENBURG, Walter, SCHRÖDER, Dorothea, Demantius [Demant], (Johannes) Christoph, in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Vol. 7, Oxford University Press 2001, s. 189-192

BRAUN, Werner, *Battaglia*, in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bd. 1 Sachteil, Bärenreiter Kassel, Basel, London, New York, Prag, Metzler, Stuttgart, Weimar 1994, sl. 1294-1306

BROWN, Alan, *Battle music*, in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Vol. 2, Oxford University Press 2001, s. 915-917

DLABACŽ, Johann Gottfried, Demantius, Christoph, in: *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien*, Bd. 1, Prag 1815, sl. 319-320

EITNER, Robert, Demantius, Johann Christoph, in: *Biografisch-Bibliographisches Quellen-Lexikon der Musiker und Musikgelehrten*, Bd. 3, Leipzig 1900, s. 171-173

ENGEL, Hans, *Battaglia*, in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bd. 1, Bärenreiter Verlag Kassel und Basel 1949-1951, sl. 1405-1411

FÉTIS, François-Joseph, Demantius, (Christophe), in: *Biographie universelle des musiciens et bibliographie générale de la musique*, sv. 2, Paris 1883, s. 464

GERBER, Ernst Ludwig, Demantius, (Christoph), in: *Neues historisch-biographisches Lexikon der Tonkünstler I*, Leipzig 1812, sl. 865-866

KOCH, Klaus-Peter, Demantius (Demuth), Christophorus (Christoph Johann), in: *Lexikon zur deutschen Musikkultur Böhmen, Mähren und Sudetenschlesien*, Bd. 1, München 2000, s. 276-280

MISCHIATI, Oscar, Vecchi, Orazio Tiberio, in: *Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bd. 13 Personenteil, Bärenreiter Kassel, Basel, Paris, London, New York 1966, sl. 1346-1354

RIEMANN, Hugo, Demantius, Christoph, in: *Hugo Riemanns Musik-Lexikon*, Berlin 1929, s. 385

WALTHER, Johann Gottfried, Demantius, (Christophorus), in: *Musicalisches Lexicon oder Musicalische Bibliothec*, Leipzig 1732: RAMM, Friederike (Hrsg.), *Studienausgabe im Neusatz des Textes und der Noten*, Bärenreiter Kassel, Basel, London, New York, Prag 2001, s. 185-186

Répertoire International des Sources Musicales, Serie B/I: Recueils imprimés XVIe-XVIIe Siècles, Bd. 1, François Lesure (ed.), G. Henle Verlag München-Duisburg 1960

Répertoire International des Sources Musicales, Serie B/VI: Écrits imprimés concernant la musique, Bd. 1, François Lesure (ed.), G. Henle Verlag München-Duisburg 1971

Répertoire International des Sources Musicales, Serie A/I: Einzeldrucke vor 1800, Bd. 2, Karlheinz Schlager (ed.), Bärenreiter Kassel Basel Tours London 1972

Répertoire International des Sources Musicales, Serie A/I: Einzeldrucke vor 1800, Bd. 9,
Karlheinz Schlager (ed.), Bärenreiter Kassel Basel London 1981

Répertoire International des Sources Musicales, Serie A/I: Einzeldrucke vor 1800, Bd. 11,
Ilse & Jürgen Kindermann (ed.), Bärenreiter Kassel Basel London 1986

*Répertoire International des Sources Musicales, Einzeldrucke vor 1800, Bd. 14, Addenda et
corrigenda, Gertraut Haberkamp (ed.), Bärenreiter Kassel Basel London, New York, Prag
1999*

Seznam literatury

Soupis literatury je řazen abecedně podle autorů.

APEL, Willi, *Die Notation der polyphonen Musik 900-1600*, Leipzig: Breitkopf und Härtel, 1962

EVANS, Robert John Weston, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*, Praha: Mladá fronta, 1997

HERMANN, Gregor, *Christoph Demantius: Tympanum militare. Eine Battaglia im Kontext mitteldeutscher Musiziersphären des frühen 17. Jahrhunderts*, diplomová práce, Humboldt-Universität Berlin 2004

HERMANN, Gregor, *Vom »Türkenkrieg« zum »Venuskrieg«. Die gesellschaftliche Funktion der Chanson – Battaglia im Wandel (1515–1615)*, Annemarie FIRME, Ramona HOCKER (Hrsg.), *Von Schlachthymnen und Protestsongs. Zur Kulturgeschichte des Verhältnisses von Musik und Krieg*, Lübeck – Bielefeld: Schöningh Verlag, 2006, s. 61-80

HOFFMANN, Anton, *Geschichte der alten Häuser auf der Nordseite des Altstädter Marktplatzes in Reichenberg*, Reichenberg; Wien: A. Schöpfer, 1888

JANÁČEK, Josef, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha, Litomyšl: Paseka³, 2003

KADE, Reinhard, *Christoph Demant. 1567-1643*, Vierteljahrschrift für Musikwissenschaft 6, Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1890, s. 469-552

KOCH, Klaus-Peter, *Christophorus Demantius (1567-1643). Böhmisches, Schlesisches, Lausitzisches, Ungarisches, Polnisches und Deutsches in Leben und Werk*, Deutsche Musik im Osten 6, Bonn: Gudrun Schröder Verlag 1994, s. 383-392

KOLBUSZEWSKA, Aniela, *Katalog zbiorów muzycznych legnickiej biblioteki księcia Jerzego Rudolfa „Bibliotheca Rudolphina“*, Legnica: Legnickie Towarzystwo Muzyczne, 1992

LINDELL, Robert, *Christoph Demantius' »Tympanum militare«*, Slovenská hudba: Revue pre hudobnú kultúru 22 (3-4), Bratislava 1996, s. 386-387

MAYŘOVÁ, Kateřina, *Hudební prameny literátského bratrstva v Rokycanech ze XVI. a začátku XVII. století*, diplomová práce, Praha 1980 (sign. Hv F-33/I)

MOISSL, Franz, *Christophorus Demantius (1567-1643). Beiträge zu des Meisters Biographie und Bibliographie*, Reichenberg: Stiepel, 1906

PÁNEK, Jaroslav, BŮŽEK, Václav, VOREL, Petr, *Kronika českých zemí. Doba předbělohorská 1526-1617*, Praha: Fortuna Print, 2003

RATAJ, Tomáš, *České země ve stínu půlměsíce. Obraz Turka v raně novověké literatuře z českých zemí*, Praha: Scriptorium, 2002

REZEK, Antonín (ed.), *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*, sv. 1, Praha: Matice česká, 1878

STANGL, Kurt (Hrsg.), *Neue teutsche weltliche Lieder 1595. Convivalium concentuum farrago 1609*, in: *Das Erbe deutscher Musik, Landschaftsdenkmale. Sudetenland, Böhmen und Mähren*, Bd. 1, Reichenberg: Edmund Ullmann, 1939

STANGL, Kurt, *Christoph Demantius: „Neue teutsche Lieder 1595“ und „Farrago 1609“*, disertační práce, Prag 1940 (HV A-43)

SVOBODA, Milan, *Redernové v Čechách. Nalézání zapomenutých příběhů 16. a 17. věku*, Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2011

ŠTOVÍČEK, Ivan, *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti: příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.-20. století pro potřeby historiografie*, Praha: Archivní správa MV ČR, 2002

Internetové odkazy

http://cs.wikipedia.org/wiki/Horn%C3%AD_Lu%C5%BEice

http://cs.wikipedia.org/wiki/Lu%C5%BEick%C3%A9_%C5%A0estim%C4%9Bst%C3%AD

<http://www.rism.info/de/service/opac-suche.html>

<http://web.ff.cuni.cz/slovník/slovník.php>

Příloha 1

Obrazová příloha

A. Titulní list sbírky *Tympanum militare* (1600)

(exemplář z Országos Széchényi Könyvtár (Nationalbibliothek Széchényi), Budapest, sign. Mus. pr. 13004)

B. Předmluva sbírky *Tympanum militare* (1600)

(exemplář z Országos Széchényi Könyvtár (Nationalbibliothek Széchényi), Budapest, sign. Mus. pr. 13004)

C. Titulní list sbírky *Tympanum militare* (1615)

(exemplář ze Sächsische Landesbibliothek – Staat-und Universitätsbibliothek Dresden, sign. Handschrift Nr. 1359-H-2)

D. Seznam kompozic *Tympanum militare* (1615)

(exemplář ze Sächsische Landesbibliothek – Staat-und Universitätsbibliothek Dresden, sign. Handschrift Nr. 1359-H-2)

E. Znovudobytí pevnosti Ráb (1598)

(ORTELIUS, Hieronymus: *Chronologia Oder Historische beschreibung*, Nürnberg, 1602)

F. Znovudobytí pevnosti Velký Varadín (1598)

(ORTELIUS, Hieronymus: *Chronologia Oder Historische beschreibung*, Nürnberg, 1602)

G. Mapa střední Evropy okolo roku 1600

(EVANS, Robert John Weston, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*, Praha 1997, s. 16)

H. Hans von Aachen: Alegorie na turecké války – dobytí Rábu

(EVANS, Robert John Weston, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*, Praha 1997, obrazová příloha knihy)

Příloha 2 (edice sbírky *Tympanum militare*, 1600)

Ediční poznámky

Jako pramen pro edici sbírky *Tympanum militare* z roku 1600 sloužil exemplář, který je v současné době uložen v Széchényiho Národní knihovně v Budapešti pod signaturou 13004. Pramen je dochován v neúplné podobě.³⁸⁵

Sbírka *Tympanum militare* (1600) je určena pro šest hlasů: cantus 1, cantus 2, altus, tenor 1, tenor 2 a basis. Řazení hlasů v partituru je soprano I, soprano II, alto, tenor I, tenor II, bass.

Soprano I, soprano II a alto jsou v edici notovány v G klíči, tenor I a tenor II v oktávizačním a bass je zapsán v f klíči (původní klíče viz níže).

Rytmické a melodické chyby v prameni byly opraveny a evidovány v tabulkách emendací (viz níže)

Zpívaný text byl transliterován.³⁸⁶ Veškeré zásahy editora do zpívaného textu jsou evidovány v příložených tabulkách emendací (viz níže). Zkratky jsou psány v plném tvaru.

Kompozice byly přepisovány v poměru 1:1 (semibrevis=celá nota, minima=půlová nota, semiminima=čtvrt'ová nota).

Všechny kompozice sbírky jsou zapsány v menzuře „tempus imperfectum cum prolatione imperfecta“ (C). V průběhu některých skladeb se však toto menzurální členění mění kolorováním v rovině prolatia (tzv. „color prolationis“, kdy se původní hodnoty krátí o třetinu své rytmické hodnoty).³⁸⁷ Tyto „začerněné“ noty jsou v prameni potvrzeny číslicí 3 (tzv. „proportio sesquialtera“), která má v imperfektní menzuře stejný efekt jako color.³⁸⁸

Menzury byly v edici převedeny takto:

C=2/2; color prolationis=3/4; 3=3/4; C colorované=3/4; O3/2=3/2; C3/2=3/2

³⁸⁵ V kompozici *Ungerische Heerdrummel* (II/1, takt 111-185) a *Feldgeschrey* (II/1) je Cantus 2 psán rukou.

³⁸⁶ Pouze některá slova byla transkribována (např. Ir, ir nikoli Jr, jr; stehen nikoli stechen) podle edičních pravidel zahrnutých v publikaci ŠTOVÍČEK, Ivan, *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti: příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.-20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002, s. 61-62.

³⁸⁷ APEL, Willi, *Die Notation der polyphonen Musik 900-1600*, VEB Breitkopf & Härtel Musik Verlag Leipzig 1962, s. 134, 139 (dále jen APEL).

³⁸⁸ APEL, s. 139-140, 170-171.

Emendace

I/1 Ungerische Heerdrummel			
Takt/nota	Hlas	Pramen	Edice
10/2	T I, T II	g	f
10/2	T II	hes	a
19	T II	vil	viel
24	C I, C II, A	vil	viel
30	T I	vil	viel
38/3	A	M (f')	Sm Sm (f' f')
39/3-6	A	f' e' f' g'	g' f' g' a'
39/5-6	T II	f f	hes d'
53/3-4	A	Sm pSm	M
54	A	Sm Sm.F Sm	pSm Sm. F
		a' g' g' f'	a' g' g'
55	A	Sm Sm.F	Sm Sm Sm. F
		a' g' f'	f' a' g' g'
62/1	C I	c''	d''
62/1	C II	a'	hes'
81/1-4	C I	c'' hes' a' hes'	c'' a' g' a'
82/1-2	T I	hes' a' (bi-li)	c'' c'' (bi-li)
83	C II	S + L	L

I/2 Ungerische Heerdrummel			
10	C II	Sm Sm Sm	pSm Sm Sm Sm
12/6	A	f'	e'
16/4	B	Hes	H
119	A	g' f' (M M)	f' (Sb)
157	C I	hes' a' g' a' hes'	d'' c'' hes' c'' d''

II/1 Feldgeschrey des Christlichen Ungrischen Kriegesvolcks			
28/4	C I	e'	f'
31/4	C II	c''	d''
37/3	T I	eis'	e'
49/1-2	C II	hes'	h'
49-50	C II	M SmSmSmSmSmSmSmSm	M Sm Sm Sm Sm Sm Sm
49-50	C II	hes' hes' d'' d'' d'' d'' c'' hes' a'	hes' hes' d'' d'' c'' hes' a'

II/2 Feldgeschrey des Christlichen Ungrischen Kriegesvolcks			
54/3	C II	e''	f''
55	C II	Sb Sb B	Sb B
55	C II	a'' g'' c''	g'' c''
70/1	T I	c'	a
71/1	A	f'	fis'
83/1	C II	Sm	M
83/1	C II	f''	d''
84/2	A	a'	f'
85/1	C I	d''	c''
86/1	B	f	g
87/1	C I	c''	d''
88/1	T I	e'	f'
88	C II	e'' d''	f'' e''
89/3	B	hes	c'
89	C II	e''	d'' e''
90/1	C II	e''	f''
97/1	T I	eis'	e'

III/1 Siebenbürgische Heerpaucken			
16/1	T II	eis'	e'
29	C II	pSm SmSm	pM SmSm
91/2, 3, 5	A	hes'	h'
99/1	C I	d''	c''
107/2	A	Sm	M
121/2	T I	c'	d'
129	B	pSm F F M M	pSm pM F F

III/2 Siebenbürgische Heerpaucken			
20	C I	c''	cis''
59/4	T I	Sm	F
64/1	C II	pSm	pM
79/2	T I	e'	d'
79/3-4	T II	Sm F	Sm. F
83/4	T II	c'	d'
92	T I	d'	f'
93	A, B	nit	nicht

IV/1 Victorien Lied			
37	T II	nit	nicht
45/3	C II	Sm	M
82/1	C I	F.	Sm.
81/5	C II	M.	M
112/2	T II	f'	fis'
118/3-119	T II	Sb pS	M pS

IV/2 Victorien Lied			
45/5	C I	F	Sm
59	CII	Sm Sm. F	pSm Sm Sm. F
81	C II	f''	fis''
62/1	T II	Sm	M
72	C I	hes'	c''
116/2	C I	hes'	h'
133/5	C II	F	Sm
154/3	C II	Sm	M
129/1	A	pSm	pM
133/3	A	f'	fis'
133/3	C II	f''	fis''
133/3	C II	f''	fis''
144/2	C II	Sm	M
137/2	A	fis'	f'

V/1 Praelium Ungaricum			
41/4	C II	e''	d''
54/2	T I	a	g
90	T I	c'	cis'
95/3	T II	f	fis
110/2	T II	M	Sm
122/1	A	e'	d'
123/2	C II	f'	e'
132/2	T II	e	d
132/3	A	e'	d'

V/2 Praelium Ungaricum			
9/2	T I	e	d
30/2	C II	c''	cis''
89/2	A	c'	cis'
118/2	A	f'	fis'
118/6	A	f'	e'
130/2	T II	h	g
134/2-3	T II	g f	gis fis
147, 148	T II	h a g	g f e
152/2, 153/2, 154/2	T II	h	c'
155	A	a' g' g'	g' e'
156/2	T II	h	c'

Incipity

Handwritten musical score for six staves, organized into two systems of three staves each. The notation includes various musical symbols such as clefs, key signatures (one sharp and one flat), time signatures (C, 3/2, 3/4), and notes (quarter, eighth, sixteenth, and dotted notes). The first system is labeled with Roman numerals and fractions: I/1, I/2, II/1, II/2, III/1, and III/2. The second system is labeled with Roman numerals and fractions: IV/1, IV/2, I/1, and I/2. The notation is dense and includes many accidentals (sharps, flats, and naturals).

Handwritten musical score for six staves, organized into two systems of three staves each. The notation includes various musical symbols such as clefs, key signatures (one sharp and one flat), time signatures (C, 3/2, 3/4), and notes (quarter, eighth, sixteenth, and dotted notes). The first system is labeled with Roman numerals and fractions: IV/1, IV/2, I/1, and I/2. The notation is dense and includes many accidentals (sharps, flats, and naturals).

